

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

30 САКАВІКА 2001г.

№ 13/4097

КОШТ 121 РУБ.

ГАДОЎ НЯЛЁГКІХ ПЛЁН

Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ:

“Дзейнасць Інстытута літаратуры, як і працу любой установы, нават кожнага чалавека немагчыма ўявіць па-за часам...”

3—4

ЦІ БУДЗЕ РАДЗІЦЬ ДРЭВА БЕЗ КАРЭННЯЎ?

Уладзімір КУЛЬЧЫЦКІ:

“Адукаваны чалавек ведае, што фундаментальныя даследаванні ва ўсіх краінах свету былі і ёсць затратныя для дзяржавы, але неабходныя для грамадства. У цывілізаваных краінах разумеюць: не будзеш карміць сваю навуку — будзеш карміць чужую”.

5

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Міхася СКОБЛЫ
і Алены ЯКАЎЛЕВАЙ

8

СУСЕДКІ

Апавяданне
Таццяны ГАРЭЛІКАВАЙ

9, 15

ВЯРТАННЕ СЯРГЕЯ ПЯСЕЦКАГА

Пятро РАГОЙША:

“Неадкладная задача літаратуразнаўцаў — увесці творчасць Сяргея Пясецкага ў беларускі і шырэй — усходнеславянскі культурны кантэкст, з якога яна, уласна, і вырастала і кожнаму таксама паўнапраўна належыць”.

12

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Ідзе падпіска на “ЛіМ” на другі квартал 2001 года. Аформіць падпіску можна ў любым паштовым аддзяленні. Кошт індыўідуальнай падпіскі на адзін месяц — 600 рублёў, на тры — 1 800. Кошт ведамаснай падпіскі на месяц — 1 560 рублёў, на тры — 4 680.

Наш індэкс — 63856.

“У час цяжкі, у момант паваротны”.

Дантэ

Фота А. ПРУПАСА

Апошні тыдзень сакавіка быў не скупы на падзеі, і многія з іх даюць добрую спажыву для роздзума. Ды, на жаль, найперш для роздзума сумнага, журботнага, часам горкага. Бо жыццё наша усё аніж не хоча ўсталёвацца, выкочацца на грунтоўныя, надзейныя рэйкі цывілізаванага развіцця, пракладзеныя і з поспехам апрабаваныя цягам дзесяцігоддзяў іншымі народамі і краінамі. Бо мы усё яшчэ жывём — які год запар! — у падвешаным стане, аніж не можам выкараскацца з так званага пераходнага перыяду.

Міжволі з жалем згадваецца гадзіна, якую ў нас ціха, непрыкметна "ўкралі" таксама на гэтым тыдні — у ноч з 24 на 25 сакавіка, абавязушы перавесці стрэлкі гадзіннікаў на летні час. Мала што можна зрабіць за гадзіну. Але ж затое можна было б добра-такі падумаць. Падумаць аб тым самым нашым горкім і неўладкаваным жыцці-быцці і зразумець уражэнне, што сапраўды дэмакратычнае грамадства можаць пабудоваць толькі свабодныя, разняволеныя людзі, пазбаўленыя шораў і путаў таталітарных рэжымаў. Яно, вядома, наўняне шкадаванне, аднак чамусьці ўсё ж шкада тае непрыкметна зніжаны гадзінкі — як птушчак у тэлевізійнай рэкламе...

А паслязўтра — так званы Дзень смеху і вясёлых падманаў, які, дарэчы, шмат дзе называюць проста Днём дурня...

УЛАСНІКІ ТЫДНЯ

Мы па звычцы плачамся: бедныя, бедныя... А між тым, бедныя з нас далёка не ўсе. Аказваецца, больш як 32 тысячы чалавек у нашай усё ж невялікай краіне маюць ва ўласнасці ад дзвюх кватэр і болей. Палова, гэтай колькасці ўласнікаў-багаццяў — жыхары Мінска. Рэшта размеркавана па Беларусі досыць нераўнамерна. Найбольш шматкватэрнікаў чамусьці ў самай беднай нашай вобласці — Магілёўскай (каля 5 тысяч). Па 4 тысячы — у Брэсцкай і Віцебскай абласцях. У Мінскай — каля паўтары тысячы. У Гомельскай вобласці — 0,7 тысячы; паўплывала, відавочна, радыяцыйная забруджанасць. А вось чаму на Гродзеншчыне шматкватэрнікаў усяго паўтысячы — зразумець цяжка. Міжволі згадваецца багушэвічэўскае: Бог не роўна дзеліць...

ТЫСЯЧНІКІ ТЫДНЯ

Калісьці, ужо ў даўня пасляваенныя гады, дзеля ўздыму калгасаў і саўгасаў у вёскі пасылаліся з гарадоў так званыя 25-тысячнікі. Сельскую гаспадарку яны, вядома, не паднялі, аднак жа многія з іх паспелі разбагацець за кошт згалаляў вёскі — скажам, пабудоваць неблагія па тым часе дамы і пасля перавезці іх у райцэнтры і большыя гарады. Зараз сітуацыя ў сельскай гаспадарцы амаль такая ж безнадзейная, як і пасля вайны. Набліжаецца пара слябы, а — працаваць у вёсцы няма каму. Тэрмінова трэба пасылаць туды прыкладна 12 тысяч механізатараў. Вось і была прыгадана колішняя традыцыя. Па рашэнні аблвыканкамаў гэтай вясною для ўдзелу ў пасяўной будучы прыцягнуты рабочыя прамысловых прадпрыемстваў, якія маюць пасведчанні механізатараў, а таксама выпускнікі прафтахвучылішчаў, студэнты старэйшых курсаў і навучэнцы тэхнікумаў сельскагаспадарчых накірункаў. Грэшна, вядома, пакідаць зямельку незасеянай. Як кажуць, Бог не даруе. Але, як пісаў паэт, усё ж, усё ж, усё ж... Пасылалі пасля вайны, пасылалі ў п'яцідзесятыя і шасцідзесятыя, пасылаем сёлета. Пашлём і налета?

СЯМІТЫСЯЧНІЦЫ ТЫДНЯ

Гэтая намінацыя проста папрасілася стаць побач з папярэдняй. Паходжанне яе таксама сельскагаспадарчае. У аграпрамкамбінаце "Сноў", што на Ясвяжчыне, падалі вынікі працы жылёлаводоў у 2000 годзе. У сярэднім па гаспадарцы надоена ад каровы па 6380 кілаграмаў малака. А лідэры — аператаркі машынай дойки Марыя Іванаўна Рацкевіч і Вольга Аляксандраўна Гаспадыні пераступілі сямітысячную мяжу, надаўшы адпаведна па 7121 і 7084 кілаграмы малака ад кожнай са сваіх рагуляў. Хвала і слава ім! Аказваецца, можам і мы, не толькі нейкія там галандцы ды немцы! А чаму можам? Ды, хутчэй, за ўсё, таму, што "Сноў" — не калгас і не саўгас, а — аграпрамкамбінат. Яшчэ больш дакладна — рынкавая гаспадарка, дзе й вынікі — у залежнасці ад працы, і заробкі — таксама ў залежнасці ад працы.

НЕЛЕГАЛЫ ТЫДНЯ

Старшыня Дзяржкамтэта пагранічных войскаў Аляксандр Паўлоўскі паведаміў на семінары, прысвечаным праблемам незаконнай міграцыі, што зараз на Беларусі знаходзіцца больш як 100 тысяч нелегалаў. Лічба — велізарная: на 100 нашых грамадзян — адзін чужынец, прытым незаконны. Аднак страшная яна не сама па сабе, а ў сувязі з тым, што незаконныя мігранты — гэта гандаль наркотыкамі і нават людзьмі, крадзязь аўтамашын і збыт культурных каштоўнасцяў, разбой, рабаванні і іншыя злачынствы. Само сабою, беларускія памежнікі вядуць з незаконнай міграцыяй актыўную барацьбу. І, як распавядаў на семінары спадар Паўлоўскі, досыць эфектыўную. Само сабою таксама, што дзеля гэтага трэба аб'ядноўваць намаганні іншых краін, найперш суседніх. Аднак жа відавочна і тое, што пераважная большасць незаконных мігрантаў прыбывае ў Беларусь з Расіі, скарыстоўваючы адсутнасць мяжы між нашымі краінамі. Таму і вырашэнне гэтай няпростай і нялёгкай для Беларусі праблемы залежыць найперш ад нашай вялікай усходняй суседкі. Інакш сітуацыя ў нас будзе заставацца ранейшай: лавіць нам нелегалаў не пералавіць...

ПРЫЗНАННЕ ТЫДНЯ

"Учора ў Мінску пад старшынствам расійскага прэм'ера Міхаіла Касьянава адбылося чарговае пасяджэнне Савета Міністраў Саюзнай дзяржавы. Разгледжаны шэраг важных пытанняў дзяржаўнага будаўніцтва, прыняты нібы патрэбныя і карысныя рашэнні. Але ўсё-такі не пакідае адчування, што на такіх сустрэчах пасля нязменных усмешак і запэўніванняў у дружбе абмяркоўваюцца нейкія перыферычныя тэмы, а для рашэння самых асновавальных праблем, што тычацца стварэння роўных умоў суб'ектам гаспадарання абедзвюх краін, пераходу на адзіную валюту і г. д., у расійскага боку проста не хапае палітычнай волі. Акурат таму вось ужо пяць гадоў заяўленыя прынцыпы яднання нашых брацкіх народаў у значнай ступені застаюцца дэкларатывымі, а практычныя меры па іх ажыццяўленні прабукоўваюць". Гэты каментарый "Белорусской нивы" за 28 сакавіка г. г. спараджае, бадай, толькі адно пытанне: а ці трэба з гэтае нагоды сумаваць? Мо й добра, што справа ідзе няспешна? Паспех тут можа быць людзям не толькі на смех, але й на бяду...

АБСУРД ТЫДНЯ

Газета "Народная воля" за 27 сакавіка згадала такі факт. Пад Новы — 2000 — год наш вядомы рэкардсмен Вячаслаў Харанека ставіў свой чарговы рэкорд: 36 гадзін запар падымаў над галавой кег з півам вагою 40 кілаграмаў. Спонсарам мерапрыемства была газета "Наша свабода", таму на грудзях у спартсмена, натуральна, і быў лагатып газеты. І што? На экранях тэлевізараў многіх краін свету гэты рэкорд быў засведчаны, а БТ прыехала на здымкі, ды здымаць не стала, адпудзілі гэтыя словы "Наша свабода" на майцы В. Харанека. Ці ж не абсурд? На жаль, з абсурдамі такога плана мы страчаемся ці не штодня і паўсюль.

МЯДЗВЕДЗІ ТЫДНЯ

Пра гэта паведаміла "Звязда". Не як пра паляўнічую байку, а як пра самы бясспрэчны факт: у Гродзенскім раёне заўважылі мядзведзя, прытым не аднаго, а хутчэй за ўсё — мядзведжую пару. І раней назіраліся выпадкі з'яўлення мядзведзяў у іншых рэгіёнах, акрамя Бярэзінскага запаведніка, дзе яны прыжыліся стала. Але то былі акурат выпадкі. А гэтым разам мясціну на Гродзеншчыне мядзведзь (ці мядзведзі) выбралі для зімовай спячкі. Мо гэта добры знак? Знак на наша ўсебеларускае адраджэнне?

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

З'езд — 29 мая!

Адбылося першае пасяджэнне камісіі па падрыхтоўцы 13-га з'езду пісьменнікаў. У камісію ўвайшлі кіраўнікі саюза, старшыні творчых секцый, рэдактары літаратурна-мастацкіх выданняў, дырэктары выдавецтваў "Мастацкая літаратура" і "Юнацтва", сакратары абласных аддзяленняў.

Пасяджэнне камісіі адкрыла в. а. старшыні СБП Вольга Іпатава. З паведамленнямі выступілі таксама намеснікі старшыні Навум Гальперовіч і Уладзіслаў Мачульскі. У абмеркаванні пытанняў падрыхтоўкі да з'езду прынялі ўдзел У. Ліпскі, М. Мятліцкі, В. Блакіт, У. Гніламедаў, В. Ткачоў, А. Каско, Г. Каржанеўская, А. Вольскі, Я. Каршукоў, Л. Левановіч і інш.

Вырашана правесці 13-ы з'езд пісьменнікаў у аўторак, 29 мая 2001 года. З'езд павінен абмеркаваць справаздачны даклад, з якім рада даручыла выступіць в. а. старшыні СБП В. Іпатава, даклад рэвізійнай камісіі, справаздачу старшыні Літфонду, выбраць кіруючыя органы саюза. Утвораны падкамісіі па падрыхтоўцы да пісьменніцкага форуму: па арганізацыйных пытаннях (пад старшынствам Н. Гальперовіча), па падрыхтоўцы змен у статут (пад старшынствам У. Мачульскага), па прыёме прапаноў ад пісьменнікаў па арганізацыі і правядзенні з'езду, якую ўзначаліў М. Мятліцкі, па пытаннях справаздачы Літфонду (на чале з Я. Каршуковым).

Камісія прапанавала для ўсіх жадаючых анкету з 2-х пытанняў: 1. "Як вы лічыце, трэба ўдасканаліць работу нашай творчай арганізацыі?" і 2. "Каго вы бачыце ў кіраўніцтве Саюза беларускіх пісьменнікаў". Адказы на анкету, якая будзе разаслана сябрам творчай арганізацыі, можна падаваць на адрас Саюза пісьменнікаў або ў газету "Літаратура і мастацтва".

Камісія па падрыхтоўцы 13-га з'езду будзе збірацца рэгулярна, не радзей, як два разы на месяц у ДOME літаратара.

Н. К.

"Апавяданне... год 2000-ы"

Беларускае апавяданне... Па сутнасці, яно заўсёды было пад пільнай, спагадлівай увагай крытыкі і зычлівага чытача. Не раз узнікала зацікаўленая размова на старонках нашых выданняў пра адметнасць гэтага "аператыўнага" жанру прозы малой формы, які першым адгукваецца на актуальныя і надзённыя праблемы сённяшняга часу. Але памылкова было б лічыць, што літаратар у апавяданні можа дазволіць сабе толькі абазначыць, назваць надзённую тэму з прычыны адсутнасці жанравай прасторы, пакідаючы права на больш грунтоўнае і панарамнае ўзнаўленне жыцця рамана. На самай справе ніхто не пазбаўляе аўтара апавядання магчымасці глыбока пранікаць у складаныя жыццёвыя з'явы і працы, сведкам якіх ён з'яўляецца, і слай мастацкага слова несці

людзям святло праўды, весті пошук сапраўдных маральных каштоўнасцей рэчаіснасці. Вось толькі як, на якім мастацкім узроўні сённяшняга аўтара — апавядальнік вядзе размову са сваім чытачом, куды яго заве і ці заве наогул, ці валодае ён дастатковым майстэрствам, пэўным талентам, каб укласці перажыты і асэнсаваны ім факт, учынак, матэрыял у сціслую форму апавядання?

Менавіта з такой прынцыповай пазіцыі вялі нядарна гутарку нашы крытыкі і прэзідэнт за "круглым сталом" у ДOME літаратара.

Уступнае слова зрабіў старшыня секцыі крытыкі і літаратуразнаўства Міхась Мушыньскі. Ён заклікаў прысутных выказацца па ўсіх аспектах агульнага стану беларускага апавядання, прасачыць за яго рухам у нашай літаратуры, вызначыць асноўныя напрамкі яго развіцця.

У гутарцы прынялі актыўны ўдзел навуковыя супрацоўнікі Інстытута літаратуры НАН, пісьменнікі Васіль Жураўлёў, Генадзь Шупенька, Іван Кудраўцаў, Віктар Праўдзін, Ірына Шаўлякова, Пятро Васючэнка, Анатоль Казлоў, Уладзімір Саламаха, Яўген Каршукоў, Навум Гальперовіч.

Цікавымі і змястоўнымі былі прамовы Ігара Шаладонава, Ірыны Шаўляковай, Таццяны Дасаевай, Пятра Васючэнка, Святланы Калядкі і іншых выступоўцаў. Надаючы належнае ўплыў нацыянальных традыцый і беларускай мастацкай прозе на сучаснае апавяданне, яны звярнулі ўвагу на пэўныя хібы маладой нашай прозы і яе набыткі.

Асабліва адметным у гэтым сэнсе быў прынцыповы і досыць прафесійны агляд прозы малой формы, што была змешчана на старонках часопіса "Першацвет" у 2000 годзе. Яго зрабіла Святлана Калядка. Яна станоўча адзначыла невялікую аповесць Ніны Мяцельскай "А май шумей...", прысвечаную падзеям Вялікай Айчыннай вайны.

На першым плане ў гэтым творы — трагедыя чалавечага існавання. Нягледзячы на тое, што аб вайне напісана шмат, аўтарка знайшла менавіта свой шлях у развіцці знаёмай тэмы, паказе герояў.

Праблема маральнай адказнасці чалавеча за ўсё жывое на зямлі ўзнімаецца ў апавяданні Наталлі Сазонавай "Лісяне". Яно заслужвае пэўнай увагі чытача. Але ж шэраг апавяданняў, змешчаных у "Першацвете", па сцвярджэнні Святланы Калядкі, трапілі на старонкі часопіса толькі па адной прастай прычыне — каб "нечым шакіраваць, здзівіць чытача, прычым, не дасягненнямі, а хутчэй адмоўным: безабліччам, адсутнасцю маральных імператываў у лаводзінах і ўчынках герояў, адсутнасцю ідэі ўвогуле і г. д." Да іх ліку крытык адносіць апавяданні Юрася Халіманкова, Ягора Конева пра студэнцкае жыццё, дзе культывуюцца агідныя п'янкі. Мажліва, такія апавяданні змяшчаюцца ў выданні, каб на адмоўным навучыць станоўчаму? Аднак на справе гэтае "чціва" нічога светлага ў душы не выклікае. І спраўдліва Святлана Калядка лічыць, што ў жыцці ёсць

шмат іншых цікавых і надзённых тэм для маладых аўтараў, якія спрабуюць свае сілы ў літаратуры.

"Круглы стол", прысвечаны апавяданню, прайшоў і плённа і зацікаўлена. Менавіта так сказаў, падводзячы вынікі дыскусіі, старшыня секцыі прозы Леанід Левановіч.

У канцы літаратурнай сустрэчы прысутныя мелі прыемную магчымасць павіншаваць Ірыну Шаўлякову з яе новай кнігай артыкулаў і рэцэнзій "Сентыментальнае палванне".

Я. ІВАНОЎ

Як вядома, рэзалюцыя 30-й генеральнай канферэнцыі ЮНЕСКА аб'віла 21 сакавіка днём паззіі. Да гэтага дня быў прымеркаваны міжнародны конкурс вершаваных твораў сярод навучэнцаў школ. У Беларусі быў створаны нацыянальны камітэт, куды ўвайшлі прадстаўнікі нашага творчага саюза, які вызначыў пераможцаў па нашай краіне. Імі сталі навучэнцы 7-га класа з Вілейкі Ірына Голубева, дзесяцікласніца з Мінска Валерыя Кустава і вучаніца 9-га класа з Вілейкі Кацярына Варславан.

Усе яны прынялі ўдзел у вечарыне, прысвечанай сусветнаму дню паззіі, якая прайшла ў вялікай зале Дома літаратара.

Ва ўступным слове в. а. старшыні СБП Вольга Іпатава павіншавала юных паэтаў, сказала аб дасягненнях айчынай літаратуры і выказала спадзяванне на яе далейшы росквіт.

Вядучы вечара лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі паэт Анатоль Вярцінскі адкрыў своеасабліваю пераклічку паэтаў розных пакаленняў, у якой узялі ўдзел Мікола Мятліцкі, Леанід Дранько-Майсюк, Навум Гальперовіч, Аляксандр Пісьмянкоў, Мікола Шабоўіч, Людэка Сільнова, Вячаслаў Корбут, Аляксандр Туровіч, Зміцер Вішнёў, Марыя Можар, бард Ігар Добры.

Своеасаблівым завяршэннем свята стала выступленне паэта, кампазітара і спевака з Наваполацка, лаўрэата міжнародных фестываляў Алена.

Н. К.

Ён расоўвае цемру якаў, збыцця, няведання, і паўстае Беларусь нескраданая і неўміручая, і зноў імчыць вершнік на белым кані, і трушчацца пад капытамі чужацкія сцягі. Так мастак Аляксандр Цыркуноў убачыў і ўвасобіў на палатне вобраз незабыўнага Міколы Ермаловіча, памяці якога была прысвечана вечарына ў пісьменніцкай бібліятэцы. Слова пра адданага сына Бацькаўшчыны сказала выконваючая абавязкі старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Вольга Іпатава. Пра значэнне для Беларусі асобы і творчасці Мікалая Іванавіча гаварылі старшыня клуба "Спадчына" Анатоль Белы, мастак Мікола Кулава, пісьменнік Аляксандр Петрашкевіч, навукоўцы, гісторыкі, якія зазначылі, што М. Ермаловіч назаўжды застаецца прыкладам ахвярнага служэння роднаму краю, светачам нашай культуры, апірышчам для наступных пакаленняў.

М. Р.

Vivat Вердзі!

Пра тое, што з твораў Джузепе Вердзі наш Нацыянальны тэатр оперы мог бы зладкаваць невялічкі фестываль, "ЛіМ" разважаў яшчэ зімой. Бо з'явілася нагода сабраць у адной афішы вердзіеўскі рэпертуар, што ёсць у выканальніцкім актыве, і такім чынам ушанаваць вялікага італьянца, кампазітара-класіка для ўсіх народаў, з дня смерці якога мінула ўжо цэлае стагоддзе.

Тэатр і сапраўды зрабіў такі фестываль. На опернай сцэне былі паказаны "Аіда" і "Рыгелета", "Набука" і "Травіята", "Баль-маскарад" і нават прэм'ера — "Тру-

бадур" (чарговы ўзор канцэртнага выканання, якое праз некалькі месяцаў аб'яцалі пераўвасобіць у паўнавартасны спектакль)... Прыязджалі замежныя гасцралёры для ўдзелу ў некаторых операх. На 25 сакавіка прыпала закрыццё фестывалю і яго своеасаблівае квінтэсэнцыя — гала-канцэрт "Vivat Вердзі!", складзены з фрагментаў многіх твораў, у тым ліку тых, што на мінскай сцэне ніколі не ставіліся.

На жаль, прапанаваць чытачам больш падрабязную інфармацыю пра гэту мастацкую падзею не выпадае, таму што "ЛіМ", даруйце такі каламбур, выпаў з поля

зроку арганізатараў свята музыкі Вердзі. Рэдакцыю не запрасілі ні на спектаклі з удзелам выканаўцаў-гасцей, ні на прэм'еру, ні на прэс-канферэнцыю. Напэўна, гэтакім чынам Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы Беларусі ажыццяўляе выкананне Закона аб друку? Закон абавязвае забяспечваць журналістам свабодны доступ да інфармацыі. Ды ў стаўках з Вялікім тэатрам і на яго парозе яны ўжо неаднаразова пераконваліся, што тут у дачыненні да рэдакцыйных пасведчанняў, як і да іх уладальнікаў, той шановны закон проста ігнаруецца...

Я. КАРЛІМА

На мяжы стагоддзяў адзначыў свой юбілей Дзяржаўны акадэмічны народны аркестр імя І. Жыновіча. У тыя святочныя дні згадалася гісторыя калектыву, нямала гаварылася пра яго сённяшняе рэпертуарныя пошукі, набыткі, называліся імёны таленавітых салістаў-жыновічаўцаў. А вось зусім нядаўна некаторым з іх былі нададзены ганаровыя званні. Выдатная баяністка Святлана Лясун цяпер — народная артыстка Беларусі. Яшчэ двое салістаў ганараваныя званнем "заслужаны артыст": гэта лаўрэат міжнародных конкурсаў цымбалістка Ларыса Рыдлеўская і вядомы баяніст Уладзімір Ткач.

С. Б.

Тыдзень вясновых школьных вакацый праходзіць пад традыцыйным дэвізам: "Мастацтва — дзецям і моладзі". Так называецца фестываль, які ў гэты час ладкуе сталічная філармонія. Сёлета яго афіша вылучылася разнастайнасцю: адна і тая ж сцэна прымала выступленні як музыкантаў акадэмічных, так і захопленых папулярнымі эстраднымі жанрамі.

На самым пачатку фестывалю, напрыклад, была замоўлена праграма цыкла "Усе фартэпіяныя канцэрты С. Рахманінава" з удзелам лаўрэатаў міжнародных конкурсаў, студэнтаў Беларускай акадэміі музыкі (клас вядомага педагога У. Няхаенкі) — В. Нетука ды К. Красніцкага.

А своеасаблівай кульмінацыйнай канікуларнага тыдня сталася правядзенне ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі двухдзённага фестывалю дзіцячай беларускай эстраднай песні "Спяваем з аркестрам!" Больш за паўсотню дзяўчатак ды хлопчыкаў з усяе краіны сабрала гэтае ўжо традыцыйнае свята жывой музыкі, спеўнага беларускага слова. Дзякуючы ініцыятыве мастацкага кіраўніка Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі маэстра М. Фінберга, нямала юных спевакоў спрычынілася да каштоўнага музычна-сцэнічнага досведу і выступіла ў суправаджэнні славутага калектыву.

Свята музыкі для дзяцей і з удзелам дзяцей, маладых выканаўцаў, безумоўна, прыцягнула ўвагу і парадавала самую розную, у тым ліку прафесійна дасведчаную публіку.

Н. К.

У Полацкім музеі беларускага кнігадрукавання адбылася прэзентацыя другога (дапоўненага) выдання кнігі Уладзіміра Арлова "Адкуль наш род" (гэтым разам кніга заканчваецца апісаннем Слуцкага паўстання). Арлоў, вядомы як гісторык і пісьменнік, сустрэчу пачаў традыцыйна — са "Спробы завершанага жыццяпісу". Імпрэза доўжылася больш за дзве гадзіны. Аўтару кнігі "Таямніцы полацкай гісторыі", "Дзесяць вякоў беларускай гісторыі", "Дзень, калі ўпала страла", "Фауна сноў" задалі прашчы пытанні. Што тычыцца творчых планаў Арлова, то, як зазначыў сам аўтар, наперадзе — выданне кнігі гістарычнай прозы "Сны імператара".

Дзядзьку Язэпу прысвячаецца

Закрыццё пленэру імя Язэпа Драздовіча і адкрыццё выставы работ, створаных за яго час, адбылося ў Полацкім цэнтры нацыянальных культур і рамёстваў. Мастакі з розных гарадоў сабраліся ў Пуньках, малявалі масціны, дзе жыў дзядзька Язэп...

Пачалася імпрэза з выступлення рыцарскага клуба "Жалезны воўк". У ёй бралі ўдзел Лера Сом, Віктар Ушак, Уладзімір Арлоў, Аляксей Марачкін... Пленэр арганізавала Ада Райчонак, а выставу — Андрэй Піскун.

Татцяна НЯТБАЕВА

ГРОДЗЕНШЧЫНА...

Мастак з Ліды

Грамадскасць Ліды адзначыла 75-годдзе мастака Мікалая Лазоўскага. У горадзе ён вядомы як майстар пейзажу і іканіста. Мікалай Фёдаравіч многае зрабіў для аднаўлення царквы ў Радзівонішках і роспісу новага праваслаўнага храма ў Лідзе. Творы самабытнага аўтара не раз выстаўляліся ў мясцовым гісторыка-мастацкім музеі і ў клубе санаторыя-прафілакторыя "Вясёлка" акцыянернага таварыства "Лакафарба". Пачынаў жа М. Лазоўскі свой творчы шлях з размалёўвання бандарных вырабаў бацкі-селяніна і ўпрыгожвання ружамі лістоў-трохкутнікаў, якія пасылалі сваякам яго баявыя сябры з фронту.

3 гармонікам ды без прыпевак?!

Рэспубліканскі фестываль "Грай, гармонік, і звіні, прыпеўка" сабраў у старажытным Навагрудку 16 творчых самадзейных калектываў з прадпрыемстваў і ўстаноў Беларускага таварыства інвалідаў па зроку. Высокія ўзоры песеннага і музычнага майстэрства паказалі прадстаўнікі Полацка і Гродна, Мінска і Маладзечна, Віцебска і Навагрудка, Барысава і Чэрвеня...

Звання лаўрэата ўдостоіўся ансамбль з Віцебска. Ён прыме ўдзел у штогадовым міжнародным конкурсе, які пройдзе ў Паставах.

"Крэсавякаў" цэняць і ў Познані

У тую сакавіцкую нядзелю на Старым рынку Познані, акрамя польскай, чулася беларуская, украінская і літоўская гамонкі. На тамтэйшым кірмашы ў гонар свята Казкоўка выступалі мастацкія калектывы чатырох суседніх краін. У час незвычайнага канцэрта вялікі поспех выпай на долю лідскага хору "Крэсавякі". Яго саліст Барыс Казменскі вельмі спадабаўся слухачам. Па прызнанні журы, майстэрства лідчан па сваім узроўні не саступала знакамітаму ансамблю спевакоў і музыкаў з Чарнавіц (Украіна).

Алесь ЖАЛКОЎСКІ

ГОМЕЛЬШЧЫНА...

Выязная калегія

Летась на Гомельшчыне ўстановы культуры будавалі сваю дзейнасць пад знакам славянскага братэрства, святкавання 2000-годдзя хрысціянства і юбілеяў Шамякіна, Мележа, Макаёнка. Маштабным мерапрыемствам з'явілася сустрэча дэлегацыі Беларусі, Расіі і Украіны на мяжы трох рэспублік ля манумента Дружба. Вынікі работы ўстаноў культуры былі падведзены на выязной калегіі аблас-

нога ўпраўлення культуры ў Рагачоўскім раёне. Са справаздачай выступіў начальнік упраўлення А. Прусаў. Былі абмеркаваны і заданы на бягучы год. Удзельнікі калегіі азнаёміліся з дзейнасцю культурна-адукацыйнага музея Андрэя Макаёнка ў Журавічах. У рабоце калегіі прынялі ўдзел намеснік міністра культуры В. Гедройц, намеснік старшыні аблвыканкама У. Давідовіч.

Сустрэчы ў славянскай бібліятэцы

Літаратурна-музычная вечарына "Мы — славяне" адбылася ў Славянскай бібліятэцы Гомеля. Перад чытачамі выступілі мясцовыя паэты і барды з гарадскога Клуба аўтарскай песні. У гэтай жа бібліятэцы адбыўся Тыдзень кнігі. У ім бралі ўдзел літаратары вобласці, в. а. старшыні Саюза пісьменнікаў В. Іпатава, навукоўцы, сябры Таварыства Кірылы Тураўскага. Былі арганізаваны выставы "Творы пісьменнікаў Гомельшчыны", "Друкаванае слова пра Гомельшчыну і гомельскіх аўтараў", "Пушкін — пісьменнік і выдавец".

Умельцы з мытні

У сувязі з дзесяцігоддзем мытнай службы Беларусі была арганізавана рэспубліканская выстава твораў супрацоўнікаў мытні, членаў іх сем'яў. Прыехала выстава і ў Гомель. Залу для экспанатаў пра-

даставіў абласны Дом тэхнікі і мастацтва. Сярод работ — ткацтва, вышыўка, разьба па дрэве, інкрустацыя, вязанне, фларыстыка, жывапіс.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

МАГЛЁЎШЧЫНА...

Дні індыйскага кіно

Дзякуючы намаганням відапрадпрыемства "Позірк" і амбасады Індыі ў Беларусі, у абласным цэнтры прайшлі Дні індыйскага кіно. Жыхары горада пабачылі пяць кінастужак.

"Адлюстраванне"

У Горацкай карціннай галерэі праходзіць выстава магілёўскай мастачкі Галіны Конавай. У экспазіцыі пад назвай "Адлюстраванне" прадстаўлена 25 карцін,

створаных на працягу з 1985 па 2000 год. Сярод работ — пейзажы, партрэты, наюрморты. Частка палотнаў — уласнасць музея імя П. Масленікава.

Свята тэатраў

Міжнароднаму Дню тэатра быў прысвечаны гарадскі фестываль тэатральных калектываў "Святло рампы". У фестывалі прымалі ўдзел дзесяць самадзейных тэатраў — восем з Магілёва, па адным — з Бабруйска і Шклова.

Алесь ПЯТРОВІЧ

Гадоў нялёгкіх плён

Літаратурны працэс, мастацкую практыку сённяшняга дня немагчыма ўявіць без крытыкі і літаратуразнаўства. Гэтаксама патрэбны яны для таго, каб усебакова і глыбока асэнсоўваць здзейсненае пісьменнікамі, якія тварылі раней. Таму літаратуразнаўства, як і сама аснова яго — мастацкая літаратура — выконвае важную ролю ў духоўным, эстэтычным забеспячэнні грамадства, спрыяе яго маральнаму ўдасканаленню, развіццю культуры ў самым шырокім яе значэнні. А гэта немагчыма без плённай, мэтанакіраванай дзейнасці не толькі асобных даследчыкаў, а і цэлых асяродкаў літаратуразнаўчай думкі. Адным з іх у нашай краіне з'яўляецца Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, які ўчора адзначыў сваё 70-годдзе, бо быў заснаваны на базе былой кафедры літаратуры акадэміі 29 сакавіка 1931 года. Спачатку ён называўся Інстытут літаратуры і мастацтва, а ў 1935 годзе быў рэарганізаваны ў Інстытут мовы, літаратуры і мастацтва. Аднавіў сваю працу ў 1943-м у якасці Інстытута літаратуры, мовы і мастацтва. У 1951—1957 гадах гэта ўжо Інстытут літаратуры і мастацтва. Нарэшце, чарговая рэарганізацыя і прысваенне Указам Прэзідэнта Вярхоўнага Савета БССР ад 2 ліпеня 1957 года Інстытуту літаратуры імя народнага паэта БССР Янкі Купалы.

Заўсёды гэтую навукова-даследчыцкую ўстанову ўзначальвалі тыя, хто меў важкія набыткі ў сваёй дзейнасці, валодаў вялікімі арганізатарскімі здольнасцямі. Першым дырэктарам Інстытута і адным з яго арганізатараў стаў акадэмік Акадэміі навук БССР, член-карэспандэнт АН СССР Іван Замоцін. З 1937 года па чэрвень 1941-га і 1946-га па сакавік 1973 года Інстытут узначальваў акадэмік Васіль Барысенка. З 1943-га па 1946 год дырэктарам быў акадэмік Міхась Лынькоў. З красавіка 1973 года па кастрычнік 1982-га дзейнасць Інстытута звязана з імем акадэміка Івана Навуменкі. Акадэмік Віктар Каваленка дырэктарам працаваў ў 1982—1997 гадах. Цяпер дырэктар Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі — член-карэспандэнт НАН Беларусі, вядомы літаратуразнаўца і крытык, пісьменнік Уладзімір Гніламёдаў. Гэтую адказную і ганаровую пасаду Уладзімір Васільевіч заняў у красавіку 1997 года, а з 1976 года працаваў намеснікам дырэктара. А паколькі да ўсяго кола даследчыцкіх інтарэсаў У. Гніламёдава вельмі шырокае, яго цікавіць не толькі сучасны літаратурны працэс, а і гісторыя літаратуры, дык каму, як не яму дасканала ведаць шлях, пройдзены гэтай установай, яе набыткі, цяперашнія планы? Таму мы і папрасілі У. адзіміра Васільевіча, дарэчы, як чытачы заўважылі, пастаяннага аўтара "ЛіМа", адказаць на шэраг пытанняў, што ўзніклі ў гэтыя юбілейныя як для самога Інстытута, так і, бадай, для многіх аматараў літаратуры, дні.

— Уладзімір Васільевіч, напачатку, канечне, дазвольце далучыцца да тых шматлікіх віншаванняў, якія ўжо прагучалі ў адрас Інстытута і якія, не сумняваюся, яшчэ прагучаць і пажыдаць далейшых даследчыцкіх поспехаў, як усяму калектыву, так і вам асабіста...

— Шчыра дзякую за добрыя словы...

— Але, каб нашая гаворка не атрымалася завельмі юбілейнай, хочацца не абмінуць і таго, што сёння ўспрымаецца далёка не лепшай старонкай у гісторыі Інстытута...

— Вы пра трыццятую гады?

— Але!

— Дзейнасць Інстытута літаратуры, як і працу любой установы, нават кожнага чалавека немагчыма ўявіць па-за часам. Гэтага ніхто і ніколі не аспрэчаў. Калі ж быць аб'ектыўным, асабліва значныя заслугі ў развіцці нацыянальнага літаратуразнаўства вучоных Інстытута беларускай культуры, які, як вядома, працаваў у 1922—1928 гадах і стаў папярэднікам і своеасаблівым архетыпам Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Намаганні выдатных яго прадстаўнікоў І. Замоціна, Я. Барычэўскага, А. Вазнясенскага і іншых былі закладзены трывалыя падмуркі, што сталі навукова-тэарэтычнай і метадалагічнай асновай для далейшага вывучэння пісьменнасці і новай літаратуры. З'явіўся шэраг сур'ёзных прац гісторыка-літаратурнага і тэарэтычнага характару. Для прыкладу: "Тэорыя санета" і "Паэтыка літаратурных жанраў" Я. Барычэўскага, "Паэтыка М. Багдановіча" А. Вазнясенскага, "Гісторыя беларускае літаратуры" М. Гарэцкага. Аўтарамі гэтых даследаванняў выкарыстаны важнейшыя тэарэтыка-метадалагічныя пастулаты культуры-гістарычнай школы, крытычна пераасэнсаваны і засвоены яе дасягненні, пераадолены слабыя бакі, адкінуты ўстарэлыя палажэнні, звязаныя з недаацэнкай эстэтычнай прыроды ма-

стацтва, непрыняццем суб'ектыўна-лірычных, нерэалістычных форм адлюстравання рэальнасці... Культурна-гістарычны метады ўзбагачаны вопытам вывучэння беларускай славеснасці і літаратуры. А вопыт і дабратворныя традыцыі і прадоўжылі супрацоўнікі Інстытута літаратуры і мастацтва Беларускай акадэміі навук, створанай у 1929 годзе. На жаль, бадай найбольш плённыя для беларускай літаратуразнаўчай навукі і беларусазнаўства наогул дваццаць гады, былі па сутнасці перакрэслены трыццатымі, калі ў СССР умацоўваўся сталінскі рэжым, пачаліся масавыя рэпрэсіі, ад якіх пацярпела пераважная большасць дзеячаў нацыянальнага Адраджэння, пісьменнікаў, навукоўцаў. А з гэтым жа перыядам звязана станаўленне Інстытута. Здавалася б, ствараюцца ўмовы для плённай дзейнасці і разам з тым істотна мяняецца стаўленне да беларускай гісторыі, нацыянальных традыцый, даўняй культуры, літаратуры і мастацтва. Багатая культурная спадчына нашага народа пачынае трактавацца вульгарна-сацыялагічна, нігілістычна прыніжаецца, аб'яўляецца неактуальнай, нават шкоднай для выхавання новага чалавека. Панаванне афіцыйнай, антыхрысціянскай і антынацыянальнай па характары ідэалогіі моцна стрымлівала аб'ектыўнае, грунтоўнае, з нацыянальна-патрыятычных пазіцый даследаванне нашага даўняга пісьменства. Дарэчы, каб быць справядлівым, нельга не сказаць, што падобнае становішча захоўвалася і ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе.

— Гэта, аднак, не значыць, што згаданыя перыяды можна выключыць з гісторыі Інстытута?

— Ад тагачасных рэалій нікуды не дзенешся. Але не трэба забываць, што і ў тых цяжкіх, вельмі неспрыяльных умовах маладыя навукоўцы, якіх непасрэдна не закранулі рэпрэсіі і якім былі неаб'якваныя жыватворныя ідэі беларуска-

га нацыянальнага Адраджэння, не далі магчымасці нашай пісьмовай спадчыне мінулага цалкам пакрыцца пылам забыцця. З канца 30-х гадоў у друку сталі з'яўляцца артыкулы літаратуразнаўцаў В. Барысенкі, М. Ларчанкі, Ю. Пшыркова, Н. Перкіна, С. Майхровіча, В. Івашына, прысвечаны розным праблемам гісторыі беларускай літаратуры XIX — пачатку XX стагоддзя, жыццю і творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Я. Лучыны, Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча. Хоць і зрэдку, але згадалася і імя Ф. Скарыны. А ўжо ў 40-я гады былі падрыхтаваны і выдадзены новыя падручнікі і хрэстаматыі па беларускай літаратуры да савецкага часу, а ў пачатку 50-х з'явіліся першыя манаграфічныя працы: Ю. Пшыркова — пра жыццё і творчасць Я. Коласа, С. Майхровіча — пра Я. Лучыну і іншыя.

Нельга забываць і такі аспект: у той час пры малалікасці навуковых кадраў і структурных падраздзяленняў у інстытутах гуманітарнага профілю Акадэміі навук БССР не было ні вузкай дыферэнцыяцыі літаратуразнаўчай навукі, і ні прафесійнай спецыялізацыі навукоўцаў-літаратараў. Навуковаму супрацоўніку даводзілася быць адначасова і даследчыкам-літаратуразнаўцам і крытыкам-папулярызатарам, гісторыкам, тэарэтыкам і тэксталагам літаратуры, часам адначасова займаецца і даўняй і сучаснай літаратурай. А гэта не магло не адбіцца на якасці даследаванняў, на іх навуковым узроўні. Аднак, зноў жа, на ўсё моцна ўплывалі таксама гістарычныя ўмовы, а яшчэ адсутнасць значных традыцый і беларускай літаратуразнаўства. Як асобная галіна нацыянальнай гуманітарнай навукі яно было яшчэ зусім маладым. Шмат што ўвогуле даводзілася пачынаць спачатку.

(Працяг на стар. 4)

Дні Ірландыі ў Беларусі

Дні Ірландыі ў Беларусі, прымсвечаныя нацыянальнаму святу Ірландыі — Дню Святога Патрыка, прайшлі ў сталіцы пад эгідай грамадскай арганізацыі "Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі", таварыства "Беларусь—Ірландыя", грамадскага аб'яднання "Дзіцячы фонд духоўнага і культурнага адраджэння "Сакавік" і Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны. У складзе замежнай дэлегацыі, якая наведвала Мінск, — дзяржаўны і грамадскі дзеячы, прадстаўнікі ірландскіх дабрачынных арганізацый, якія аказваюць дапамогу беларускім дзіцячым дамам, школам-інтэрнатам, дзецям, якія жывуць у Чарнобыльскай зоне.

У мінулыя суботу, у Дзень Святога Патрыка, у парку імя Горкага прайшло святочнае шэсце, адбыўся канцэрт. Шэсце праводзіцца трэці год запар. Як адзначыла старшыня ГА "Сакавік" Марыя Міцкевіч, арганізацыя святкавання Дня Святога Патрыка на Беларусі — падзяка ірландскім гасцям за гуманітарную дапамогу, лячэнне і аздаравленне нашых дзяцей.

У Доме дружбы ў гэты дзень адбылося урачыстае пасяджэнне.

Наш кар.

"Адцягніся з густам"

Міжнародны адкрыты фестываль авангарднай і альтэрнатыўнай моды "Мамант" адбудзецца з 31 сакавіка па 1 красавіка ў комплексе "Журавінка". "Мамант" азначае новыя арыгінальныя ідэі і нечаканыя адкрыцці беларускай маладзёжнай моды. Таму і сёлетні дэвіз фестывалю гучыць так: "Бедная фантазія горш за беднае жыццё". Беларускія мадэльеры прапануюць на конкурс каля трыццаці калекцый. Да іх у гала-канцэрте далучацца госці з Санкт-Пецярбурга, Адэсы, Кішынёва, Масквы.

Як заявіў "ідэолаг" фестывалю Юрый Брус: "Мамант" для нас не проста шоу.

Гэта дэкларацыя прыгажосці і майстэрства беларускіх мадэльераў.

Гэта запрашэнне на свята.

Арганізатарамі фестывалю выступілі Нацыянальная дзяржаўная тэлерадыёкампанія, Банцэрт "Беллегпрам", Саюз дызайнераў Беларусі, Беларускі саюз моладзі і комплекс "Журавінка". У канцы вясны Беларускае тэлебачанне прапануе глядачам сваю версію "Маманта".

Наталля ШАРАНГОВІЧ

Конкурс працягваецца

Саюз беларускіх пісьменнікаў сумесна з Міністэрствам адукацыі і культуры праводзіць конкурс п'ес малага памеру для дзіцячых калектываў.

На конкурс прымаюцца творы на беларускай і рускай мовах, у тым ліку раней не друкаваныя арыгінальныя п'есы (драматычныя, лялечныя, батлечныя), абразкі для ранішнікаў, а таксама інсцэніроўкі па народных казках і творах беларускай літаратуры. Дopusкаюцца інсцэніроўкі па творах сусветнай дзіцячай класіцы, напісаныя па-беларуску.

Прадстаўлены на конкурс творы павінны мець аб'ём ад 5-ці да 15-ці машынапісных старонак, ідэйна і зместава адпавядаць агульналавічым і хрысціянскім ідэалам, улічваць узрост выканаўцаў і глядачоў.

Творы дасылаюцца ў дзве асобнікі на адрас: Саюз беларускіх пісьменнікаў, вул. Фрунзе, 5, 220034, г. Мінск з пазнакай "На конкурс п'ес", з указаннем аўтарства, хатняга адраса і роду заняткаў.

Журы вызначае 7 лепшых твораў, якія будуць адзначаны грашовымі прэміямі, яшчэ 10 аўтараў атрымаюць каштоўныя падарункі ў якасці заахвочальных прызюў.

Да ўдзелу запрашаюцца як прафесійныя аўтары, так і аматары — студэнты гуманітарнага профілю, кіраўнікі тэатральных калектываў, выхавальнікі дзіцячых садкоў і інш.

Па выніках конкурсу плануецца выдаць лепшыя творы асобным зборнікам. СПЯШАЙЦЕСЯ! ЯШЧЭ ЁСЦЬ ЧАС!

Беларускі калегіум

ЗАПРАШАЕ

3 красавіка — Яўген Іваню "Нацыянальна-культурная семантыка беларускай мовы".

10 красавіка — прэзентацыя выдавецкай серыі "Новыя гуманітарныя веды з удзелам аўтараў" ("Брама", Магілёў).

17 красавіка — прэзентацыя кнігі Сяргея Рублёўскага "Апостраф" з удзелам аўтара.

Лекцыі і прэзентацыі адбудуцца ў Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы (вул. В. Харужай, 16).

Пачатак у 18.30.

Гадоў нялёгкіх плён

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3)

— Атрымліваецца, што менавіта 50-я гады сталі для Інстытута, калі можна так сказаць, тым пунктам адліку, адштурхоўваючыся ад якога, можна гаварыць пра яго як пра даследчыцкую ўстанову, што пачала значна ўплываць на літаратурны працэс у краіне, засведчыла аб плённасці намаганняў навукоўцаў па асэнсаванні складаных праблем, што стаяць перад ёй?

— У 1952 годзе ў Інстытуце літаратуры і мастацтва замест аднаго літаратуразнаўчага сектара былі ўтвораны сектар савецкай літаратуры і сектар дзяржаўна-літаратурны. Гэта прывяло да таго, што супрацоўнікі змаглі працаваць, улічваючы свае навуковыя інтарэсы. Пашырылася тэматыка і паглыбіўся характар даследчыцкіх распрацовак, працягвалася далейшая спецыялізацыя навукоўцаў, у літаратуразнаўстве прыйшлі свежыя сілы. Намаганні былі скіраваны на даследаванне новых, яшчэ не вывучаных праблем і пытанняў гісторыі, тэорыі і тэксталогіі беларускай літаратуры. Аднавілася вывучэнне і выданне даўняй пісьмовай спадчыны беларускага народа. Для грунтоўнай распрацоўкі яе патрабаваліся высокакваліфікаваныя навуковыя спецыялісты падрыхтоўкі, медыявісты. Піянерам у гэтай справе стаў А. Коршунаў, які прайшоў падрыхтоўку ў Ленінградзе пры аддзеле старажытнарусыкай літаратуры Пушкінскага дома і ў 1954 годзе быў прыняты на працу ў Інстытут.

А ў сярэдзіне таго ж, 1954 года на базе сектара беларускай дзяржаўна-літаратурны быў створаны сектар рукапісаў і выданняў, што было выклікана патрэбамі больш інтэнсіўнай і шырокай падрыхтоўкі збораў твораў беларускіх пісьменнікаў.

— Гэта не магло не даць жаданых вынікаў.

— Пачалася падрыхтоўка новых збораў твораў Я. Купалы і Я. Коласа, якія выйшлі ў 60-я гады. Былі выдадзены зборнік "Беларускія пісьменнікі другой паловы XIX ст." (1956), выбраныя творы М. Багдановіча (1957) і В. Дуніна-Марцінкевіча (1958). Тым самым Інстытут заклаў падмурк своеасаблівых навуковай школы падрыхтоўкі нацыянальнай кадраў тэксталагаў, практычных вынікаў якой мелі важнае навукова-асветніцкае і агульнакультурнае значэнне. А спраўдзенай падзеяй стаў выхад у 1959 годзе першай "Хрэстаматый па старажытнай беларускай літаратуры", на высокім узроўні ўкладзенай А. Коршунавым. У ёй ўпершыню грунтоўна і ўсебакова было прадстаўлена шматлікавае багацце даўняй пісьмовай спадчыны беларускага народа ў найбольш значных літаратурных з'явах. Адрозна на Беларусі ўзрасла цікавасць да старажытнай нацыянальнай літаратуры. Значнае дасягненне беларускага літаратуразнаўства 50-х гадоў XX стагоддзя — з'яўленне манаграфіі В. Барысенкі "Ф. Багушэвіч і праблемы рэалізму ў беларускай літаратуры XIX ст." (1957), што паклала пачатак больш грунтоўным даследаванням складаных праблем творчых метадаў і літаратурных напрамкаў, ролі фальклорных і літаратурных традыцый у станаўленні новай беларускай літаратуры, праблемаму вывучэнню творчасці асобных пісьменнікаў. А кніга В. Чамярыцкага "Беларускія летапісы як помнікі літаратуры" (праўда, яна выйшла пазней, у 1969 годзе) стала першай манаграфіяй пра гэтыя выдатныя помнікі беларускай літаратуры і ў еўрапейскай гістарыяграфіі, напісанай беларускім навукоўцам па-беларуску.

— 60-я гады — гэта перыяд, які на памяці многіх лімаўскіх чытачоў, і яны, пры жаданні, могуць згадаць шмат якіх значных прац з грывам Інстытута. А калі хто і забыў асобныя з найбольш значных, дык...

— Дык іх можна нагадаць. Этапнымі для ўсяго беларускага літаратуразнаўства сталі калектыўныя працы "Гісторыя беларускай савецкай літаратуры" ў двух тамах (1965—1966) і таксама двухтомная "Гісторыя беларускай дакастрычніцкай літаратуры" (1968—1969). Яны вызначылі шляхі яго далейшага станаўлення і развіцця. Абедзве характарызуюцца паўнотай фактычнага матэрыялу, навізнай яго інтэрпрэтацыі. Упершыню ў беларускім літаратуразнаўстве гісторыка-літаратурны працэс раскрыты па тым часе дастаткова грунтоўна і аб'ектыўна. Выхад калектыўных "Гісторыяў..." яшчэ больш актыўна вываў навукова-тэарэтычную думку супрацоўнікаў Інстытута, пашырыў сферу іх даследчыцкіх інтарэсаў: беларускай літаратура пачынае разглядацца ў параўнальна-тыпалагічным плане (працы В. Івашына, А. Мальдзіса, Н. Перкіна, В. Гапавай, Э. Мартынавай, У. Казбурка і іншых), увадзіцца паняцце еўрапейскага кантэксту (А. Адамковіч), паскоранасці развіцця беларускай літаратуры XIX—XX стст. (В. Каваленка). Чарговы імпульс атрымлівае вывучэнне старажытнай і новай літаратуры (А. Коршунаў, В. Чамярыцкі, А. Мальдзіс). Пасляхова вывучаюцца тэарэтычныя праблемы. Гэта і станаўленне творчых метадаў; і гісторыя беларускага вершаскладання; традыцыі і наватарства; праблемы творчай індывідуальнасці; праблемы перакладу з блізкародна-

ных моў; гісторыя літаратуразнаўства і літаратурнай крытыкі. Нарэшце, з'яўляюцца работы, заснаваныя на гісторыка-дакументальным, архіўным матэрыяле. Праца ў гэтых накірунках адбываецца ў 70—80-я гады, а пасля ў 90-я. А ў 80—90-я гады вучоныя Інстытута выйшлі на новы ўзровень сваёй прафесійнай дзейнасці. Як пацвярджае іх поспеху — дзяржаўныя прэміі БССР імя Я. Коласа, прысвоеныя ў 1980 годзе шэрагу аўтараў такіх фундаментальных даследаванняў абгульняючага тыпу, як "Гісторыя беларускай доактэбрыскай літаратуры", "Гісторыя беларускай савецкай літаратуры" (1977). Падзеяй стаў і выхад "Нарысаў па гісторыі беларуска-рускіх літаратурных сувязей" у чатырох кнігах (1993—1995). Заслужанае грамадскае прызнанне атрымалі аўтары шэрагу манаграфічных даследаванняў: Г. Кісялёў за кнігі "Разыскваецца класік" і "Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча" ўзнагароджаны дзяржаўнай прэміяй БССР імя Я. Коласа (1990), і група аўтараў (у іх ліку В. Дарашкевіч і В. Чамярыцкі) за цыкл работ "Скарына і беларуская культура" — дзяржаўнай прэміяй Рэспублікі Беларусь. А Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 3 студзеня 2001 года Алена Яскевіч удастоена прэмія "За духоўнае адраджэнне" 2000 года.

— Мы, Уладзімір Васільевіч, неўпрыкметку наблізіліся і да сённяшняга дня. Як вы б маглі вызначыць галоўныя напрамкі дзейнасці Інстытута на цяперашні час?

— А яны вызначаны Прэзідэнтам НАН Беларусі па прадстаўленні Адаўлення гуманітарных навук і мастацтваў. У іх аснове — асэнсаванне гістарычных шляхоў і заканамернасцей развіцця беларускай літаратуры ад старажытнасці да нашых дзён; раскрыццё ідэйна-мастацкіх асаблівасцей і нацыянальнай спецыфікі беларускай літаратуры; асветленне асноўных этапаў яе развіцця, змены мастацкіх напрамкаў і стыляў у ёй; паказ узаемазвязі і ўзаемадачынненя з іншымі славянскімі і неславянскімі літаратурамі; распрацоўка праблем тэорыі і практыкі; падрыхтоўка да выдання найбольш поўных навукова-каменціраваных збораў твораў класікаў беларускай літаратуры, помнікаў старажытнай пісьменнасці, што будзе садзейнічаць больш глыбокаму вывучэнню і асэнсаванню ўсяго літаратурнага працэсу ў цэлым, з'явіцца пэўным укладам у развіццё беларускай нацыянальнай культуры. У якасці галоўнай арганізацыі Інстытут ажыццяўляў каардынацыю навукова-даследчыцкіх работ па дзяржаўнай праграме фундаментальных даследаванняў на 1996—2000 гады. Дзякуючы паглыбленаму вывучэнню крыніц, выкарыстанню апошніх дасягненняў гуманітарных навук, найноўшых метадык і падыходаў вырашана шэраг значных праблем гісторыі і тэорыі, тэксталагіі і крыніцазнаўства старажытнай і новай беларускай літаратуры. Выпрацавана новая канцэпцыя яе развіцця, праведзены ўсебаковы аналіз усёго літаратурнага працэсу. А ў выніку была падрыхтавана новая фундаментальная праца "Гісторыя беларускай літаратуры. IX—XIX стст." у двух тамах, аб'ём якіх 60 улікова-выдавецкіх аркушаў. Але прыярытэтнай і галоўнай задачай гэтай праграмы было канцэптуальнае пераасэнсаванне метадалагічных асноў гісторыі нацыянальнай літаратуры XX стагоддзя і духоўнага развіцця беларускага народа гэтага перыяду. Гэта выклікана новай ідэйнай арыентацыяй грамадства пасля абвясчэння палітычнай і эканамічнай незалежнасці дзяржавы і пастаноўкі задачы культурнага адраджэння беларускага народа з дасягненнем навуковай мэты расування па збаўленню ад дагматычна-сацыялагічных спрашчэнняў у ацэнцы мастацкіх з'яў, што існавалі да нядаўняга часу. Вынікам праведзеных даследаванняў стала новая акадэмічная "Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя" ў чатырох тамах, агульным аб'ём якіх каля 200 аркушаў. Першыя два тамы выдадзены ў 1999 годзе. А нядаўна выдавецтва "Беларуская навука" надрукавала дадатковы тыраж першага тома, што лішні раз пацвярджае, наколькі вялікай папулярнасцю карыстаецца гэтая "Гісторыя"... Трэці том здадзены ў друк, выйдзе сёлета. Закончаны чвэрты. Надзённым патрэбам навуковага выдання і папулярнасці багатай пісьмовай спадчыны беларускага народа прымусілі падрыхтаваць новую "Хрэстаматыю па старажытнай беларускай літаратуры", праца над якой у асноўным завершана. У ёй будуць шырока прадстаўлены (поўнаасцю альбо ва ўрыўках) помнікі ўсіх літаратурных відаў і жанраў з адпаведнымі каментарыямі, творчасцю пісьменнікаў розных эпох. Пераважна большасць тэкстаў падаецца ў арыгінале. Творы, напісаныя па-польску і на латыні, змешчаны ў перакладзе на сучасную беларускую мову.

— Мабыць, ёсць і іншыя цікавыя працы, падрыхтаваныя апошнім часам у Інстытуце...

— Значны навуковы вынік атрыманы пры распрацоўцы тэмы "Літаратура беларускага замежжа", што дазволіла грунтоўна даследаваць творчасць прадстаўнікоў беларускага замежжа, у параўнальным з папярэдняй і сучаснай беларускай літаратурай асэнса-

ванні важнейшых праблем нацыянальна-культурнага жыцця народа. Мяркуюцца, што гэтая работа будзе выдадзена ў выглядзе манаграфіі або нарысаў па творчасці асобных пісьменнікаў, што стане па сутнасці першай спробай да вывучэння складаных і супярэчлівых працэсаў у эмігранцкай літаратуры беларускага замежжа.

— Каб ахапіць такое шырокае кола праблем, пра якія вы гаварылі, трэба нямаля высокакваліфікаваных спецыялістаў...

— На сённяшні дзень у Інстытуце на пастаяннай аснове працуюць 60 чалавек, з якіх 51 з'яўляюцца навуковымі супрацоўнікамі. З іх 8 дактараў і 24 кандыдаты навук. У Інстытуце два акадэмікі, два члены-карэспандэнты НАН Беларусі. А навукова-даследчая структура Інстытута ўключае шэсць аддзелаў: выданняў і тэксталагіі (загадчык член-карэспандэнт М. Мушыньскі), гісторыі старажытнай і новай беларускай літаратуры (кандыдат філалагічных навук В. Чамярыцкі), гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя (доктар філалагічных навук В. Жураўлёў), сучаснай беларускай літаратуры (доктар філалагічных навук С. Лаўшук), узаемазвязі літаратуры (кандыдат філалагічных навук У. Мархель), тэорыі літаратуры (кандыдат філалагічных навук М. Тычына).

— Хоць Інстытут літаратуры і аўтарытэтная навукова-даследчая ўстанова, але варыцца ва ўласным соку, думаецца, небяспечна...

— А мы гэта і самі цудоўна разумеем, таму Інстытут літаратуры ва ўсе часы, як кажуць, не замыкаўся ў сабе. На сённяшні дзень падтрымліваем навуковыя сувязі з даследчыкамі замежных краін як на дагаворнай аснове, так і на ўзроўні індывідуальных кантактаў. Гэта ажыццяўляецца шляхам камандзіровак, стажорства, удзелу ў навуковых канферэнцыях, працы ў архівах і бібліятэках, праз кнігаабмен. У першую чаргу з такімі краінамі, як Польшча, Расія, Украіна, Літва. Інстытут імкнецца актывізаваць навуковую працу кафедраў літаратуры ВНУ Беларусі. Пастаянна аказваем дапамогу настаўнікам у выкладанні роднай літаратуры. Па дамоўленасці з Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь была падрыхтавана разгорнутая альтэрнатыўная праграма па беларускай літаратуры для сярэдняй агульнаадукацыйнай школы, якая публікавалася на старонках часопіса "Роднае слова", а цалер шырока выкарыстоўваецца ў школьнай практыцы. Супрацоўнікі Інстытута, якія ведаюць, не абмінаюць і Саюз беларускіх пісьменнікаў, прымаючы актыўны ўдзел у рабоце творчых секцый, іншых мерапрыемстваў. Ды і некаторыя з'яўляюцца членамі гэтай творчай суполкі. Не магу не сказаць і пра супрацоўніцтва са сродкамі масавай інфармацыі. Гэта і выступленні па радыё і тэлебачанні, на старонках газет і часопісаў. Цікавай формай такога супрацоўніцтва стаў літаратурна-мастацкі альманах "Розгалас", які з'яўляецца ў эфіры штомесячна не першы год па Беларускім радыё.

— Паслухаеш вас і атрымліваецца, што ўсё ідзе — лепш не прыдумаеш?

— Адкуль у вас з'явілася такое меркаванне? Есць і праблема з кадрамі, некаторыя супрацоўнікі працуюць толькі на паўстаўкі і, калі знойдуць лепшую работу, лёгка развітаюцца з Інстытутам. Шмат у чым марудна асэнсоўваецца літаратурная спадчына, не абнаўляецца належным чынам навуковая праблематыка. Адчуваецца дэфіцыт свежых ідэй. Няма належнай базы для падрыхтоўкі кадраў. А за гэтым — і цяжкае фінансаванне становіцца.

— Усё ж не хацелася б заканчваць нашу гаворку на песімістычнай ноте...

— Пра які песімізм гаворка? Настрой у нас і святочны, і рабочы. А вынікі гэтай работы даюць знаць аб сабе і сёння, і праяўляюцца ў перспектыве. У выдавецтве "Мастацкая літаратура" працягваецца выданне першага поўнага Збору твораў Я. Купалы. А мы падрыхтавалі і першы поўны Збор твораў Я. Коласа. У Я. Купалы — 9 тамоў, у Я. Коласа — 18. Чытач атрымае магчымасць пазнаёміцца з і поўным Зборам твораў М. Танка ў 15 тамах. Перавыдаецца Збор твораў М. Багдановіча ў 3 тамах. Сёлета ў выдавецтве "Беларуская навука" выйдзе кнігі 1. Багдановіч "Авангард і традыцыя нацыянальнага адраджэння. Беларуская паэзія на хвалях нацыянальнага адраджэння", Ж. Шаладонавай "Фарбы быту і жыцця ў паэме Якуба Коласа "Новая зямля", З. Драздовай "Моўна-стылявыя праблемы эпічнага жанру 70-х гадоў. Партрэт. Пейзаж", Алены Яскевіч "Старабеларускія граматыкі".

— Дазвольце, Уладзімір Васільевіч, яшчэ раз павіншаваць вас асабіста і ўвесь калектыў Інстытута з такой важнай датай у яго гісторыі і пажадаць усім далейшых поспехаў. А яшчэ напярэць прабачэння ў тых, чые прозвішчы і даследаванні тут не згаданы. Нічога не зробіш: нават пры жаданні немагчыма пералічыць тое значнае, што зроблена Інстытутам. Таму час ставіць кропку, інакш трэба пачынаць гаворку... з пачатку.

Гутарыў Алесь МАРЦІНОВІЧ

Ці будзе радзіць дрэва без карэнняў?

Нядаўна ў Нацыянальную акадэмію навук Беларусі з урада рэспублікі паступіў пакет дакументаў з праектам рэфармавання НАН. Акрамя нелагічнасці прапановы аб неабходнасці пашырэння НАН Беларусі за кошт стварэння новага псіхалага-педагагічнага аддзялення, сэнс усіх рэфарматарскіх прапаноў зводзіцца да "трансфармацыі дзяржаўных праграм фундаментальных даследаванняў у дзяржаўныя праграмы прыкладных даследаванняў" (п. 5 праекта). Ад вучоных патрабуюць рэнтабельнасці тэарэтычных даследаванняў не ў аддаленай перспектыве, а ўжо сёння.

Адукаваны чалавек ведае, што фундаментальныя даследаванні ва ўсіх краінах свету былі і ёсць затратныя для дзяржавы, але неабходныя для грамадства. У цывілізаваных краінах разумеюць: не будзеш карміць сваю навуку — будзеш карміць чужую. Стаўленне да фундаментальных даследаванняў адлюстроўвае стаўленне да нацыянальнай бяспекі краіны. Прыраў у розных галінах прыкладных даследаванняў магчымы толькі пасля тэарэтычнай распрацоўкі маштабу табліцы Мендзялеева. Даследаванне радыё і нараджэнне новай навукі радыялогіі дазволіла праз некалькі дзесяткаў гадоў стварыць магутную зброю, а затым і атамную энергетыку. Вызначэнне прасторавай структуры ДНК стала асновай для развіцця генетычных даследаванняў, абумовіла рэканструкцыю генома чалавека, тэрапію спадчынных захворванняў і абячае фантастычныя перспектывы менавіта ў практыцы паўсёдняга жыцця. Тэорыя геліяцэнтрызму (дарэчы, упершыню ў друкаваным выглядзе прадстаўлена ў працах беларуса Францішка Скарыны і ўведзеная ім у сістэму адукацыі яшчэ ў пачатку XVI стагоддзя) сёння неабходна для практычнай астранаўтыкі.

Як дрэва не можа расці і даваць каштоўныя плады без карэнняў, гэтак без фунда-

ментальных ведаў немагчыма адукацыя чалавека. Калі чыноўнікам удалася ажыццявіць праект па фактычным згорванні фундаментальнай навукі, то ў Беларусі пачнецца неабарачальны працэс разбурэння аднаго з важных нацыянальных здабыткаў: высокаінтэлектуальнага кадравыя патэнцыялу. А там недалёка і да пастаноўкі пытання: а навошта нам увогуле акадэмія?

Такім чынам, прапанаваны праект выглядае правакацыйным, дэстабілізуючым, неабгрунтаваным з пункту гледжання рацыянальнага мыслення чалавека. Патрабаванне неадкладнага фінансавання ад НАН Беларусі азначае не што іншае, як спроба звярнуць краіну са шляху цывілізаванага прагрэсу. Няма сэнсу аспрэчваць тое, што рэальны эканамічны эффект ад талковых прыкладных распрацовак несумненны. Аднак яны становяцца магчымымі толькі пасля стварэння падмурка, на якім будзеца практычная канструкцыя.

А цяпер некалькі простых фактаў, якія сведчаць аб тым, што фундаментальная навука не толькі танна дастаецца дзяржаве, але і прыносіць эканамічны эффект.

Спачатку напаміні аб акладах навуковых супрацоўнікаў. Напрыклад, у Інстытуце фізіялогіі аклад навуковага супрацоўніка, кандыдата навук складае 30672 рублі, а загадчыка лабараторыі, доктара навук, прафесара — 43056 рублёў. У 2000 годзе ў лабараторыі фізіялогіі ствала галаўнога мозга 9 навуковых супрацоўнікаў і 2 аспіранты на аснове тэарэтычных даследаванняў апублікавалі 44 навуковыя працы. Пяць артыкулаў выдзелены ў прэстыжных замежных часопісах ЗША, Кітая. У сусветнай практыцы кошт падрыхтоўкі і выдання падобных работ складае ад адной да трох тысяч долараў. Само сабой зразумела, што наша лабараторыя не атрымае з бюджэту ніводнай капейкі. Значыць, па самых сціплым падліках, эканамічная выга-

да складае як мінімум пяць тысяч долараў. Звернем увагу на тое, што ў сістэме НАН Беларусі ёсць навуковыя калектывы з больш унушальнымі паказчыкамі публікацый.

У 2000 годзе ў лабараторыі выконвалі курсавыя, дыпломныя, пошукавыя работы 18 студэнтаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У Вялікабрытаніі навуковая стажыроўка аднаго студэнта ў прафесіянала ацэньваецца прыкладна ў 400 фунтаў стэрлінгаў. Калі перамножыць на колькасць студэнтаў, то атрымаецца, як мінімум, дзесьць тысяч долараў. Такім чынам сумарны эффект у працэсе набывання, прапаганды і навучання фундаментальным ведам склаў 15 тысяч долараў.

На забеспячэнне работы лабараторыі ў 2000 годзе атрымала: туалетнае і гаспадарчае мыла — 10 і 5 кавалкаў, пральнага парашку — 3 пакі, ручнікоў — 7, ампул з ёдам — 3, ампул з марганцоўкай — 2. Апрача гэтага, атрыманы наступныя дапаможныя матэрыялы, неабходныя для правядзення вострых і хранічных эксперыментаў: чатыры пары пальчатак, два халаты, адзін кілаграм ваты і 14 бінтоў. Калі ўлічыць, што пры такім забеспячэнні фундаментальных даследаванняў за апошні 10-12 гадоў навуковым супрацоўнікам даводзіцца самастойна рамантаваць электрафізіялагічную апаратуру, часткова набываць за свае грошы дапаможныя матэрыялы (шпрыцы, рэактывы, раствары і г. д.), то можна ўявіць, якую эканомію прыносіць дзяржаве самаадданасць і непатрабавальнасць навуковых калектываў НАН Беларусі.

У 2000 годзе НАН Беларусі на фундаментальныя даследаванні была выдзелена сума ў 5 мільярдаў рублёў. Розніца паміж той сумай, якую навуковыя супрацоўнікі эканомілі для дзяржавы, і той, якая была выдзелена, складае каля 4 мільянаў долараў.

Такім чынам, фундаментальныя даследаванні ў НАН Беларусі з'яўляюцца прыбыт-

ковымі. Могуць запырчыць, маўляў, лічбы кошту падрыхтоўкі навуковых прац і стажыроўкі студэнтаў надта завышаны. Аднак звярніце ўвагу на кошт навучання аднаго студэнта ў платных вышэйшых навучальных установах краіны, на курсах павышэння кваліфікацыі.

Так, у Нацыянальнай акадэміі ёсць унутраныя праблемы. І навуковым калектывам трэба іх вырашаць. Напрыклад, патрабуе рэфармавання сістэма атэстацыі навуковых кадраў. Неабходны механізм, здольны стварыць умовы слаборніцтва, пры якіх пераможца атрымае вышэйшыя атэстацыйныя балы за канкрэтныя навуковыя дасягненні, а не па прынцыпе хто бліжэй да начальства і з рук прызначаных тым жа начальствам камісій.

Ёсць шмат праблем, вырашэнне якіх дапаможа ўзняць эфектыўнасць фундаментальнай навукі. Аднак у прапанаваным праекце гаворка ідзе не аб шляхах палепшэння фундаментальных даследаванняў, а аб іх згорванні. Так званымі "рэфарматарамі" намечана наступная перспектыва: дэградацыя айчынай навукі, залежнасць ад замежных распрацовак, страта аўтарытэту ў навуковай супольнасці, ад'езд навуковых кадраў за мяжу, пераход у камерцыйныя структуры, зніжэнне цікавасці да навуковых даследаванняў творчай моладзі.

Францішак Скарына гаварыў: "мудрост якбы моц в драгом камені, и яко злато в землі, и ядро ув ореху". Ні мовы, ні злата, ні ядра няма ў "рэфармісцкіх" прапановах недалёкабачных чыноўнікаў і дылетантаў ад навукі з вучонымі ступенямі.

Уладзімір КУЛЬЧЫЦКІ,
загадчык лабараторыі Інстытута
фізіялогіі НАН Беларусі, доктар
медыцынскіх навук, прафесар, член-
карэспандэнт НАН Беларусі

І не судзімы будзеце...

СПРОБА ТРАКТАТА СУПРАЦЬ ЗЛОСЦІ

— А ты напішы трактат супраць злосці, — параў мне сябар у час гаворкі, калі я з абурэннем і скрухай гаварыў, колькі вакол стала злых людзей, колькі крыўды і гарачай злобы выліваецца на нас кожны дзень. — Ты ж у нас, як вядома, кот Леапальд, — зіранізаваў не ўтрымаўшыся, — любіш, каб усім улагодзіць...

Што ж паробіш, сапраўды страшна не люблю сварак, усялякіх, кажучы сучасным слэнгам, "разборак", хоць разумею, што ёсць моманты, калі трэба быць цвёрдым і прынцыповым, умець адстаяць сваю думку. Тым часам, гэтыя самыя цвёрдасць і прынцыповасць усё больш ператвараюцца для многіх у хамства, нецярпімасць, нежаданне лічыцца з іншай думкай. Прычым, даволі часта — для людзей, якія спавядаюць публічна і дэмакратыю, і свабоду думкі...

— Як вы смееце адпраўляць дэлегацыю ў Маскву? — чуў ў тэлефоннай трубцы злосны жаночы голас. — Ганьба!

І не растлумачыць чалавеку, што кантакты творцаў, абмен культурнымі каштоўнасцямі, адкрыты і шыры дыялог з калегамі з Расіі, Украіны, Малдовы ці Арменіі абсалютна не перашкаджае ні нашай, ні іхняй незалежнасці, што нельга творцам жыць толькі сваім "гародчыкам", што для кожнага літаратара важныя пераклады, сустрэчы...

А вось прыклад з іншага боку. Пачуў адзін з радыёных начальнікаў вершы паэта з радкамі, што "усё перамелецца, усё перамеціцца", і... тут жа прыпісаў палітыку. Маўляў, пра якія такія перамены марыць паэт?..

І так кожны дзень. Адны з абурэннем і пафасам абвінавачваюць Саюз пісьменнікаў, што мы, маўляў, барэльэф Ларысы Геніюш у падвал знеслі, хоць, як кажуць, ні слыхам ні дыхам пра гэта нават не чулі, другія з такім жа рвеннем і высакародствам вышукваюць у пісьменніцкіх шэрагах агентаў міжнароднага імперыялізму...

Дзелімся ўражаннямі пра матэрыял, надрукаваны ў свежым нумары газеты аднаго нашага публіцыста.

— Знаеш, — кажу, — матэрыял, як матэрыял, нічога такога ўжо надта выдатнага не знайшоў.

— Але ж як злосна напісана!.. — абараняе сваю думку суразмоўца.

Як злосна напісана... Далібог, лічыў і лічу гэта не надта дадатнай якасцю. Нездарма

кажуць, што ад злосці вочы крывёй наліваюцца і не ўсё, як след бачаць, што ад пачуцця гэткага нават... лопнуць можна.

Успамінаю даўні анекдот. Забраўся мужык на дрэва, сеў на тоўсты сук і пілуе яго нажаўкай. Ідзе міма стары, паглядзеў уверх і кажа:

— Чалавеча, ты ж пілуеш сук, на якім сядзіш!

— Ат, ідзі сабе прэч, не перашкаджай!

І тут сук затрашчаў, абламаўся, і мужык грывнуўся з вышыні на зямлю. Падняў вочы на старога, які нахіліўся над ім, і пытаецца:

— Гэта ты, дзед, насурочыў?

Модна цяпер, як казалі кітайцы, біць агулам, "па штабах". Не асобны творца вінаваты, а Саюз пісьменнікаў, не адзін нядбайны ці несумленны кіраўнік, а кіраўніцтва, не адзін злодзей "каўказскай нацыянальнасці", а "чорныя". У нас ужо не людзі, а "электрат", тыя, хто не з намі, — або "саўкі", або "дэмакраты"...

Чытаю праведна-гнеўны ліст у адну з рэдакцый настаўніка-пенсіянера, які ён сам сябе называе (дарэчы, ведаю яго асабіста), пад яскравым загаловам "Не магу маўчаць". Пра што ж не можа маўчаць шаноўны аўтар?

"Адзначна лічу, што маю пэўнае права зрабіць папрок (сказаць праўду ў вочы) амаль "400-й грамадзе Саюза пісьменнікаў Беларусі", якія замест таго, каб быць творцамі і абаронцамі роднай мовы і літаратуры, фактычна паразітуючы на ёй, кормяцца на яе ніве".

Вось так! Прыпячатаў, які кажуць, усіх чатырохсот паразітаў! Хаця, шаноўны, калі паглядзець, як "корміцца" сёння пісьменніцкая грамада, то разыходжанне паміж вашай пенсіяй і іх заробкамі часам будзе на вашу карысць.

Не стану паўтараць абразлівых характарыстык на адрас народнага пісьменніка І. П. Шамякіна, а таксама "былога вучня па Пleshаніцкай школе" Івана Пташнікава, бо надта ж яны ўжо грубыя, бесчалавечныя. Шаноўны пенсіянер-рэвалюцыянер не заўважае, што і сёння гэтыя майстры слова ў страі, што зроблена ім служыць літаратуры, роднай мове.

Як падобна гэта, дарагі "абаронца" па стылі на тое, што гавораць вашы апаненты з другога лагера на адрас іншых выдатных пісьменнікаў, якія спавядаюць не іх погляды...

Хто, на-вашаму, гэтыя чатырыста "пара-

зітаў"? Вольга Іпатава, што сёння на чале пісьменніцкай арганізацыі? Хіба трэба даказваць, колькі рабіла яна і робіць для развіцця роднай мовы, яе абароны? Асабіста і разам з папчэнікамі па арганізацыі творчасцю і выступленнямі, сваёй акрэсленай пазіцыяй, якая, магчыма, не так "агучана", але больш дзейная і канструктыўная.

Хіба не пісьменнікі ў сваіх творах і выступках прапагандуюць характэрна роднай мовы, хіба не яны — актыўныя наведальнікі беларускіх класаў і школ? Пра тое, як ацэньвае Саюз беларускіх пісьменнікаў стан роднай мовы ў сродках масавай інфармацыі, паведаміла газета "Звязда". Па ініцыятыве Саюза пісьменнікаў, яго актыўным удзеле прайшлі святы Францішка Багушэвіча, Кузьмы Чорнага, Уладзіміра Караткевіча, Івана Мележа, Андрэя Макаёнка, адзначаны юбілей Івана Шамякіна. Творчая суполка — неад'емны арганізатар і ўдзельнік традыцыйных дзён беларускага пісьменства і друку.

Чаму шаноўны апанент не заўважае, што амаль кожны тыдзень у пісьменніцкай бібліятэцы праходзяць адкрытыя ўрокі літаратуры з удзелам славуных нашых пісьменнікаў, на якіх бывалі вучні не толькі мінскіх школ, а са Слуцка, Баранавіч і г. д.

А пісьменніцкая акцыя "Радаводныя вытокі", калі творцы аплякуюцца справамі на сваёй "малой радзіме"? Колькі робіць для роднай Віцебшчыны С. Панізнік, Пухаўшчыны А. Карлюкевіч, Навагрудчыны В. Іпатава, Стаўраўшчыны Г. Далідовіч, К. Камейша, А. Камароўскі, Я. Хвалеі!..

І гэта пры тым, што творцу неабходна шукаць час для свайго непасрэднага занятку, бо ўсе вымушаны служыць, зарабляць на хлеб надзённы.

І гэта пры тым, што вобраз пісьменніка, дзякуючы некаторым сродкам масавай інфармацыі, набывае іранічна-паблажлівае адценне, а то і больш, пры тым, што з наступам масавай культуры слова сапраўднага творцы становіцца ўсё менш запатрабаваным.

І колькі намаганняў прыходзіць прыкладваць, каб арганізаваць сустрэчу ў сельскім клубе, або рабочай аўдыторыі, бібліятэцы ці вайскавай часці.

Выхаванне маладых творцаў, прапаганда беларускай літаратуры, беларускага слова за межамі ў нашых сённяшніх варунках задача надзвычай няпростая. Але выходзяць

новыя кнігі маладых (вядома, хацелася б больш), анталогіі нашай паэзіі і прозы на балгарскай, нямецкай і іншых мовах. Удалося захаваць і падтрымліваць асноўныя літаратурныя выданні, такія, як "Полымя", "Маладосць", "Нёман", "Крыніца", "Беларусь", "ЛіМ"...

Пры ўсёй пазаве да новых нефармальна-літаратурных рухаў іх кніжачкі і часопісы накладам 200-500 экзэмпляраў не заменіць увесь літаратурны працэс, а толькі дапоўняць яго. Багатае і шырокае культурнае поле сёння пакуль немагчыма захаваць без пісьменніцкай арганізацыі, без намаганняў усіх творцаў.

Гэта, вядома, не гаворыць пра тое, што і ў рабоце СБП, і ў грамадскай дзейнасці асобных пісьменнікаў, у іх пазіцыі усё ідэальна, усё павінна вылікаць захапленне. Але вось так, агулам, мазаць чорнай фарбай усё пісьменніцкае асяроддзе!..

Увогуле, праца чорная і часам незаўважная — сёння рэч неппулярная. Куды, бывае, лягчэй — дэклараваць пазіцыю, выкінуць лозунг, "засведчыцца", а там... хоць трава не расці...

Трымаць удары, безумоўна, не лёгка. Ды гэта, бадай, галоўнае ў наш час. А сыплюцца яны як злева, так і справа. Б'юць балюча, бесчалавечна. Брат — брата, калега — калега, творца — творца. Адзін помсціць за тое, што нехта прагаласаваў супраць яго пры размеркаванні прэміі, другі — што яго кнігу выкінулі з плана, трэці... А прыкрываецца ўсё гэта высакародным абурэннем, гучнымі словамі і ўзнёслай рыторыкай.

І як не стае радасці за поспех калегі, падтрымкі ў цяжкаму хвіліну!..

Праблем на пачатку новага стагоддзя і тысячагоддзя выпала на наш лёс куды як дастаткова. Цяжка творцам і матэрыяльна і маральна, слова пісьменніка страчвае сваю запатрабаванасць. Бездухоўнасць, абьякавасць, хіжы прагматычны канфармізм запаланілі нашы душы...

Тут бы, якраз, і знайсці агульную мову, тут бы і падставіць плячо адзін аднаму, бо, урэшце, мэта ў нас, як і тады, калі выгукнуў вялікі Купала, адна — "людзьмі звацца!"...

І без самадства, без злосці, без нянавісці. Узгадваючы біблейскае: "не судзіце, і не судзімы будзеце".

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Наша тысяча гадоў

“Хрэстаматыя па гісторыі...”

Добрыя справы нярэдка трымаюцца на энтузіястах, але куды большая карысць ад здзейсненага імі, калі чалавек, які бярацца за нешта важнае, валодае вялікай эрудыцыяй, з’яўляецца высокакваліфікаваным спецыялістам. А менавіта да такіх людзей адносіцца доктар мастацтвазнаўства Анатоля Сабалеўскі — адзін з найбольш дасведчаных у краіне даследчыкаў тэатра. Таму і карыстаюцца такой папулярнасцю кнігі, на вокладках якіх значыцца прозвішча Анатоля Вікенцьева. Не прайшла незаўважанай і складзеная ім “Хрэстаматыя па гісторыі беларускага тэатра і драматургіі” ў двух

тамах, што выйшла ў 1975 годзе. Аднак за час з’яўлення яе ў тэатральным жыцці Беларусі адбыліся вялікія змены, з’явіліся новыя імёны, творы. Таму А. Сабалеўскі падрыхтаваў другое, пашыранае і ўдакладненае выданне “Хрэстаматыі...”. Гэтым разам у трых тамах. З першымі двума чытачы паспелі пазнаёміцца, а нядаўна ў выдавецтве “Беларуская навука” ўбачыў свет і трэці, заключны. Ён ахоплівае перыяд у межах: 60-я гады XX стагоддзя — 2000 год. “Зразумела, — сведчыць А. Сабалеўскі (а ён выступае не толькі ў якасці ўкладальніка, а з’яўляецца рэдактарам тэкстаў, аўтарам уступных артыкулаў і каментарыяў), — вызначэнне гэтае мае даволі ўмоўны характар, бо нельга правесці дакладнай мяжы паміж перыядамі ці дзесяцігоддзямі. Тым больш што многія драматургі, дзеячы сцэны тварылі ў розныя гістарычныя перыяды”.

Дзякуючы А. Сабалеўскаму, можна атрымаць поўнае ўяўленне аб тым, як развіваліся нацыянальны тэатр, драматургія ў гэты перыяд — “са сваімі ўзлётамі і падзеннямі, пошукімі, знаходкамі і стратамі”. Як сведчыць укладальнік, “у драматургіі пачатак 60-х гадоў адкрываецца “Лявоніхай на арбіце” А. Макаёнка, творам менавіта таго часу, які набыў шырокае распаўсюджванне і папулярнасць. Да яго неўзабаве далучыліся “Пад небам адным” А. Маўзона, “Выгнанне блудніцы” І. Шамякіна. Яшчэ з’явілася колькі п’ес, але яны ў мастацтве прыкметнага следу не пакінулі.

У томе выкарыстаны “манаграфічны прычып размяшчэння матэрыялаў. Яны прыводзяцца пра таго ці іншага майстра ў адным месцы, звычайна прымаркоўваюцца да апошняга этапу творчай дзейнасці ці перыяду найбольш высокіх дасягненняў. Выключэнне складаюць драматургія Янкі Купалы, Якуба Коласа, Францішка Аляхновіча, творы якіх падаюцца ў першым і другім тамах, што гістарычна апраўдана, і драматургія Кандрата Крапівы і Андрэя Макаёнка ў другім і трэцім тамах з тых жа меркаванняў”. І, зразумела, у параўнанні з першым выданнем, падаюцца новыя імёны тых, хто ярка заявіў аб сабе апошнім часам, а таму заслужвае пільнай увагі і з боку крытыкі, і з боку чытача, глядача. Як самі драматургічныя творы, так і іншыя матэрыялы, з-за абмежаванасці аб’ёму тома, падаюцца ў скарачаным выглядзе. З драматургаў прадстаўлены К. Крапіва (“Брама неўміручасці”), А. Макаёнак (“Лявоніха на арбіце”, “Зацюканы апостал”, “Трыбунал”, а таксама “Аўтабіяграфія”), І. Шамякін (“Не верце цішыні”, “Экзамен на востры”), М. Матукоўскі (“Амністыя”, “Мудрамер”), А. Махнач (“Смык і Калуста”, “Шпачок”), А. Петрашкевіч (“Соль”, “Напісанае застаецца”), У. Караткевіч (“Званы Віцебска”, “Кастусь Каліноўскі”, “Маці ўрагану”), А. Дудару (“Выбар”, “Вечар”, “Радавыя”), І. Чыгрынаў (“Госці”, “Звон — не малітва”), М. Арахоўскі (“Ку-ку”), Г. Марчук (“Пейчый сорака першага года”). Можна атрымаць уяўленне і аб выдатных майстрах сцэны, якія належыць да той слаўнай гуртоўкі, што шмат паспрыяла таму, каб беларускі тэатр, нацыянальнае сцэнічнае мастацтва дасягнулі высокіх мастакоўскіх вышыняў. Як правіла, усе яны былі ганараваны высокімі званнямі, а гэта Б. Платонаў, Г. Глебаў, А. Ільінскі, П. Малчанаў, Л. Ржэцкая, У. Дзядзьшук, С. Станюта, Л. Рахленка, Ц. Сяргейчык, М. Звездачотаў, В. Галіна, В. Пола, І. Матусевіч, А. Трус, З. Стома, І. Шаціла, Г. Макарава, Ф. Шмакаў, З. Канпелька, М. Яроменка і іншыя. Можна працягнуць пра выдатных рэжысёраў В. Раеўскага і Б. Луцэнка, пра вядомага тэатразнаўцу У. Няфёда. Несумненна, “Хрэстаматыя...” знойдзе ўдзячнага чытача, а адрасавана яна студэнтам, дзеячам прафесійнай і аматарскай сцэны, усім тым, хто цікавіцца драматургіяй, тэатрам, культурай.

Міхась ГЕНЬКА

Кніга складаецца з чатырох частак: “Перад дарогай”, “Малы край з вялікай гісторыяй”, “Следам місіянераў”, “Слова — гэта ўсё”.

Гэта пра тое, што самі аўтары называюць “Беларускі Лёс”, потым ідзе гісторыя Беларусі, потым — пра даўнейшае і цяперашняе жыццё рэлігій гэтага Краю, і нарэшце — пра самога Сакрата Яновіча, аўтара больш шасцідзясці кніжак, што выдадзены ад Лондана да Мінска, аднаго з тых чатырох беларускіх пісьменнікаў, што трапілі ўсё ж у “Энцыклапедыю пісьменнікаў свету”.

Сакрат Яновіч не адкладае сваёй апошняй кнігі на глыбокую старасць, піша, як цяпер. Спрыяюць яму: канец XX стагоддзя, вартыя яго сябры. Кніга “Наша тысяча гадоў” зроблена як дыялог, але Сакрат штогод у сваіх Крынках збірае трыялогі. І недзе там, апроч пані Еўропы, прысутнічае і мастак Лёнік Тарасэвіч, які па-новаму аформіў кнігу: паказаў людзей, якія гавораць. Бо дыялог. А тое, што напісана лацінкай, то выйграе — бо лацінка графічна глядзіцца лепш. А чыстыя лісты ў канцы — то зусім добра. То пакінута для тых, хто пры памяці. Бо можна думаць, пісаць... Многа што можна. Жыць можна.

Дарэчы, форма размовы таксама добрая. Бо тэкст гістарычны, сучасны ўспрымаецца як мастацкі. Пытанні акцэнтаў увагу на забытых момантах гісторыі.

Аўтары знорок шмат гавораць пра Крынікі, Орлю, Шудзлава, Плянты, Грыбаўчыну, пра дзядоў, бацькоў, суседзяў, даючы зразумець, што гісторыя стваралася тут у т, на пагорках, у нашых мястэчках, у нашых хатах, не за морам. Форма размовы дае аўтарам шанец гаварыць займальна і выразна, не трымацца акадэмічнай паслядоўнасці. Роля Ю. Хмялеўскага не абмяжоўваецца пытаннямі, бо ён праз сваё сэрца нясе гісторыю Краю а бо двох

Ю. Хмялеўскі і С. Яновіч. “Nasze tysieć lat”. Беласток, 2000 г.

КНИГАРНЯ

Каб душа была чыстай

Толькі адгорнеш кнігу Алеся Камароўскага “Пенальці”, выпушчаную выдавецтвам “Ураджай”, як адразу запяняеш позірк на невялікай прадмове Эдуарда Малафеева, чалавек добра вядомага шматлікім прыхільнікам футбола: “Аповесць Алеся Камароўскага “Заварожаны мяч” — першая ластаўка ў беларускай літаратуры на футбольную тэму. Не буду меркаваць аб мастацкіх вартасцях твора. Гэта справа літаратурных крытыкаў. Як спецыяліст адзначу, што аўтар аповесці дасягнуў галоўнага, яскрава паказаў: футбол — гэта штодзённая цяжкая праца і пошук на шляху павышэння майстэрства. Толькі тады заварожаны мяч можа стаць паслухмяным любому руху іграка. Толькі ў цяжкай працы вырастае сапраўдны футбаліст, вялікі спартсмен і, вядома, чалавек”. А паколькі аўтарытэт Э. Малафеева ў футболе, несумненна, важкі, хочацца, не звязаючы на адсутнасць вольнага часу, пачаць знаёміцца і з гэтай аповесцю А. Камароўскага, і з іншымі творамі, што і склалі чарговае кнігу пісьменніка.

Дарэчы, для мяне асабіста, як бадай, для многіх чытачоў, гэтае знаёмства з аповесцю “Заварожаны мяч” — не першае. Яшчэ ў 1989 годзе яна выходзіла асобнай кнігай. У падобных выпадках нярэдка бывае і так, што пры другім прачытанні твора не атрымліваеш ранейшага задавальнення, няма навізны пры ўспрыманні напісанага аўтарам. Чаго не скажаш пра “Заварожаны мяч”.

Аповесць па-ранейшаму заварожвае. А яшчэ пры другім прачытанні знаходзіш і тое, што чаго напачатку і не заўважыў, калі сачыў у асноўным толькі за яркім, дынамічным сюжэтам. Цяпер жа ёсць мажлівасць паставіцца да ўсяго больш засяроджана. І становіцца зразумелым, што А. Камароўскі, удала скампанаваны кампазіцыю, не ставіў гэта самазтай. Ягонае майстэрства найперш праявілася ў іншых, прытым у двух накірунках, аспектах.

Першы звязаны з тым, што прыкмеціў у “Заварожаным мячы” Э. Малафееў: аповесць напісана чалавекам, які па-сапраўднаму любіць футбол, захапляўся ім з маленства, а пазней удзельнічаў у гульнях у складзе каманд рознага ўзросту. Адным словам — прафесіяналам. У сувязі з гэтым нельга не адзначыць, што А. Камароўскі

на родаў, памінаючы прытым свой уласны горкі вопыт — (“жыць дома, як на эміграцыі”). Надзвычай важна, што пра адно жыццё гавораць прадстаўнікі двух пакаленняў. Мяне менавіта здзівіў і пацешыў якраз Ю. Хмялеўскі — бо адважыўся не проста на дыялог з Яновічам, але і на дыскусію, а не голае падтакванне.

Хіба няшмат здраджу, калі прызнаюся, што Сакрата па-хатняму называюць Кротам. Крот капае. Капае архівы. Крот мае слаўны німб над галавой. Крот і ворагаў мае да халеры. Але так выходзіць, што то і ворагі Беларусі.

Калі Сакрат у канцы 80-х вярнуўся з Лондана, перачытаўшы там усё, што на Савецкай Беларусі ўжо забыліся, быў увесь змучаны, стомлены, гаварыў, што пра нас цяпер ведае такое, што лепш не ведаць... А цяпер у апошняй кнізе піша: “Сумна ў нас заўсёды — ад пачатку свету. Люблю смутак”. І далей цягне: “Першапрычынай творчасці ёсць здзіўленне...”. І яшчэ далей: “І гэтак я прапаў у здзіўленні ад аграмаднасці мінулага Беларусі... Але калі што пра яе нават вылазіла — то заўжды к прывітанню: што расейская, што польская. Ніколі не была яна самастойнай. У тым і фокус”.

У кнізе “Наша тысяча гадоў” Сакрат разшыўся. Як ён піша пра палякаў! “Што ж, выхваляюцца папраўляе настрой!.. Нічога, Унія-Зура вылучыць іх ад гэтай дзяціннасці. Там не пахвалінак слухаць — голых фактаў”. А пра нас што піша? А тое самае! “Прастачок не мае маральнага права на нацыянальнасць, бо успрымае яе цынічна праз страўнік, таму і адбываецца тут самарасфікацыя ды самапаланізацыя, бо хлеб заўсёды знаходзіцца ў чужых руках”.

Колькі ўсяго новага я даведлася пра сябе і пра суседзяў у кнізе на 100 старонак спрашанага гістарычнага агляду!

...што беларусы — гэта зславенізаваныя балты і яцвягі, а славянскай крыві ў нас толькі 10%;

першы са спартыўных каментараў стаў весці рэпартажы па тэлебачанні і радыё на беларускай мове, калі ў 1982 годзе дынамаўцы Мінска сталі чэмпіёнамі СССР па футболе.

Другі аспект — майстэрства А. Камароўскага-празаіка, яго ўменне псіхалагічна-глыбока зазірнуць у душы персанажаў, усебакова раскрыць іх характары. І не толькі як футбалістаў, што ў дадзеным выпадку вельмі важна, а і наогул як людзей. У сувязі з гэтым нельга не адзначыць, што несумненна аўтарская ўдача вобраз маладога футбаліста Вадзіка Ясінскага.

Прыемна перачытаць аповесць “Заварожаны мяч” і па іншай прычыне: услед за гэтым творам у кнізе стаць наступны, таксама аповесць — “Пенальці”. Як працяг “Заварожанага мяча”, як раскрыццё характару галоўнага героя на новым жыццёвым і, калі можна так сказаць, спартыўным вітку. Тым самым атрымалася свайго роду дыялогія пра спорт, а калі канкрэтней — пра футбол і футбалістаў. Сам па сабе факт знамянальны, бо дагэтуль таксама нічога падобнага ў беларускай літаратуры не было. А яшчэ важна, што, пішучы аповесць “Пенальці”, А. Камароўскі добра памятаў вопыт некаторых сваіх папярэднікаў, якія, захапіўшыся дыялогіямі і трылогіямі, не змаглі ўтрымаць мастакоўскую планку на раней узятай вышыні і з кожным чарговым творам, магчыма, і самі таго не заўважаючы, пісалі слабеі.

Гэта не тычыцца “Заварожанага мяча” і “Пенальці”. Перад намі два раўназначныя ў мастацкіх адносінах творы, сюжэтная знітаная, дынамічная па разгортванні сюжэтаў. Але перад намі і далейшае разгортванне характару Ясінскага і яшчэ большае захапленне яго вялікасцю ФУТБОЛАМ. Ды і спортам увогуле, а гэта наогул творам А. Камароўскага вялікую прыцягальную сілу, бо яны адрасаваны ў першую чаргу чытачам старэйшага школьнага ўзросту, а гэта той перыяд у жыцці чалавека, калі абавязкова хочацца ў кагосьці вучыцца, у некага браць прыклад. Зразумела, сёння колішнія ідэалы страчаны, пабылкі, але ж засталіся вечнымі паняццямі сумленнасці, маральнай чысціні, фізічнай дасканаласці, мужчынскай годнасці. Якраз гэтаму можна (і трэба!) вучыцца ў герояў аповесцяў А. Камароўскага. І не толькі тых, што склалі дыялогію.

што ВКЛ развалілася таму, што не здолела выпрацаваць ідэі, якая магла б злучыць народы;

што рускія ўцякалі на нашы землі ў Х стагоддзі, баранчыся ад насільнай хрысціянізацыі;

што найчарнейшай старонкай у гісторыі Рэчы Паспалітай была Люблінская унія 1569, у выніку якой Польшча вымушана была павярнуцца тварам на ўсход, у развале якога гінула кожная энергія з-над Віслы. Рэч Паспалітая вымушана была задзірацца з Масквой увесь час не ва ўласных інтарэсах; што народ, які хоча выжыць, павінен дбаць пра важныя рэчы — хлеб і школу;

што за родную мову змагаюцца бацькі, а не маці, таму называць яе трэба не матчынай, а бацькоўскай;

што на Беласточчыне палякі ўспрымаюць беларусаў, як недабіткаў, якіх прывез некалі рускі цар, таму што ў царкве моляцца па-расейску...

І шмат, шмат яшчэ ўсяго такога.

Аўтары спакойна, як бы збоку, апавядаюць пра лёсы беларусаў на фоне сусвету, пра ўплывы на нашы лёсы суседзяў і дзе яшчэ адбываліся падобныя працэсы, апавядаюць пра тое, што было, а не як хацелася б, каб так было, адлушчаюць асцярожна праўду ад прыгожых міфаў.

У частцы “Следам місіянераў” ужо праз прызму змагання за беларусаў розных рэлігійных канфесій аглядаюць пакутніцкую дарогу Беларусі, і лічаць, што Беларусь асуджана на нялёгкае існаванне сваімі сіламі, бо ў выніку навукова-тэхнічнай рэвалюцыі прапала цікавасць да яе тэрыторыі.

У кнізе не абмінула супольнае беларуска-габрэйскае сужыццё, роля татараў у ваенным і культурным жыцці Краю. Цікавае адкрыццё цюркскага паходжання прозвішчаў нашых класікаў Багушэвіча і Багдановіча.

Аказваецца, расейцы адносіліся да беларусаў заўсёды, як да замежжа. Чыноўнікі не адчувалі тут сябе дома, спроба каланіялізацыі увесь час правальвалася. Маёнткі

у кнізе змешчана і аповесць “Ахілесавы пяты”. Таксама пра спорт і спартсменаў, толькі гэтым разам галоўны герой твора — не футбаліст, а спартсмен па скачках у вышыню. Але Аляксей Красовіч, гэтаксама, як і Вадзік Ясінскі, праходзіць шлях самасцвярджэння і ў жыцці, і ў спорце, вучыцца разбірацца ў людзях, адрозніваць сапраўдных каштоўнасці ад уяўных.

“Ахілесавы пяты” цікавая і сваёй кампазіцыйнай пабудовай. А. Камароўскі ўдала выкарыстоўвае такія літаратурныя прыёмы, як паралелізм. Падзеі, што адбываюцца сёння і непасрэдным удзельнікам якіх з’яўляецца Аляксей, суседнічаюць з тымі, што мелі месца ў гады Вялікай Айчыннай вайны, калі дзед галоўнага героя, таксама Аляксей Красовіч, сам напрасіўся на выкананне важнага баявога задання, у выніку чаго быў знішчаны варожы дзот. Дзед Аляксея загінуў смерцю героя, але адкрыў для паспяховага наступлення шлях таварышам.

Два сюжэтных планы, дзякуючы сваёй знітанасці, дазволілі аўтару ненавазілава правесці думку аб тым, што чалавек, які адчувае пачуццё абавязку, у рашаючы, крытычны момант можа здзейсніць, здавалася б, немагчымае. Так атрымалася ў Красовіча-старэйшага. Гэта даказвае і Аляксей-малодшы, калі на міжнародных спаборніцтвах устаўляе сусветны рэкорд па скачках у вышыню.

І Аляксей Камароўскі настолькі праўдзіва перадае чаканне балельшчыкамі гэтага, што ствараецца ўражанне асабістай прысутнасці чытача на стадыёне, на якім неўзабаве і павінна адбыцца неверагоднае:

“Трыбун як не было. Чорная злітая маса стадыёна замерла. Высвечаны сектар для скачкоў, як у фокусе, звёду да сябе ўсё электрычнае святло. Нават судзейскія столікі, здаецца, адступілі ў паўпрыцемак, затоена глядзелі зводдаль. Усё чакала гэтага скачка: трыбуны і судзіі, каментатары і эфір... Чакала гарысполавае пакрыццё сектара — наструненага, упэўненага разбегу красовак, магутнага штуршка левай нагі... Чакала планка...”

Аляксей страсянуў кісцямі рук, як бы скідаючы з іх нябачныя пылінкі, пачаў разбег... Пачаў імкліва, быццам яму трэба было пераскочыць не планку, а ўсю заходнюю трыбуну стадыёна...”

Ля вечнага кастра

Аляксею ЗАРЫЦКАМУ СПОЎНІЛАСЯ Б 90

набывалі, але не маглі іх утрымаць і — збывалі. Беларус — іншы чалавек, чым расеец, найперш ментальна. Чатырыста гадоў знаходжання ў арбіце захаду пасля Крэўскай уніі зрабілі сваю справу. У расейца няма пачуцця ўласнасці, схільнасці да багацця, умення разлічваць на сябе самога, у беларуса — ёсць. Грамадскае ў беларуса ёсць нечым дадатковым, цікавым настолькі, наколькі ўплывае на дабрабыт сям'і, на каханне. Расеец — заўсёды патрыёт айчыны, хоць у айчыне жыве, як жабрак.

У апошняй частцы "Слова — гэта ўсё" аўтары ацэньваюць творчасць Сакрата Яновіча гэтак жа, як і грамадскае, бесстаронне, хоць Сакрат і сцвярджае, што пісьменнік не можа быць староннім сведкам свайго часу, бо "літаратурны твор нагадвае кривое люстэрка, у якім выпукляецца нешта адно коштам нечага другога" дзеля прыгажосці слова. Пераклад Сакрата Яновіча называе пацалункам праз шыбу. Работу празаіка ён ацэньвае так: "Аповесці не ствараюцца, як коміксы. Павінна ўзнікнуць патрэба такая вялікая, што не вытрываць, тады сядзець за кампанаванне аповесці — дзень у дзень з пералынкамі на снеданне, абед і вячэру, да позняй начы. Назаўтра — праўкі, пераробкі ўчарашняга, і далейшая праца. Так мінімум год аблогі, не зважаючы на вясну, лета, зіму. Скончыўшы кнігу, добра трапіць у санаторый ці ў шпіталь на аддзяленне інтэнсіўнай тэрапіі".

Сакрат Яновіч любіць укладаць мініяцюры, умее збіваць ёмістую поўную фразу, устаўляючы туды "сакраткі", мясцовыя словы "крынкаўкі". Аўтары сцвярджаюць, што на мове польскай яны пішуць "для заробку". Польская мова С. Яновіча і Ю. Хмялеўскага — гэта мова інтэлектуалаў, наша інтэлігенцыя размаўляе тут на расейскай мове пралетарыята.

Кніга "Наша тысяча гадоў" напісана польскай, але не для палякаў. Ці з'явіцца гэтая кніга на беларускай мове? Наўрад ці паступіць такі сацыяльны заказ, бо нашы "дэмакраты" не ўспрымуць падобнай гісторыі гэтак жа, як не ўспрынялі б яе камуністы. Гэта — іншы ўзровень.

Наша тысяча гадоў цягнецца па сёння, няма канца такой "стабільнасці" дзекунства.

Данута БІЧЭЛЬ

Акрамя аповесцяў, А. Камароўскі прыйшоў на сустрэчу з чытачом з пяццю апавяданнямі. Праўда, яны са спортам не звязаны, але дзякуючы таму, што напісаны дасканалы, пашыраюць уяўленне аб творчых мажлівасцях аўтара. І не толькі ў галіне "сур'эзнай" прозы.

У апавяданнях "Каюся, Госпадзі..." і "З таго свету" добра раскрыты і гумарыстычныя задаткі таленту пісьменніка, пры гэтым гэтыя творы напісаны так, што сітуацыі па сутнасці тыповыя. У першым з іх каецца той, хто здраджваў жонцы, а цяпер спавядаецца святару, у другім — выпадак у пэўнай ступені анекдатычны: вясковы п'яніца, каб ён не перашкаджаў гасцям, быў схаваны жонкай унутр канала.

У абодвух творах А. Камароўскі піша так пераканаўча, што хочаш — не хочаш, але абавязкова засмяешся. Чаго варта толькі заканчэнне апавядання "З таго свету":

"І тут ён прачнуўся. Мац-мац — дошкі, кругом дошкі. "Памёр! То ж труна! — ляжаў і мацаў у цёмнае дошкі. — А колькі зямлі нада мной? Метры са два... "Ляжаў і думаў": А мо жывога закапалі?" Ён нема зароў, пачаў біць у донца..."

Скончылася ж усё тым, чым і мусіла скончыцца: "Жонка прыбегла, выцягнула яго з каналы. Далоўз да кухні, да вядра і доўга піў ваду, быццам выбраўся з таго свету.

З таго дня Іван кінюў піць".

Што да апавяданняў "сур'эзных", дык у аснове іх пакладзены сітуацыі, узятыя з самога жыцця. Герой апавядання "Бусел" — чалавек, які вельмі любіць прыроду, за што праслыў у вёсцы дзіваком. "Віновы Туз" — расказ пра аднаго з тых, хто назаўсёды застаўся верным свайму каханню, чысціню якога збырог на дарогах вайны, бо тая, каго любіць ён, хоць і не дачакалася мужа, палчыла за лепшае застацца адзінокай. Так і дажываюць яны свой век, жывучы ў вёсцы поруч. А апавяданне "Лясная фея" пра выпадковую сустрэчу, якая так і не атрымала працягу. У кожным выпадку А. Камароўскі знаходзіць патрэбны настрой, дзякуючы якому ўчынкі, пачуцці персанажаў набываюць тую непаўторнасць, што сама па сабе ўжо сведчыць аб неардынарнасці іх лёсаў.

Калі ж падагульняць уражанне ад кнігі "Пенальці", нельга не сказаць, што ўсё, аб чым піша А. Камароўскі, падначалена аднаму: душа ў чалавека ў любых сітуацыях павінна быць чыстай.

Чыстай у жыцці.
Чыстай у яго прафесійнай дзейнасці.
Чыстай ва ўчынках і пачуццях.

Ягор КАРЖЭВІЧ

Апошняя, падпісаная Аляксеем Аляксандравічам мне кніга, у гэты момант ляжыць перада мной. Яна — і апошняя прыжыццёвая ў паэта — зборнік вершаў і паэм "Трывожная гасця", выпушчаная выдавецтвам "Мастацкая літаратура" ў 1986 годзе. Ці не адразу пасля выхаду і пакінуў свой аўтограф: "Алесю Марціновічу на трывалую і плённую творчую дружбу. Абсалютна шчырапраўна. 8.8.1986. Аляксей Зарыцкі", а не стала яго 29 кастрычніка 1987-га. Ёсць у мяне і іншыя, дараваныя Аляксеем Аляксандравічам кнігі, але гаворку хочацца пачаць менавіта з гэтай, бо яна, больш чым іншыя, захавала цяпло яго рук, а яшчэ — адчуванне такое — і шчодрасць ягонай душы. Пры чытанні, не проста ажываюць паэтычныя радкі, а чуюцца голас самога паэта:

*Гляджу, як Млечны шлях паволі тоне
У апраметнай цёмнай глыбіні.
Як горне гэта зорнае бяздонне.
Яшчэ, душа, ў бязмежжа зазірні.*

*Яно так горне, быццам просіць зліцца
На векі вечныя да кроплі з ім.
Душа ж не хоча й кропляй паступіцца:
Яго ў сябе ўліць прагне назусім.*

Голас чуцен з таго бясконцага бязмежжа, з той "апраметнай цёмнай глыбіні", дзе і знаходзіцца цяпер А. Зарыцкі. А можа, сам ён тут, з намі, на Зямлі — толькі ў нейкім іншым вымярэнні, пра якое пры жыцці кожнаму з нас ніколі, бадай, не давядзецца, а душа там, на небе, дзе бяссонне Млечнага Шляху, вабнасць і загадкавасць якога набывае асаблівы сэнс, дзякуючы і гэтаму цудоўнаму вершу.

Твораў жа, вартых увагі ўдзячнага чытача і крытыкі, напісана А. Зарыцкім шмат. І нямала кніг паэзіі ім выдадзена. Акрамя "Трывожнай гасці", пачынаючы з першай "Эпічнай фрагменты", што пабачыла свет яшчэ ў 1932 годзе, гэта — "Дняпроўскае рэха", якая стала першай пасляваеннай і датавана 1946-м, "Арліная крыніца", "Світанскія сады", "Залатое дно", "Размова з сэрцам", "Вяртанне на зямлю", "Мая асяніна", "Каля вячэрняга кастра" і іншыя. А яшчэ А. Зарыцкі — аўтар зборніка апавяданняў на рускай мове "Верасковы мед", кнігі ўспамінаў, крытычных артыкулаў, нарысаў "За словам-падарункам". Шмат перакладаў з рускай, украінскай, літоўскай, нямецкай, польскай, лужыцка-сербскай моў і найчасцей — з арыгінала, бо ў 1936 годзе скончыў Маскоўскі інстытут замежных моў.

Што да чытача, дык тыя, хто пастаянна трымае ў полі зроку навінкі літаратуры, не праміналі напісанага А. Зарыцкім. Наконт жа крытыкі трэба быць прадзіўным: яна часта нібы і не заўважала яго, што дало Аляксею Аляксандравічу падставы прызнацца:

*Толькі не часта хвалілі мяне,
Славы вялікай не ўведаў я, не.*

Прычыну гэтай няўважлівасці дакладна вызначыў Міхась Стральцоў, калі, рэцензуючы кнігу "Мая асяніна" ("Запрашэнне на агледзіны", "Полямя", 1974, N 1), пісаў: "А. Зарыцкі ніколі не належаў да тых аўтараў, чый літаратурны лёс люляла шумная хваля ўраз здабытага поспеху. Магчыма, пэўная прыглушанасць лірычнага голасу, якая, аднак, кампенсавалася апавядальнай удумнасцю верша, была адной з прычын гэтага, і, яшчэ, як ні дзіўна, — высокая культура радка, трывалае слоўнае майстэрства, якія засцерагалі ад яўных няўдач і прывучалі разам з гэтым крытыку глядзець на аўтара як на паэта роўнага, стабільнага — і толькі: факт, калі ўмельства замінала не ўласна творчасці, а яе выхаду да гэтага. Трохі крыўдны факт, бо наўрад ці можна тут вінаваціць аднаго аўтара". Адзначыў М. Стральцоў і тое, што, уласна кажучы, і рабіла А. Зарыцкага А. Зарыцкім: "Чалавек, здаўна ўлюбены ў гук і сэнс славянскай гаворкі, цяплівы палоннік

свайго "лінгвістычнага хобі", якое так добра служыць яму ў асноўнай прафесіі паэта і перакладчыка".

Дзякуючы кнізе "Мая асяніна" ў многім і пачаўся "новы" А. Зарыцкі. І найперш, у выніку з'яўлення аднайменнага верша, што гэтак узрадаваў М. Стральцова: "Асяніна... Вось і яшчэ адно добрае слова навідавоку, вынесена ў назву кніжкі, і мы па-харошаму здзіўляемся і, можа, нават трохі зайздросцім: бач, ты, асяніна! Было ж во такое слова, і чуў жа яго, але абмінуў". А. Зарыцкі не абмінуў, бо цудоўна ведаў беларускую мову і любіў адшукваць тыя жыватворныя россыпы яе, што пастаянна бытуюць у народзе. Асяніна ж — з шэрагу такіх:

*Заўжды ў асенні час,
Нібыта князь даніну,
Збіраў пастух у нас
Калісьці асяніну.*

*Туман, што сырадой.
Імжа імжыць праз сіта.
Хто з палатна сувоў
Даваў, хто трохі жыта.*

*Ужо на сенажаць
Маю кладзецца іней.
Час надыходзіць дбаць
І мне аб асяніне.*

На той час (кніга выйшла ў 1973 годзе, а гэты верш напісаўся і таго раней — у 1965 годзе) творчыя набыткі А. Зарыцкага былі вельмі значныя і важкія. Іншыя б на яго месцы, згадваючы сваю "асяніну", пастараліся б нагадаць аб гэтым, а ён

*За век свой я няшмат
Напасвіў песень надта
І асяніне рад
Цяпер і небагатай.*

Гэтая сціпласць — таксама адзнака сапраўднага таленту. Той, хто ведае сабе цану, не будзе на кожным кроку клясціся, які ён таленавіты. Праўда, мне могуць запярэчыць, што ёсць і іншыя выпадкі і назавуць прозвішчы прызнаных майстроў, якія любілі, каб іх як мага больш хвалілі. Яно так, але, пры ўсім, усё ж большасць выпадкаў, калі сваю выключнасць, пры любой мажлівасці, падкрэслівае звычайная шэрасць. Хоць, таксама нельга аспрэчыць, з'яўленне прызнання, падобных тым, што прагучалі ў "Маёй асяніне", ідзе, як кажуць, і ад адваротнага. Самому аўтару хочацца, каб тыя, каму ён прызнаецца, не пагадзіліся.

У сувязі з гэтым нельга не спаслацца на прадмову "Не ціхне рэха змоўклых галасоў...", напісаную Барысам Бур'янам да Збору твораў А. Зарыцкага ў двух тамах (у 1994 годзе ў "Мастацкай літаратуры" з'явіўся першы том). У час адной з размоў з Аляксеем Аляксандравічам Б. Бур'ян працітаваў яго радкі:

*Я просты рабацяга, я прывык
Надзею гадаваць у буднях рупных, —
Маё сягоння — гэта чарнавік
Маіх наступных дзён
і спраў наступных...*

З вуснаў А. Зарыцкага прагучала: "Барысе, так можа гаварыць сам вершаскладальнік пра сябе, ды толькі ці не самае крыўднае для яго — гэта пачуць ад некага, што нібы па ягоных радках адчуваецца: які ён "просты рабацяга"..."

Не "рабацягам" быў ён у паэзіі, у літаратуры, а тым творцам, які, апантаны сваёй справай, разумеючы, што поспех спадарожнічае не заўсёды, не мог уявіць сабе жыцця без яе. Былі сумненні, развагі ("Цяжэй за ўсё, калі не пішацца паэту. // Нібы вярба тады ён над рачулкай зніклай. // Я добра ведаю пакуту гэту, // Бо сам гадамі быў такой вярбой паніклай"), але і надыходзілі моманты, калі слова слухалася. Не магло не слухацца, бо прарастала на жыццядайнай

Аляксей Зарыцкі.

аснове, назва якой талент. А. Зарыцкі пакінуў пасля сябе не толькі вершы, вартыя увагі, ім напісана і нямала паэм. Канечне, штосьці з цягам часу, пачынае ў іх нездавальняць, але ў цэлым яны таксама сведчаць аб тым, наколькі аўтар іх умеў заставацца ў паэзіі самім сабой. Гаворка ж пра перакладчыцкую дзейнасць А. Зарыцкага — асобная тэма, бо пра яго майстэрства ў згаданым накірунку можна разважаць шмат. Не ў апошнюю чаргу пра ўвасабленне па-беларуску выдатнай паэмы класіка літоўскай літаратуры Крысціяна Дanelайціса "Чатыры пары года".

...Ёсць у А. Зарыцкага выдатны верш "....Не ціхне рэха змоўклых галасоў". Не шмат знойдзеш твораў, што гэтак бы праўдзіва, па-філасофску напоўнена перадавалі сутнасць кожнаму вядомага трыадзінства, якое заключаецца ў непарыўнай аднасці мінулага, сённяшняга і будучага, а за гэтай лучнасцю паўстае само жыццё:

*Не ціхне рэха змоўклых галасоў.
Мінулае заўжды для нас адкрыта.
Я чую пошум колішніх лясоў,
Калі бяру кавалак антрацыту.*

*Я зніклых акіянаў сумны ўздых
У старажытнай ракавіне чую.
А захачу — і пращраўраў маіх
Убачу я і з імі заначую.*

*Засне ў пячоры ля агню радня,
Я ж слухаць буду пад завейны лямант,
Як тысячы гадоў назад да дня
Трубіў у роспачы апошні мамант...*

Позірк у мінулае для лірычнага героя — магчымасць адчуць сваю паяднанасць з вечнасцю, як бы папрысутнічаць у некалькіх прастора-часавых вымярэннях адначасова. Адсюль і заканамернае жаданне зрабіць рывок у будучыню:

*О як, хаця б на сотню год якіх,
Уперад мне праз далячынь прарвацца,
Каб час за мной ніяк не мог угнацца
І да нашчадкаў завітаць сваіх
Хай на хвілінку,
Хай на міг?*

Тое, што немагчыма ў самім жыцці, магчыма ў паэзіі. А. Зарыцкі, як жывы з жывымі, прамаўляе сёння з намі, ужо з грамадзянамі пачатку XXI стагоддзя. Хацелася б верыць, што падобная яго размова адбудзецца і з тымі, хто будзе жыць пасля нас, бо лепшае з напісанага ім, вартае, каб памятаць яго.

Алесь МАРЦІНОВІЧ
Фота Уладзіміра КРУКА

У гады вайны. (Фота з архіва сям'і Зарыцкага).

З Піянам Панчанкам і Максімам Танкам. 1972.

Багатая на таленты стаўбцоўская зямля з'яўляецца і радзімай Микола Кутаса. Нарадзіўся ён у 1945 годзе ў вёсцы Дзярчынцы, выхоўваўся ў Нясвіжскай школе-інтэрнаце, скончыў Мінскі дзяржаўны педагагічны інстытут. Працаваў дырэктарам Суднікоўскай школы на Вілейшчыне, а з 1979 года — на прафсаюзнай рабоце, узначальвае прафкам калгаса "Абадоўцы". З вершамі выступаў на старонках рэспубліканскіх газет і часопісаў. Кніга ж паэзіі "Перазваны" пабачыла свет у маладзечанскай друкарні "Перамога". Паэзія М. Кутаса — традыцыйная, а яго лірычныя героі цесна адчувае лучнасць з бацькоўскай зямлёй. М. Кутас з хваляваннем піша пра свае родныя мясціны:

Дзярчынцы,
Вечарова,
Аталесь,
Альбуць,
Навікі —
Стаўбцоўшчына —
роднага слова
Сузор'і пльвучу праз вякі.

І ў назвах, нібыта ў бурштыне,
Хаваецца цень даўніны.
І памяць пра гэта сьлы,
І жыць разам з імі Айчыне.

Душа прагне паяднання з імі,
пастаянна напаўняючыся гэтым
неатольным жаданнем. І верыцца,
што толькі на зямлі маленства можна
адчуць сябе па-сапраўднаму
і патрэбным і шчаслівым:

Так цягне сілай неадольнай
Да любых клёнаў і бяроз,
У тую хату, дзе прывольна
Вясёлым неслухам я рос.

Там, як рукою, зніме стому,
І нібы напавя ажыў.
Там з поўняй светла, бы салому
Хтось на зямлі расцерушыў.

Ды няменш блізкія і тыя краевыды,
якія лучаць з мясцінамі, што стала
прапісана ў біяграфіі пасля таго, як
стаў на самастойную дарогу, вызначыў
свае жыццёвыя каардынаты, знайшоў
пастаяннае прыстанішча:
"Там, дзе Вілія змейкаю // Атачыла
бары, // Месца клічуць Вілейкаю //
З дзён мінулых старых". Ды толькі
няўмольна з'яўляецца жаданне
параўнаць іх з тымі, што ў душы, сэрцы,
з маленства: "Мкне да Нёмана Вілія
// І удзень, і ўначы // Так і мне,
горад мілы мой, Ад цябе
не ўцячы".

Не абыходзіць увагай М. Кутас
тэмы кахання, знаходзячы ў лепшых
сваіх вершах пранікнёныя,
шчырыя матывы:

Каханая, папрокаў не кажы,
Глядзі, рука мая пустая.
Спадоханая кветка палявая
Жыць засталася, разумееш, жыць!

Я верш табе прыдумаю аб ёй,
І ты для верша мне падкажаш рыфму.
Зямля,
яна так хоча быць

Зямлёй,
А не счарнелым,
аблыслым рыфам.

Увайшлі ў зборнік і гумарыстычныя
вершы, ёсць нават падборка частушак
"Заплаці наперад грошы". А наколькі
яны ўдаюцца аўтару "Перазвонаў",
відаць хоць бы па такой: "Ах ты, мой
дзядок стары, // Прыклад з долара
бярэ — // Дзе ён толькі не бадзьяецца,
// А яшчэ ўсё падумаецца". Ці гэтая,
так сказаць, у духу часу: "Гарлахваты і
прайдохі, // Злыдні, хціўцы, выпівохі,
— // Можна доўжыць гэты рад — //
Усе цяпер ЭЛЕКТАРАТ". Кніга М. Кутаса
па месцы выдання — перыферыяная,
а па змесце... Прачытайце —
не пашкадуеце.

Міхась ГЕНЬКА

Нашэсце поўні

Рыгору БАРАДУЛІНУ

Мова ўдыхнутая ў нас, як душа,
і падгасподніцай жыць не павінна.
Душу дастане лязо палаша —
і застанеца аглухлая гліна.

І застанеца змярцелая плоць
рыбінай, выкінутай на сушу,
марна чакаць — а мо шчодры Гасподзь
новую мову ўдыхне, нібы душу.

Кастрычнік. Дажджоў аблога.
Горад інтэрнагі
наставіў ад ветру злога
каўнер кружнае дарогі.

Прыселі на ржышча гуртом шпакі —
пасаймікавацца трэба.
Таполі, як венікі-галякі,
размашыста драпаюць неба.

Слуцкая шама

Дарогі выгінастае ласо
зашморганута на шэрым небакраі.
Хаваецца таполі пад крысо
дым ад кастра, што ў полі дагарае.

Пагрымае парожняе вядро —
зноў дождж грыбны пайшоў убок,
на Грозаў.

І поўні залачонае ядро
ляціць паўзверх спалоханах бярозаў.

Трага з вакна

Праменні абмацаваюць шыбіны.
Аскепкі гаворкі людской.
Дамы — як вялізныя рыбіны
з чырвонай дахоўкай-лускай.

З-пад моста, дзе рэха трохкратнае,
упрысядку Втава пайшла
і сюд-туд перакаты пакратвае —
каралі з багемскага шкла.

У Жыровічах

Алегу БЕМБЕЛЮ

Сонца і высокі купал храма
сыдуцца праз неба нацяжкі
пад прыжліч велікодны: "Ато!"
ўсіх званоў
і у зеніце прама
пацалуюцца, як мацакі.

З ніцалоззя не звеш вярхоўкі.
Слова дух трываліць крывічу.
Вершы, нібы божыя кароўкі —
ад шмацкроп'ю роўна уваччу.

Алена ЯКАЎЛЕВА

Я густыя вятры пагартаю

Жыцця жаданні

Мне б толькі зазірнуць спярша,
Як водар бэзу п'юць крыніцы
І як бусліная душа
Трывожыць вёскі таямніцы.

Мне б толькі выслухаць спярша
Вятроў напеў з дарог вялікіх
І на далонях паляжаць
Лугоў маіх журботна-ціхіх.

Мне б толькі асвятліць спярша
Жыццё сярброў сапраўднай марай
І перакрэсліць нейчы жалё,
Бы асляпяляльны промень хмару.

...Мне б словам разбудзіць спярша
Чыёсьці сэрца на світанні...
Дзе тая вострая мяжа —
Паміж жыццём і існаваннем?

Узятае вырай знічакрылы
з-пад прытульных манастырскіх стрэх.
Ці ж напраўдзе свет такі пастылы,
брат Алег?

Верш няўзнак становіцца маленнем.
Верш, нібы ружанец, не парвеш.
Верш — тастамент
прышлым пакаленням.
Верш — як галаснік у проймах веж.

Слоў дажынкі, ісічны дакопкі
адсвяткуе хай душа і плоць.
Як радыст, пазт пачне ад кропкі
тэлеграму-верш.
Пачуй, Гасподзь.

Крышку не па сабе.
І зорнае неба здаецца
прыцмелым прысакам,
які раздзімае раз-пораз вецер
і напярхаецца дымам.

Крышку не па сабе.
Няўжо й на нябёсах
у вырвах вечнасці
чыняцца чорныя справы,
выскаляюцца жаўтазубыя вогнішчы
і брат забівае брата?

Учэпіста вісне
пад дахам душы
кажан трывогі.
І поўня нязрушна мігціцца,
як пень
спілаванага
Дрэва Сусвету.

Рэквіем

на сядравай кнізе

Эдуарду АКУЛІНУ

Не на пляцы, не ў агонь вясёлы
З лапаў інквізіцыі святой,
Не ў сярэднявечны трыццаць сёмы,
Не ў спецсхоў, спавіты павутой.

Не ў саван, белую прасціну,
Апанушы — сцісься і ляжы...
Кнігу кінулі на гільяціну
Пад сляпыя вострыя нажы.

Верш безабаронны — што ж вы, што ж...
Пад нож.
Край, дзе ліўні ходзяць басанож —
пад нож.

Бесядзь і зеленавокі Сож —
пад нож.
Маладзік, бяссонне не трывож...
Пад нож.

У пэрта святы, як хаўтуры.
Што ёсць слова, вычутае звыш?
Сорак кілаграм словаўтвары,
Дзе звіе гняздо рудая мыш.

Ты ж пацешся, янычар паганы,
Што, нібы паўмесяцы з нябёс,
Над айчынным словам ятаганы
Ты рукою асманістай занёс.

Не запоўз у сэрца здрады смоўж?
Пад нож.
Не звініць у кайстры Юдаў грош?
Пад нож.

Служыш Беларусі? Анягож!
Пад нож!
Пакрамсаны ўпоперак і ўдоўж —
у кош.

Неба апрытомнее, заплача,
І сіло дажджу не разарвеш.
Каля д'ябальскай сячкарні скача,
Нібы певень, безгаловы верш.

Васковая ноч

Парэзаўся ля двору снег
Чародкаю гусіных лапак...
У калодзежы, на самым дне,
Гарачых зор ляжыць ахапак.

А вёска наша, бы дзяўчо,
Глядзіць у неба сарамліва,
Ей месяц скінуў на плячо
Сняжынак жменю палахлівых.

Вось у прыпол снежавіку
Каліна ягады ссыпае,
Глядзіць на сонную раку,
Дзе вецер гурбы размятае.

Зноў заіскрыўся светлы дол,
Чароўнай казкай сад здаецца...
І ўжо ў буслінае гняздо
Спаць воблака кладзецца.

На ўзбарэжжы цішыні

Вада ў вядры расходзіцца кругамі,
Праменні позіркаў хапаюць іх мяжу...
А я непаслухмянымі рукамі
Вянок з мімоз засушанах влэжу.

І ўсё не тое, як было калісьці,
Здаецца, сталі росы халадней...
У нашым садзе трапяткое лісце
Букетам зорак асыпаецца радзей.

А там, за светлай шырмай небакраю,
Прадескай правіваецца блакіт.
І воблакі, як рэдкія радкі,
Мой позірк нерухома сустракаюць.

Хутка яркі гарэзлівы ранак
Расплывецца па усім небакраі.

Апусцілі ў магілу труну,
як човен падземны,
нагарнулі зямлі,
замаскавалі вянкамі,
паплакалі ды разышліся.

Не ўсплыць з тагасветнай цямрчы,
хоць часам і хочацца
на Радаўніцу ці на Дзяды
наведаць падворкі айчыны.

Збяруцца чаўны
на маўклівую раду
і прагна ловаць
жоўтую лотаць
вечаровых вокнаў,
зьяленыя копы вербаў
ды ўсмішкі на тварох людскіх
у перыскопы крыжоў.

А таму не будуйце
глухіх агароджаў
вакол могількаў —
продкі глядзяць з-пад зямлі.

Памяці

Микола Ермаловіча

Час біблейскі. Зоркі, як стыгматы,
распачна
баляць на небясі.
Уваскрэслі понтыя пілаты,
і Вава — за рулём таксі.
1999, сакавік

З балкона ў неба
вядзе лаз такі —
анёл ці злодзей
можа ўлезці.
Прышчэпкі за вакном,
як ластаўкі —
хвасты тапыраць,
хочуць есці.

На свежаку прайме дрыготка.
Гасціна сёння, вер, такая —
абрус ты сцелеш
вер
ты
каль
на.

Драўляных ластавак чародка,
як за сталом, да рук звыкае.

Макаранічны вершык

Пэрт не звык лічыць варонаў,
пісаў то верш, то рускі стих.
Няйнакш аб'еўся макаронаў —
макаранічны стыль спасціг.

А родны кут — гары ён гарам,
да д'ябла ідзіце вы усе!
Вось так і жыў — такім макаром,
сыцеў на песенной поспе.

У форме быў зімой і летам,
сваіх амбіцый не хаваў.
Стаў выдаюцца поэтам —
за год тры кнігі выдаваў!

Сем радкоў шавінізму

Расеец, паляк, летувіс,
як кажучь, наспела пытанне —
на вас мы глядзім зверху ўніз,
абрыдла братамне-брытанне.

Я мушу прамовіць усьлях,
абрыдла трываць безгалова:
— Вышэй беларусы за ўсіх!
На віленскіх могільках Роса.

Вы чакайце мяне на світанку,
Я густыя вятры пагартаю.

Падлічыўшы крышталёныя росы,
Фотаздымак нам зробіць маланка,
Чысты водар расчэпа мяне косы...
Вы чакайце мяне на світанку.

Вам падкажучь глухія туманы,
Як на кветках празрыстых гадаю...
Вы чакайце мяне на світанку
Я зазьяю вясёлкавым маем.

Восеньскі пейзаж

Жаўрукоў, што над вёскаю ўвосень звінелі,
Восень гушкае ранкам на жоўтых арэлях.
Кветкі звяўшыя, быццам патухшыя зоркі,
Пачынаюць з туманамі весці гаворку.

А над хмараю — цёмнаю, шэраю, нізкаю,
Нахіляецца сонейка, як над калыскаю,
Яркім промнем размешвае
халад у сажалцы, —
Развітацца з цяплом
залатым не адважыцца.

Пад зорнай залевай квітнеючых яблынь,
Пад веліччю ўсплеск цішыні,
Я раптам адчула, што сэрца азябла
Без нечай жывой целыні.

А дрэвы вячэрнія, як на карціне,
Згубілі адценні жыцця...
Мне птахам разгубленым, зморана-сінім
Здаецца нябесны абсяг.

Па кронах вясновых нячутнай хадю
За мною бяжыць маладзік...
Шпапчужа: "Кахаць, застанься са мною..."
Баюся сарвацца на крык.

ВЕРА ўздрыгнула.

Галасы з тамбура. Тут, у кватэры, усё чуваць. Сцэпанула-ся: о госпадзе! Як яны лаюцца: слова — і мацюк, слова — і мацюк, мацюк і такі, і гэтакі, у розных інтанацыях і адценнях, усё мацюком выказаць могуць... Паднялася з-за стала, дзе рабіла кантрольную па англійскай для завочніка, — грошы ж зарабляць нека трэба, — і, ямчэй закінаючы на сабе лёгкі бэжавы халацік, зачыніла ў пакой дзверы. Усё адно чуваць, хоць і глушэй. Села зноў за стол, але ахапіў ужо нейкі неспакой, і вось ужо ён, гэты неспакой, гаспадаром пайшоў па ўсёй кватэры, запоўніў усе куткі. О госпадзе! Добра, што хоць не звоняць у дзверы. А было ж — званілі... Спагады шукалі — то ён, то яна, то яна, то ён... Як у маці. Бышам яна, Вера, можа ім паспрыяць, перайначыць іх... Абое на заводзе дзесь робяць. Аднагодкі яе, недзе таксама пасля трыццаці пяці...

Не рабілася ўжо кантрольная. Прыцемна ў пакоі і не па сабе. Пайшла на кухню, зачыніўшы за сабой шчыльна дзверы, пачала грукаць посудам, гата-

ён добра пад'еў і пайшоў, а яна доўга сядзела адна на кухні, аж пакуль не прыбеж з секцыі Дзімка. Гатавала сыну вячэру, і ўсё яшчэ гучалі ўвушы ягоныя словы: "Пазваню, мая крысачка". І чула на сваіх плячах яго шырока далоні. І, згадваючы яго, хвалявалася, адчула, што ружавеюць шчокі і сэрца таксама-таксама...

Але перад выхадным ён не пазваніў. Прыехаў у аўторак, без званка. Сказаў, што ў камандзіроўчы быў — бізнес такая штука, што на месцы сядзець не будзе. Яна паспакайнала. А ён узяў яе за рукі і, пільна глядзячы сваімі чорнымі смяшлівымі вачыма, сказаў:

— Дык калі мы... кулдыкацца будзем? Давай пакулдыкаемся. Пакуль сына твайго няма. А пасля пакорміш.

І адно ў яго наўме. Яна падумала: калі чалавек жыць з табой збіраецца, ён не адно пра гэта думае.

У наступныя выхадныя ён зноў не з'явіўся, хоць і абяцаў. Пазваніў у сераду:

— Гатуй, старая, закусь — еду!

Не, гэта нешта не тое, падумала яна. І калі ён пераступіў парог, выставіў на стол бутэльку "пшанічнай", яна сказала яму:

нейкімі бялесымі плямамі, куртцы. Сяргей працягнуў руку, моцна націснуў на кнопку званка, хоць пэўна ведаў, што машына няма, у яе сёння другая змена. Пачуў, што скрыгтануў на паверсе ліфт. А-а... Дзімка. Са спартыўнай сумкай на плячы, школьнік, галы на чатыры за яго, Сяргея, меншы. У яго вунь "ліхтар" пад левым вокам і з прарэхай рукаў у куртцы. Расхрыстаны.

— Добры дзень, — сіха, амаль разгублена вітаецца.

— Прывітанне, — буркнуў яму галодны і злосны Сяргей і, адчыніўшы ключом дзверы, пераступіў цела п'янага айчыма.

Дзімка сядзеў на кухні, перад ім стаяла талерка з блінчыкамі, смачнымі, з мясам, ён нехаця еў, думаючы сваё. Было так сумна. Нічога ён не можа перайначыць. Б'юць яго хто хоча і як хоча, і ён нічога не можа зрабіць. І ў класе, і на вуліцы. Чаго яны такія злосныя? — думаву Дзімка. — І дзяўчынкі некаторыя... Я ж вось нікога не хачу пабіць, у мяне ніколі такіх жаданняў не было, а ім толькі б таўхануць, толькі б піхнуць, ды

Вера стаіць на аўтобусным прыпынку, аўтобуса нешта доўга няма, ужо мінут дзесяць, але яна не хвалюецца — выйшла з дому трохі раней, яе ўрокі ў гімназіі пачнуцца праз гадзіну, а тут ехаць недалёчка, паспее. Сонца вясновае грэе. Хочацца зняць ужо гэтую скуранку ды ў лёгкай адзежыне, у лёгкім абутку, з распущанымі валасамі... Але ветрана. Шы-ещка, халаднаваты. Палыходзяць і падыходзяць людзі. Ужо натоўп на прыпынку.

Тася. У шэрай даўгаватай куртцы, з шэрым берэтам на галаве. Чорная сумка ў руцэ.

— Добры дзень, — згледзеўшы суседку, паволі падыходзіць, вітаецца, і Вера ёй ветліва алкавае. Тая пытае, ці доўга яна тут стаіць, чакае, і Вера ахвотна кажа.

Тася зацікава, апускае галаву, маўчыць, нейкая яна не такая, як заўсёды, шэйшая нейкая. Маўчыць і Вера.

— Я ж, Вера, выгнала Мішу, — падымае галаву і сумнымі вачыма пазірае Тася. — На халеры ён мне тая?

— Ой, вы і так... столькі цяперлі, — шчыра спагадае ёй Вера.

— Ты ж знаеш, які ён... Але казаў, у пад'ездзе нашым сабе знойдзе... — і наспярожана пазірае на Веру.

— Ой, каму ён трэба! — кажа тая без ваганняў.

І гэтак даўно яны, колькі жывуць побач, размаўляюць: Тася яе на "ты", а Вера — не можа так, толькі "вы" ёй. Хоць яны, бадай, аднагодкі. Вера ніколі, нават у лепшыя свае часы не была ганарлівай. Ганарлівай быць нешківа. Спакойная, ураўнаважаная, з цёплай душой — заўсёды. Так цікавай жыць. Затое Тася... Быў у яе гэты алкаголік Міша, і так яна высока перад ёй, Верай, галаву несла: я з мужам, а ты — адна. Без дулі ні да носу. Вера толькі сумна пасміхалася. Сёння Тася разгаворлівая...

— Пайшла я, Вера, з завода. У метро цяпер, прыбральшчыцай. Таксама па зменах працую. Але бясплатны праезд цяпер, — радуецца, вымае Тася з кішэні курткі, паказвае карычневае пасведчанне. — І нават на электрычках. Цяпер да мамы, у вёску, на электрычках едзь, бясплатна. Дзве перасадкі, але за тое бясплатна.

— Нічога страшнага, што перасадкі, — кажа ёй Вера.

— Паехалі во з Сяргеем, яму ж білет за паўцаны, сумку бульбы прывалаклі. Буракоў трохі.

— Ну, правільна. Усё не купляць. Цяпер гародніна дарагая.

— Там жа, у вёсцы, бацька яго... Зарабляе, машына ў руках, але каб хоць калі даў што Сяргею, у яго ж гэтых левых рэйсаў... Аліменты — і ўсё. Як і няма ў яго гэтага сына. Скупярдзіў! Гадзе сваіх дваіх, з другой жонкай — тая маты яго даспадобы прыйшла, дык і жывуць. Матка яго дужа ва ўсё ўмешчаецца, больш, чым жонкі, яе слухаецца. Наравістая. Развяла нас... Дом новы пабудавала, абгарадзіў усё, "жыглы" купіў, раз'язджаюць, і мне так непрыемна сустракацца з ім... Жабрачка я перад ім. Хоць і ў горадзе жыву. Што гэты горад? Адно, кватэру гэту маю, выплакала некалі...

— Ой, цяпер час такі, ніхто нікому не спагадае. Кожны пад сябе грабе.

— Сёння ў мяне выхадны, — не маўчыць, выказвае сваё Тася, — дык во хачу паехаць купіць Сяргею што на ногі. Прыбрала ў кватэры ды паеду.

Шурхае побач коламі жоўты "Ікарус", натоўп сунецца ў дзверы, заходзяць разам з усімі і Вера з Тасяй, і ў аўтобусе стаяць між людзей, ужо кожная сама сабе.

Сяргей рана працнуўся, але маці ўжо не было дома, у яе сёння першая змена. Нядзеля. У нармальных людзей выхадны. А ў Сяргея сёння дзень нараджэння — яму шаснаццаць! Ён даўно думаў пра гэты свой дзень, чакаў яго і дзіўна хвалюваўся. Бышам не было ў яго дагэтуль дзён нараджэння. Былі. Але то былі не такія. Цяпер ён атрымае пашпарт. Ужо заўтра можна ісці атрымліваць. Гэта значыць, дарослым стаў. Гадзіны праз дзве прыйдзе Жэнька, сябра, разам у вучылішчы вучацца. Чакае Сяргей. Але вельмі расчараваны: чаму пусты халадзільнік? Ні торшкі, ні кока-колы... Маці ж знае... Ды што яму цяпер кока-кола? Можна было б і гарэлі... Але ж маці... Яна думае, што я ўсё яшчэ маленькі... Вырас я з гэтых яе торшкі... Усё ўжо можна: і цыгарэты, і чарку — як даросламу, як мужчыне.

Ён нікаў па кватэры, у сервант зазіраў, бышам на нешта спадзяваўся. Пайшоў айчыма — выветрылася ўсё. Але маці к полудню прыйдзе, прынясе што-небудзь... Чакай яе. Жэнька вунь хутка будзе...

Яму распіралася ад нейкага дзіўнага адчування грудзі, моцна білася сэрца, і хацелася, каб усё, увесь свет бачыў і разумее яго... Шаснаццаць! Пахадзіў, засунуўшы рукі ў кішэні штаноў, па шэйшай пустой кватэры. Адчыніў дзверы ў лоджыю — шыбанула свежым вясновым паветрам. Выйшаў у лоджыю, пастаяў, шырока расставіўшы ногі, паглядзеў на пустыры, што перад домам, на

(Працяг на стар. 15)

Ташцяна ГАРЭЛІКАВА

СУСЕДКІ

АПАВЯДАННЕ

ваць гарбату, села, задумлівая, на белы табурэцік, пачала яе, духмяную, піць. Глыток... І думкі нейкія вірацца ў галаве, думка за думкай... Куды дзенецца ад гэтых думак? Няма Віці — васьмі ўсё... Быў Віці — і ўсё было. А цяпер... Удава. Адна, паўсюль адна. І за душой, здаецца, нічога, апроч работы. Дзімка нейкае адхланне. Сын. Каб не ён... Але і ён... У Дзімкі — вуліца, сябры, ён ганяе мячык у двары да вечара, ці ў яго да паўночы спартыўная секцыя, у яго свае размовы і свае інтарэсы... Як жыццё складваецца... Марыла ж некалі, што ў яе будзе трое дзетак, трое — не менш... Яна доўга сядзела на кухні за кубкам гарбаты. Было паўсюль у кватэры, і тут, на кухні, чыста і дагледжана, нідзе ніякага вэрхалу, нічога лішняга, і гэта чысціня, гэты парадак, якія заўжды радалі яе, здаліся раптам халоднымі і пустымі, парадак здаўся холадам, а чысціня — пустэчай. Каму і навошта? Ахіляла, аж мялява, яна пакручвала рукой на сталі пусты даўно кубак, і на лбе ў яе гулялі лёгкія зморшчынкі...

Ужо сем гадоў, як удава. А здаецца, учора гэта было — Віця, малады, здаровы, дома, і жыццё поўнае сэнсу і шчасця... Абарвалася яго жыццё гэтак раптам і гэтак недарэчна. У вёсцы абіраў, узлезшы на два табурэцікі, вішні, іх той год многа было на дрэвах. Вішня тая ў двары, ля дарожкі асфальтаванай, высокая. І ён раптам хістануўся на двух тых табурэціках і — грывнуўся патыліцай аб асфальт... Сем гадоў мінула, а здаецца — учора тое было... Канструктар на заводзе, ён быў яшчэ і мастаком, і цяпер паўсюль у кватэры развешаны яго каршыны... Яна ўлягала ўсё гэтыя гады ў работу — цягнула ў гімназіі паўтары стаўкі, а яшчэ — рэпетытарства, пераклады ды кантрольныя работы для завочнікаў — па вечарах, амаль штодня, англійская мова цяпер паўсюль трэба. Плылі грошы, доллар да долара, і на сталі было, і не голая, дзякуй богу, але... Нешта яе гняло і не давала жыць. Яна іншы раз сіха адчайвалася, іншы раз набіралася нейкай дзіўнай рашчэцы некуды пайсці, паехаць, асабліва ўлетку, у часе водпуску, пазнаёміцца з такім, як сама, адзіночкі і непрыкаяным... Але куды ехаць, апроч як у вёску? І аднойчы яна занесла аб яву ў вячэрнюю газету...

Прышло тры лісты. Яна ўсё іх па некалькі разоў перачытала і выбрала адзін: пісаў гаралскі, удавец, дачка за мужам, вельмі адзіночкі. Колькі яму — не напісаў... Мо гадоў сорак, сорак пяць, але ж ён ужо трыццаць пяць мінула...

А ён аказаўся не такім і старым — трыццаць дзевяць, амаль равеснік, і самавіты, прыгожы. Бровы, як і валасы, чорныя-чорныя. Шырокія плечы. Высокі. Добра апрануты. Толькі...

Толькі нека ён усё не так пачаў. Ужо ў самы першы раз, яшчэ і не прыгледзіўся адно да аднаго і не пагаварылі, а ён тут жа, у прыхожай, толькі зайшоў, смела прышчэнуў яе да сцяны, дыхнуў блізка-блізка...

Аслабнелася. Паправіла валасы.

— Вы сядзеце, калі ласка, пасядзеце, — сказала сіха. — Я гарбату згатую. Ці вам лепш каву?

Ён смела, ва ўпор пазіраў на яе сваімі чорнымі смяшлівымі вачыма:

— Мне лепш цябе... І без кавы можна... Пасля пакорміш...

Але нека яны ўсё ж пагаварылі. Сказаў, што ўдавец, ужо тры гады, час ужо... А вочы хуткія-хуткія, і рукі...

— У цябе ёсць сям'я, Слава. Жонка. Ідзі да сваёй сям'і.

Ён прышх, каўтнуў камяк. Пастаяў хвілінку моўчкі.

— А што табе мая сям'я? — заварушыўся і сказаў раптам весела. — Ці табе ўжо не трэба мужчына?

І, вясёлы, аблапіў яе.

— Ідзіце адсюль, калі ласка, — сказала, апусціўшы галаву. — Мне трэба муж.

— Ха! — весела бліснуў ён жывымі чорнымі вачыма.

— Прашу вас, ідзіце адсюль.

І адчыніла яму дзверы.

...Сіха ўжо ў тамбуры. Ну і дзякуй богу. Яна пайшла ў пакой, было ўжо прыцемна, уключыла настольную лампу, пачала заканчваць кантрольную.

Званок у дзверы. Дзімка? Сёння ў яе рэпетытарства няма. Дзімка, вядома... Хушэнька падхапілася, пайшла, адкідаваючы на хадзі рукой валасы з ілба, адчыніла. Уключыла ў прыхожай святло. У цямяным тамбуры — сусед. Калыхаецца, вочы бліскаюць, як у ліхаманцы, і нахапіна пазірае, худы і няголены:

— Во, не пуская... б... Ты, Вера, вазьмі мяне да сябе. Я піць кіну, хіба што ў святы... Яна, б..., не разумее...

— Не, не, Міша, прабачце, я не магу, ідзіце ў сваю кватэру. Прабачце, — і хушэнька зачыняе перад ім дзверы. Уздыхае. Дзе Дзімка? Да ночы на той секцыі. Чамусь непрыемна на душы. І нічога ўжо не хочацца рабіць. Яна пачала расцілаць, дзе спала, у зале, пасцель, падшукі пакалала, узбіла, а канана такая шырокая, і ў ёй мігнулася жаданне і другую сюды пакласці, узбіць яе, як некалі... І каб ён побач ляжаў, ахіляў, прытомлены, цёплы, і яна б уткнулася тварам у яго цёплыя шырокія грудзі.

У Сяргея закончыліся заняткі ў вучылішчы, і ён бег дадому: як ніколі хацелася есці. Грошай не было нават на булчак, а раніцай зусім не снедаў — працнуўся, маці ўжо на кухні бубнела нешта, бесперастанку, сама сабе, айчыма хроп у спальні, аж рэха разляглася па ўсёй кватэры, і нават тут, у Сяргеевым пакоі, вісеў смурод ад перагару. Незадаволены, хмурыны, Сяргей моўчкі падняўся з ложка, моўчкі, натапыраны, апрануўся, моўчкі ўзяў сумку і пайшоў за дзверы. Стаяў, чакаў ліфт, і ела душу крыўда ад учарашняга вечара, калі прасіў у маці грошай. Не дала. Няма, кажа, да зарплаты хоць бы дажыць. Ну, не давай, — падкусіў губу. Ва ўсіх хлопцаў кішэнічныя грошы, адзін я... Ленка вунь адварнулася, не глядзіць у мой бок, як і няма мяне... Хутчэй закончыць вучылішча ды самому зарабляць. Яна б са мной сябралася... Прыгожая... Такія вочы... Хоць бы шакаладку ёй купіў... Жэнька вунь Іры купіў... Але маці... Няма ў яе грошай... Бышам я многа прашу... Ну, хай айчыма свае прапівае, а яна ж таксама зарабляе, нешта ж плаціць ёй на заводзе. Крыўда ў Сяргея, жаласць да самога сябе. Стуліў губы, і во ўжо злосць нейкая...

Гэта — раніцай. А цяпер, пасля заняткаў, шлункі так падцягнула, што, мінаючы сяброў і сябровак, дахаты ляцеў. З аўтобуса на метро. З метро на аўтобус. Вось і прыпылак. Вось дом. Вось пад'езд. Ліфт. Дзверы.

Пад дзвярыма ляжаў, скурчыўшыся, п'яны айчыма, у некалі сініх, а цяпер няпэўнага колеру джынсах і чорнай, з

яшчэ мацюком наверх... Як яны любяць мацюкацца? Мама, як расказаў, толькі горка ўздыхае: "Нека прыстасоўвайся, сыноч. Іх жа не пераменіш. Цяпер многа злосных, і дарослых, і дзяцей". Што маме раскажаш? Працавала б яна не ў гэтай гімназіі, а ў нашай школе, дык бы... Ці каб тата быў жывы. Ён бы падышоў, аднаму ў каршэнь даў бы, астатнія б не лезлі... А што мама? Нека на вуліцы пачала разбірацца — яны яе не слухаюцца, ха-ха ды хі-хі, нават нехта ёй матам, хоць і напайголаса... Ходзяць табуном, цвеляцца: "Мамчын сыноч". Які я мамчын сыноч? Што не мацюкаюся, як яны, ды не злуюся ні на кога? Зайду на перапынку ў буфет, куплю шакаладку, абавязкова нехта падбяжыць, будзе глядзець, як я ем, і крычаць: украў!

Дзімка з'еў адзін блінчык, быў узяўся за другі, пакалупаў відэльцам — расхацелася. Адсунуў ад сябе талерку. Наліў чарпаком з каструлі кампоту ў кубак. Выпіў. Зноў сядзеў сам сабе, як зачараваны.

І навошта ён мне быў, гэты Генка? Ён жа вялікі, школу ўжо скончыў. Запняе ля пад'езда, руку падае, як даросламу, размаўляе, і я стаю з ім, усміхаюся. А цяпер пачаў... Я яму сказаў ужо:

— Усё. Я з табой больш не сябрую.

— Ты няси мне, пахан, на пачак "Прымы". Ясна? Кожны дзень. Не прынясеш — будзеш біты.

— Я ў міліцыю на цябе заяўлю.

— У мяне ў міліцыі ўсё сябры. Брат міліцыянт. Ты запомніў? Кожны дзень на пачак "Прымы". Не прынясеш — будзеш біты.

Сёння ён ударыў кулаком пад вока і за куртку цягнуў, рукаў васьм паехаў. Што скажа мама?

Дзімка прышх, думае. Згадваецца яму чамусь вёска, бабуля з дзедкам... Усплыло: лета, аўтобусная станцыя, ён малы, толькі ў школу пайшоў, мама ў белай сукенцы, і дзядзька Лёня... У дзядзькі Лёні кашуля трактарам пахла... Во! Хай бы быў дзядзька Лёня...

Дзімка бышам узрадаваўся нечаму. Але апомніўся.

Сам я, сам... Ён і цукеркі мне купляў. Я іх паеў, але мамы яму не аддаў. Учпіўся маме ў сукенку, а другой рукой дзядзьку Лёню адпыхваю, крычу праз слёзы: ідзі, ідзі!

Уздыхнуў Дзімка. Малы быў, не разумее нічога. Цяпер выйшаў бы са мной з пад'езда дзядзька Лёня і Генку гэтаму ў каршэнь, у каршэнь! Вось як было б... Не чапіўся б ён да мяне з гэтай "Прымай"... А што кашуля ў дзядзькі Лёні трактарам пахла... Новую б яму купіў... Дзімку чамусь хочацца плакаць. Ён сядзіць на кухні, гаротны, маўклівы, нічога яму не хочацца рабіць. Хутка павінна прыйсці з працы мама. Прыйдзе. Ну і што? Увечары мама не паспявае адчыняць на званок дзверы — у мамы рэпетытарства, яна сядзіць па вечарах з чужымі людзьмі, а ён — адзін. Зробіць урокі, а пасля... Тэлекарт не дужа хочацца глядзець. Найбольш сядзіць у сваім пакоі з магнітафонам, касету за касетай мяняе... Тэлефон!

— Але, — маркотна выдыхае ў трубку Дзімка.

— Я наконт рэпетытарства па англійскай. Колькі вы бераце за гадзіну?

— Пазваніце, калі ласка, увечары.

Пакаў трубку, сеў тут жа, ля тэлефона, у крэсла, падкурчыў ногі. Задрамаў.

За кожнай роляй — адказная праца

Камю на слонімскай сцэне

У Слоніміскім беларускім драматычным тэатры адбылася прэм'ера новага спектакля па п'есе французскага драматурга і філосафа Альбера Камю "Непаразуменне".

Пастаноўку ажыццявіў рэжысёр тэатра Віктар Бутакоў.

За апошнія паўгода гэты рэжысёр выносіць на суд слонімкаў свой другі спектакль. Дэбютаваў ён на пачатку снежня мінулага года пастаноўкай "Пакуль яна паміралася" па п'есе рускага драматурга Надзеі Пташкінай. І вось новая яго праца. Адрозніваецца ад першай адзначыць, што спектакль, які ідзе амаль дзве гадзіны, выклікаў неадназначную рэакцыю ў глядачоў: падобных сур'ёзных драматычных твораў на сцэне Слонімскага драмтэатра яшчэ не было.

Бо п'еса Камю закранае тэму абсурднасці існавання, адзіноты, закінутасці чалавека і адначасова яго адказнасці за сваё паводзіны, непазбежнасці маральнага выбару.

Акцёры тэатра, якіх добра ведае слоніміскі глядач, удала змянілі сваё сцэнічнае амплуа. Акцёры зразумелі філасофскую глыбіню п'есы, а таксама задуму рэжысёра. Не ўсё ў іх атрымалася выдатна, але поспех відавочны. Геранія Марта (Наталля Шугай), і яе маці (Тамара Галаванова), і Марыя (Ірына Яцук), і Ян (Аляксандр Шалахонаў) мусілі жыць і дзейнічаць так, каб адчуць сябе шчаслівымі ў тым абсурдным свеце. Яшчэ сам аўтар п'есы лічыў, што жыццё чалавека — гэта пастаянная і няспынная творчасць, магчымая толькі ва ўмовах свабоды: без свабоды няма творчасці і ўсяго таго, што складае асноўныя вымярэнні чалавечых каштоўнасцей.

Хочацца дадаць, што гэта другая пастаноўка французскага драматурга на сцэне Слонімскага беларускага драмтэатра. Некалькі гадоў таму глядачы з цеплынёй прымалі спектакль па п'есе Клода Манье "Жарты Парыжа".

Сяргей ЧЫГРЫН

Угодкі балетмайстра

Дзень памяці вядомага балетмайстра Галіны Шылянкавай (угодкі з дня смерці) у Купалаўскім тэатры пераўтварыўся ў творчую вечарыну.

Яна так і называлася — "Творчая вечарына. Успамін".

Адзіны выходны дзень для большасці акцёраў — панядзелак — артысты пяці сталічных тэатраў прысвятлілі гэтай жанчыне. Яна прымушала іх працаваць. Пасля рэпетыцый у іх балеткі рукі і ногі. Не лёгкая гэта справа — вучыць драматычных акцёраў танцаваць, асабліва "заслужаных" і "народных". Але ўсе яны прыйшлі скажаць ёй "дзякуй".

Шылянкава скончыла Пермскае і потым Мінскае харэаграфічнае вучылішча, і яшчэ ГИТИС па спецыяльнасці рэжысёр-балетмайстар, дзе яе педагогам быў Расціслаў Захараў, настаўнік Плісецкай і Улановай.

Вера Кавалерава і шаснаццаць акцёраў ТЮГа паказвалі ўрыўкі з першых спектакляў балетмайстра ў Мінску. "Пэтэр Мунк і яго каменная сэрца", "Анчутка"...

З рускага тэатра імя Горкага прыйшлі Вольга Клебановіч, Аляксей Шадзько і кампанія "зорак" не менш велічыні з такім жа падарункам — эпізодамі спектакляў свайго тэатра. Натхнёна спявала і танцавала Наталля Гайда. У яе родным Тэатры музыкамеды (цяпер — проста Музычным) Галіна Шылянкава саліравала ў балете. Студэнты Мінскага вучылішча мастацтва станцавалі "кан-кан". Акцёры Тэатра беларускай драматургіі Ігар Сігоў і Міхась Камінскі — дуэт гангстэраў з "Чорнага квадрата".

Але больш знакамітых акцёраў сабралася на сцэне падчас выканання фрагментаў з "Ідыліі" Купалаўскага тэатра. А. Памазан, Л. Давідовіч, В. Манаеў, Г. Маляўскі, А. Гарцуеў, З. Белахвосцік, А. Лабух, А. Сідарава, І. Дзянісаў... "Тутэйшыя", "Тапалёвая завая", "Лэдзі-нявіннасць", "Інтымны тэатр" у Купалаўскім тэатры — гэта таксама яе праца. Як харэограф, Галіна Шылянкава паставіла 44 спектаклі. У "Ідыліі", напрыклад, харэаграфія займае палову ўсяго дзеяння.

У 51 год яна памерла ад інсульту...

Андрэй АХМЕТШЫН

Цар Вавілоніі Набука з аднайменнай оперы Д. Вердзі ў выкананні Юрыя Бастрыкава на працягу спектакля некалькі разоў кардынальна мяняеца. То ён адчувае сябе запаланёным, то да яго вяртаюцца сілы, і ён зноў — магутны гаспадар. А голас спевака гучыць ярка і мякка, уражвае размаітымі музычнымі фарбамі...

Больш за трыццаць гадоў Юрыя Бастрыкаў выступае на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі. Пачынаў у сваім родным Екацерынбурзе. Бацька яго, прафесійны шахматыст, вельмі любіў спяваць, сярод яго блізкіх сяброў былі гросмайстар В. Смыслоў, які меў ад прыроды цудоўны голас, праслаўленая балерына В. Лепаўшынская. І Юрыя вабіла мастацтва. У 15-гадовым узросце ён радаваў сваім званкім, палётным голасам, удзельнічаў у канцэртах школьнай мастацкай самадзейнасці. Захваленне спевамі прывяло яго пазней у клуб ваеннага завода, дзе пасля заканчэння школы Юрыя працаваў радыёлесарам. Потым вучыўся на вакальным аддзяленні Екацерынбургскага музычнага вучылішча...

Для залічэння ў Екацерынбургскую кансерваторыю Ю. Бастрыкаў не набраў на ўступных іспытах належнай колькасці балаў. Але выратавала тое, што некаторыя першакурснікі былі адразу прызваны ў армію, і яго залічылі на вакантнае месца ў клас заслужанай артысткі, прафесара, загадчыцы вакальнай кафедры Вольгі Ягоравай. (Дарэчы, нядаўна адзначалася 100-годдзе з дня яе нараджэння).

Юрыя заканчваў сваю alma mater, пад-

рыхтаваўшы партыю Рыгалета ў кансерваторскай пастаноўцы оперы Д. Вердзі. Гэтая партыя была і яго дэбютам на мінскай сцэне (пасля 4-гадовай працы ў Екацерынбургскай оперы, дзе за параўнальна невялікі тэрмін Ю. Бастрыкаў падрыхтаваў 20 партый). У Мінск яго запрасіў тагачасны галоўны дырэктар Вялікага тэатра Беларусі Кірыл Ціханаў.

Нядаўна я зноў пабывала на спектаклі "Рыгалета" — з удзелам Ю. Бастрыкава. Створаны ім вобраз галоўнага героя ўражвае трагічнасцю душэўнага стану падманутага бацькі, міжвольнага забойцы сваёй адзінай любай дацкі. Захапляе глыбіня перажыванняў Рыгалета.

— Вердзі — мой улюбёны кампазітар не толькі таму, што яго музыка цудоўна кладзецца на мой голас, — кажа артыст. — Дарэчы, мне даводзілася выконваць партыю Рыгалета разам са званай піццэрскай спявачкай Галінай Кавалеравай у ролі Джылды, а таксама з праслаўленай Яўгеніяй Мірашнічэнкай. А з Марыяй Біешу спяваў у оперы "Пікавая дама", "Чыо-Чыо-сан".

Падобнае Юрыю Бастрыкаву і яркая, каларытная партыя Аманасра ў вердзіеўскай "Аідзе". Зараз ён захоплены вучыць складаную драматычна і вакальна партыю Яга ў оперы Д. Вердзі "Атэла", прэм'ера якой рыхтуецца ў тэатры. Наогул, у рэпертуары артыста шмат розных, адметных і складаных оперных партый. Сярод іх, напрыклад, Гразной ("Царская нявеста" М. Рымскага-Корсакава), Томскі ("Пікавая дама" П. Чайкоўскага), Шакавіты ("Хаваншчына" М. Мусаргскага), князь Ігар (аднайменная опера А. Барадзіна). А ў оперы Ж. Аффенбаха "Казкі Гофмана", якая, на жаль, ужо не ідзе на нашай сцэне, Ю. Бастрыкаў паспяхова

выконваў чатыры партыі — Ліндорфа, Капелюса, Дапэртута, Міраклія. І цудоўна справіўся!

— Памятаю, як няпроста давалася мне падрыхтоўка партыі Андрэя Касцeni ў аднайменнай оперы Мікалая Аладава, — расказвае Юрыя Георгіевіч. — І хаця для мяне як для славяніна не складаная, амаль заўсёды зразумелая беларуская мова, усё ж не проста было спяваць на мове Янкі Купалы і Якуба Коласа, тым больш, што я тады толькі прыехаў у Мінск. Мне давялося выконваць партыю галоўнага героя — Максіма Багдановіча ў оперы Юрыя Семянякі "Зорка Венеры", прысвечанай паэту. Зноў тэкст гучаў на беларускай мове, спалучаны з вельмі меладыйнай пявучай музыкай Юрыя Семянякі. Я браў удзел і ў пастаноўцы оперы яшчэ аднаго беларускага кампазітара, мастацкага кіраўніка нашага тэатра Сяргея Картэса, — Джардана Бруна, якая, праўда, выконвалася на рускай мове.

Зразумела, за кожнай новай партыяй — сур'ёзная, карпатлівая, самаадданая праца. Артыст заўважыў, што дзень у яго пачынаецца а 5 гадзінах раніцы. Менавіта тады яму лепш працуецца, добра запамінаецца і тэкст, і сама музыка.

Пра тое, што Юрыя Бастрыкаў вельмі патрабавальны да сябе і ўсё, што выконвае, стараецца рыхтаваць грунтоўна, загадаў, распавядае яго жонка, знаячая Наталля Гайда (разам яны ўжо 35 гадоў):

— За дзень да спектакля ён дасканала паўтарае ўсю партыю. Калі ж тэкст гучыць на італьянскай мове, дык рыхтуецца асабліва старанна. Бывае, што адбываецца накладка — напрыклад, даводзіцца замяніць хворага выканаў-

А маці спявала песні Равенскага...

"Ха-ца-ца, танцуй са мной!" — спрытна выштукоўваючы "танец індыкоў", спявае княгіня Бажэна (геранія аперэты І. Кальмана "Марыца") ў выкананні заслужанай артысткі Расіі Ніны Равінскай. Апынуўшыся ў гасцях у Ніны Антонаўны, трапляеш ужо ў іншае вымярэнне: перад табой — сапраўдны камін, паўсюль на сценах — цудоўныя фотаздымкі, надзвычай прыгожыя вышываныя карціны, якія артыстка стварае сама. Вось на засланы пухнаты чырвоным абрусам стол кладуцца фотаальбомы. Са здымкаў глядзіць прыгожая маладая жанчына, геранія аперэт, яна ж — цудоўная актрыса, якая побач з вамі.

Такі прыгожы чалавек і цікавая суразмоўца Ніна Антонаўна Равінская святкуе 50-годдзе свайго творчай дзейнасці. Вось і нагода пагутарыць з артысткай, якая працуе ў Дзяржаўным музычным тэатры Беларусі (да нядаўняга часу — тэатр музычнай камедыі) з дня яго адкрыцця.

— Ніна Антонаўна, нядаўна ў вас адбыўся бенефісны спектакль "Марыца", прысвечаны вашаму юбілею. Столькі прыхільнікаў, столькі кветак і кампліменты! Скажыце, якую ролю адыгрываюць прыхільнікі ў жыцці артыста?

— Так, у мяне ёсць свае прыхільнікі. У большасці, гэта маладыя дзяткі. Хаця, і жанчыны таксама. Увогуле, глядачы стымулююць творчасць. Нават бывае, што ў якім-небудзь чарговым спектаклі нейкая мізансцэна, якая раней успрымалася не так ярка, раптам выклікае ўсплеск глядацкай удзячнасці — можа, таму, што я іграю па-іншаму. Добры прыём публікі, яе апладысменты — гэта стымул для мяне. І, увогуле, гэта так прыемна!.. Для гэтага і працую.

— Што вас прывяло ў актрысы?

— Я з дзяцінства люблю тэатр. Чаму? Мне маці расказвала, што я ўпершыню "выйшла на сцэну" немаўляткай. Мой бацька быў настаўнікам і дырэктарам пачатковай школы, а маці ўдзельнічала там у самадзейнасці. І вось аднойчы ў спектаклі спатрэбілася жанчына з дзіцем. Дык замест лямкі ўзялі ды вынеслі на сцэну мяне! А яшчэ і ўшчыкнулі, каб закрычала. А калі сур'ёзна... Родны брат майго бацькі — кампазітар Мікола Равенскі. Ён часта прыходзіў да нас. Часам нават вазіў мяне ў школу ў Мінск.

— Вы ж мінчанка?

— Так, я нарадзілася ў Мінску. Але потым мы пераехалі ў вёску Карзюкі, бо там быў патрэбны настаўнік і дырэктар школы. А дзядзька Мікола да нас прыезджай.

— Ці вучыў ён вас музыцы?

— Дык нас жа васьмёра было! Да таго ж, мы яшчэ былі зусім малыя. А ён, сапраўды, напісаў многа цудоўных твораў. Маці часта спявала яго песні. Напрыклад, "Люблю наш край". Гэта ж дзядзькі Міколы песня!

— А часта кажуць, што музыка народная...

— Сапраўды, так адбылося з многімі песнямі Міколы Равенскага, калі яго не стала. А маці, бывала, пачуўшы па радыё знаёмую мелодыю, кажа: "Гэта ж дзядзькі Міколы песня" — і пачынае спяваць...

— Ніна Антонаўна, як атрымалася, што вы апынуліся па-за межамі Беларусі?

— Пачалася вайна. Я жыла ў Мінску, у дзядзькі Міколы. Тут, на беразе ракі, быў дом кампазітараў: там жылі Аладаў, Іваноў, Любан і Мікола Равенскі. Я помню гэты двухпавярховы драўляны дом, у якім было чатыры кватэры. І вось я пайшла ў Карзюкі, да маці. А ісці трэба было праз увесь горад. Было вельмі страшна, моцна бамбілі. Бегла мноства людзей, і так атрымалася, што я з імі выйшла не на Магілёўскую шашу, а на Маскоўскую. І трапіла ў Смаленск.

— А вы не заўважылі, што не туды рушыце?

— Ужо нельга было вяртацца, таму што бамбілі вельмі моцна. А ўрэшце я апынулася ў Сярэдняй Азіі, у Самаркандзе. Там мяне прытуліла адна сямя. У іх таксама былі дзеці: Людэчка і Лёня. Уся сямя я памерла, акрамя Людэчкі. З ёй мы і зараз пералісваемся... Я не хацела быць абудай і пайшла працаваць у тэатр суфлёрам. А мая акцёрская кар'ера пачалася ў Іванаўскай аперэце. Я іграла субрэтак. Пасля пераехала ў Яраслаўль. Там таксама была аперэта. Адначасова з працай у тэатры я займалася ў музычным вучылішчы. Скончыла яго як вакалістка. Мяне запрасілі ў Свядлоўскую аперэту, там працавала тры гады. Аднойчы прыехаў у Свядлоўск народны артыст СССР Павел Лісіцыян. Ён спяваў у спектаклях, а таксама займаўся з вакалістамі. На працягу года займалася ў Паўла Герасімавіча і я. Школа гэта была для мяне вельмі карысная.

— А калі вы атрымалі званне заслужанай артысткі РСФСР?

— На той час у Свядлоўскім тэатры я сыграла вельмі многа роляў. Аднойчы прыехаў дырэктар Хабароўскай аперэты, убачыў мяне ў спектаклях і запрасіў у свой калектыў. Павел Герасімавіч параіў мне ехаць, не задумваючыся. Калі я папрацавала ў Хабароўску шэсць або сем месяцаў, там адкрыўся музычны фестываль "Дальнеўсходняя вясна", які грывеў на увесь Саветскі Саюз. Наш спектакль "Пацалунак Чаніты" ўзяў першую прэмію, а я, як выканаўца галоўнай ролі, атрымала званне заслужанай артысткі РСФСР.

І вось як цікава бывае ў жыцці, як адбываецца сувязь часоў! Зусім нядаўна я знайшла свой фотаздымак, зроблены ў час канцэрта з нагоды поспеху тэатра на фестывалі і атрымання звання. А было ўсё так. У той вечар з Масквы ў Хабароўск прыляцелі на гастролі Лісіцыян і сімфанічны аркестр пад кіраўніцтвам знакамітага дырэктара Кандрашына. А ў нас ішоў канцэрт. Я праспявала "на біс" Перыколу, мяне задарылі кветкамі. Раптам гляджу — па прыступках узнімаецца на сцэну велізарны букет бэзу. Я думаю: "Хто ж можа яго несці?" Па касцюме зразумела, што мужчына (хлопчык не змог бы прынесьці такі агромністы букет). Вось букет набліжаецца да мяне. І раптам я бачу паміж кветак Паўла Герасімавіча, які кажа: "Ку-ку!" Я так была ўзрушана!

— А потым вы бачыліся з Лісіцыянам?

— Цікава тое, што лінія тых падзей працягвалася. Мяне запрасілі ў Валгаград у якасці вядучай салісткі. Там я працавала дзесць гадоў. Вельмі палюбіла гэты горад і нават была дэпутатам мясцовага Савета. Аднойчы да нас прыехала педагог Гнесі-

цу, дык, зразумела, у такім разе не проста настроіць сябе псіхалагічна. Ён жа вельмі адказны спявак. Менавіта гэтая рыса і дапамагае яму — у жыцці, на сцэне, — і часам шкодзіць... А яшчэ ён цудоўны сем'янін, любіць і ўмее гатаваць. Ненавіджу кухню, а ў яго гэта атрымліваецца цудоўна.

Быць заўсёды "на плаву", у выдатнай форме яму дапамагае сям'янае са спортам. У маладосці ён уваходзіў у зборную Расіі па бегу на каньках на 500 метраў і на гэтай дыстанцыі сем гадоў трымаў рэкорд. Акрамя таго, займаўся веласпортам, валеюболам. Такая рыса спартсмена, як азартнасць, дапамагла Ю. Бастрыкаву дасягнуць пэўных прафесійных вышыняў у мастацтве. Праўда, на думку жонкі, у яго няма прагнасці да пашаны, а гэта ж неабходна для артыста. Маўкліваць, а часам залішня сціпласць замяняюць яму ў артыстычным асяроддзі.

Але ж ён ведае сабе цану, свае творчыя магчымасці. Між іншым, Н. Гайда вылучае і такую немалаважную адметнасць: яго ўменне насіць касцюм, праўда, калі той пашыты адпаведна фігуры. Неяк у Мінску на прэм'еру "Фаўста" ў пастаноўцы С. Штэйна завітаў званы оперны рэжысёр Б. Пакроўскі, які адзначыў, што артыст Ю. Бастрыкаў у партыі Валянціна добра спявае і яшчэ "ўмеє насіць касцюм".

Канцэртмайстар Георгій Карант, які шмат гадоў працуе з Юрыем Бастрыкавым, мяркуе, што гэты спявак для многіх сваіх калег лічыцца эталонам вакальнай тэхнікі. Словам, калегам ёсць чаму ў яго навучыцца.

Вера КРОЗ

На здымках: народны артыст Беларусі Юры Бастрыкаў у ролі Міраклі і Радыга.

— Гэта сапраўды так? Ці шчыра вы гаворыце?

— Шчыра! Вось нават сёння: я замарылася, да таго ж — нагаварылася, а калі б мне зараз патэлефанавалі і выклікалі на спектакль — усё б кінула і пабегла ў тэатр! Дарэчы, быў такі выпадак. Я памыла галаву, бо ведала, што ў той вечар замест мяне павінна спяваць артыстка Іванова. Я раслабілася. Раптам — тэлефонны званок. Памрэж кажа, што Іванова не прыйшла, а ўжо трэба даваць трэці званок. Ніколі не забуду, як я з мокрым галавой (мусіла завязаць хустачку) "лавіла" таксі! Вось так бывае!

— Што вам бліжэй: класічная аперэта ці, скажам, мюзікл?

— Калі шчыра, мне бліжэй класічная аперэта, там ёсць "поле дзейнасці" не толькі як вакалісту, але і як драматычнаму акцёру. Гэта вельмі цікава. Ну, і, зразумела, музыка Кальмана, Афенбаха, Легара, Планкета, Цэлера — яна цудоўная. Але калі ўзяць нашы сучасныя творы — я не магу сказаць, што іх не люблю. Мы вельмі любілі "Несцерку". У нас ішла "Паўлінка", я іграла Альжбету — вельмі любіла гэтую ролю. Добры быў спектакль. Было б нядрэнна, каб гэтыя спектаклі зноў з'явіліся ў рэпертуары тэатра.

— А як вы ставіцеся да эстраднай музыкі?

— Я люблю Пугачову, вельмі люблю Кіркораву, Лявонцьева, Мікалая Баскава. З беларускіх выканаўцаў — "Песняроў", "Верасоў" — слухаю іх з задавальненнем.

— Ці ёсць у вас хобі?

— Хобі для мяне — зямля, кветкі, мо дачны ўчастак. Калі ў мяне выдаецца вольны час, я еду на дачу. Там свежае паветра... і размаўляю з раслінамі... Атрымліваю на прыродзе задавальненне. Я люблю Беларусь. У нас такая цудоўная прырода! Лясы, пагоркі, рэкі... Беларусь такая прыгажуня! А яшчэ я люблю "важдца" з птушкамі і рознымі звярамі. У мяне дома перыядычна жылі хамчыкі, вавёрка, марская свінка, папугай, галка... І гэта пры тым, што ў кватэры пастаянна жылі каты і сабакі, нават чарапахы — Кацька.

— Ніна Антонаўна, вы не лічылі, колькі роляў ужо сыгралі?

— Калісьці я налічыла каля 200, але потым зразумела, што "не ахапіла" палову мінскага перыяду. Я не адмаўляюся ні ад якіх роляў: ні ад маленькіх, ні, зразумела, ад вялікіх. Таму што мне ўсё цікава. У мяне нават эпизадныя ролі добра атрымліваюцца.

Ведаеце, калі я атрымліваю ролю, чытаю і ўжо з тэксту ўяўляю характар герані. А калі мы пачынаем працаваць над новым спектаклем з рэжысёрам, які яго ставіць, ён дае артыстам сваё бачанне п'есы і характараў дзейных асоб, улічваючы асаблівасці выканаўцаў. А бывае так, што, пакуль еду ў метро, у галаве "пракруваю" ролю або партыю напяваю. Спрабую розныя інтанацыі: як жа лепш сёння сказаць.

— Жадаю вам сыграць яшчэ як мінімум столькі ж роляў, колькі вы ўжо сыгралі!

Гутарыла Вольга НАВАЖЫЛAVA
На здымках: заслужаная артыстка Расіі Ніна РАВІНСКАЯ ў спектаклях "Судны час" і "Сільва".

МАНАЛОГІ

Чую голас салаўя

Эдуард Кірыленка нарадзіўся ў 1937 г. у Гомелі. Закончыў Гомельскае музычнае вучылішча імя Н. Сакалоўскага (цяпер каледж), Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю імя А. Луначарскага, працаваў дырэктарам Лідскага і Маладзечанскага музычных вучылішчаў. З 1980 года — дырэктар Гомельскага каледжа мастацтваў. Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь.

— Кожны год я з асаблівым неярпеннем чакаю вясны, чыстага прамяністага неба, памаладзелай зямлі. Ужо напярэдні лаўлю звонкую песню салаўя ў зарэчнай паркавай зоне за Сожам. І песня любяга птаха як чарговая увёршюра музыкальнага жыцця нашага каледжа мастацтваў, які носіць імя выдатнага беларускага кампазітара Нестара Сакалоўскага.

Каледж з'яўляецца адной са старэйшых навучальных устаноў рэспублікі і рыхтуецца сёлета да 80-гадовага юбілею. І не адна звонкая птаха — спевакі, музыкі ўзнялі ў творчую справу з ягоных сцен. За часы свайго існавання каледж (раней ён называўся музычным тэхнікумам і вучылішчам) падрыхтаваў для нашай культуры 5 з паловай тысяч спецыялістаў.

Чым жа жыве сёння наша навучальная ўстанова, наш выкладчыцкі калектыў? Бурлівым жыццём. Пачну з самых апошніх падзей. Каледж заслужыў аўтарытэт па многіх напрамках сваёй дзейнасці. І таму не дзіўна, што ён стаў базай Пеўчых акадэміі, якія арганізуюцца разам з намі Міністэрства культуры Беларусі, Беларуска акадэмія музыкі, упраўленне культуры аблвыканкама, абласная філармонія. Якія толькі творчыя калектывы не прымалі ўдзел у апошняй (сёмай ужо) Пеўчай акадэміі. Гэта Дзяржаўны акадэмічны народны хор Рэспублікі Беларусь імя Г. Цітовіча пад кіраўніцтвам народнага артыста Беларусі, прафесара М. Дрынеўскага, хор пад кіраўніцтвам народнага артыста СССР, прафесара В. Роўды, хор "Акадэмія" з Мінска, Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла Рэспублікі Беларусь Р. Шырмы... Сапраўднае свята народнай песні! Пеўчая акадэмія — гэта яшчэ і навукова-практычны канферэнцый пра сучасны стан пеўчых традыцый на тэрыторыі Беларусі, фальклорныя напрамкі дзейнасці сучасных беларускіх кампазітараў.

Народная песня — гэта цэлы сусвет у мастацтве, крыніца кампазітарскага натхнення. Таму сваю сцэну мы з вялікім задавальненнем прадастаўляем і гарадскому сімфанічнаму аркестру, кіраўніком якога з'яўляецца В. Краўцоў. Ён

напоўніў музычнае жыццё гамельчан новымі фарбамі. Выступленні гэтага калектыву заўсёды ідуць пры запоўненай зале. У канцэртах аркестра прымаюць удзел вядомыя музыканты з Мінска, Санкт-Пецярбурга і іншых гарадоў. Прыемна бачыць разам з імі на сцэне выкладчыкаў і навучэнцаў каледжа. У нас стала традыцыйна выступленне ў канцэртах музыказнаўцаў. Асабліва палюбіліся гамельчанам "Музычныя серады"...

Многія выдатныя педагогі стваралі славу навучальнай установе. Назыву толькі некаторых з іх: А. Туранкова, Р. Пукста, М. Фалейчыка, К. Каваленку, А. Лукомскага, З. Бодніч, Т. Станпакову, А. Гурава, Я. Шаўчэнка, Н. Цітова, В. Двораву, У. Надтачэя. Зараз у нас працуе 125 выкладчыкаў, займаецца 573 навучэнцы па 6 спецыяльнасцях: інструментальнае выканальніцтва, спеваы, дырыжыраванне, харэаграфія, народная творчасць, музыказнаўства. Нашы навучэнцы паспяхова выступаюць на міжнародных і рэспубліканскіх конкурсах, атрымліваюць дыпламы і ганаровыя граматы.

І творчыя нашы калектывы заслужылі славу не толькі ў вобласці, але і далёка за яе межамі. Духавы аркестр, якім кіруе А. Чваркоў, носіць званне народнага і з'яўляецца лаўрэатам рэспубліканскіх конкурсаў. Такое ж званне мае і цымбалны аркестр, які ўзначальвае У. Іваню. Шмат працуе над павышэннем прафесійнага майстэрства камернага аркестра, кіраўніком якога з'яўляецца А. Мазепін. Лаўрэатам міжнародных і рэспубліканскіх фестываляў стаў народны акадэмічны хор, з якім плённа працуе А. Сабалеўская. Адзначу такія калектывы, як аркестр баяністаў (кіраўнік У. Баглай), хор народнай песні (кіраўнік А. Баруценка), народны хор (кіраўнік Л. Новікава).

Занатаваў Аляксей ШНЫПАРКОЎ

На здымку: дырэктар каледжа мастацтваў імя Н. Сакалоўскага, заслужаны дзеяч культуры РБ Э. Кірыленка (справа) і загадчык кафедры Беларускай акадэміі музыкі, прафесар, народны артыст РБ Я. Гладкоў.

КАНЦЭРТЫ

З лёгкай рукі піяніста

Кожны артыст, і асабліва таленавіты, — гэта перш за ўсё прапагандыст узораў мастацтва, які валодае шырокім колам музычнай інфармацыі і даносіць яе да шырокай аўдыторыі. Піяніст Барыс Бергер у прафесійным музычным асяроддзі нашай краіны вядомы як нястомны прапагандыст твораў беларускіх кампазітараў. Канцэрты беларускай музыкі ў выкананні Б. Бергера зрабіліся ўжо традыцыйнымі. Штогод нацыянальная музычная скарбніца папаўняецца новымі творами, якія, на жаль, іншы раз падоўгу чакаюць свайго выканання, тым больш — дакладнага мастацкага ўвасаблення. Менавіта "з лёгкай рукі" Б. Бергера ажываюць многія фартэп'яныя опусы айчынных аўтараў.

Не было выключэннем і нядаўняе канцэртнае выступленне Б. Бергера ў сталічнай зале камернай музыкі. У праграму увайшлі творы Я. Глебава, І. Лучанка, Д. Смольскага, А. Мдзівані, Р. Суруса, У. Будніка, М. Літвіна, Л. Захлеўнага, У. Солтана, А. Хадоскі. Абавязкова выканаўца ўключае ў свае канцэрты творы старэйшыны сучаснай беларускай музыкі А. Багатырова, чыю творчасць лічыць асабліва блізкай, дарагой свайму сэрцу.

Такое шырокае кола аўтараў у праграме вымагае ад піяніста хуткага пераключэння ў стыль кожнага з іх. Гэта, безумоўна, адна з

найцяжэйшых выканальніцкіх задач. Напрыклад, у першым аддзяленні санатам Д. Смольскага, насычаным суровымі, мужанічным і разам з тым фантастычнымі, дэманічнымі вобразамі, кантраставалі пшчотныя, лірычныя п'есы з цыкла "Прынашэнне дзецям" А. Мдзівані.

Нельга не сказаць і пра вельмі складаныя тэхнічныя рэсурсы беларускіх фартэп'янных твораў, што таксама патрабуе ад выканаўцы асаблівай моцы, энергіі, эмацыянальнай напружанасці, шырыні вобразнага мыслення і, канешне, валодання разнастайнымі выразнымі магчымасцямі інструмента.

Б. Бергер выдатна прадэманстравваў усе якасці піяніста-канцэртанта. Умела спалучаліся ў выканаўцы моманты задушэўнай лірыкі з эмацыянальна ярскімі эпізодамі; яму ўдалося ўвасабіць і сумясціць палярна розныя настроі і вобразы.

Як саліст Беларускай дзяржаўнай філармоніі Б. Бергер сумяшчае канцэртную дзейнасць з выкладчыцкай працай у Акадэміі музыкі. Веданне творчасці беларускіх кампазітараў дапамагае яму ў педагогіцы, а ўласная захопленасць настаўніка беларускай музыкой перадаецца вучням яго класа.

В. УРУБЛЕЎСКАЯ, студэнтка Беларускай акадэміі музыкі

скага інстытута — спявачка Валянціна Іванюна Першына. Пазаймаўшыся са мной, яна параіла паступаць у інстытут. Я паступіла ў Гнесінскі інстытут пры конкурсе 7-8 чалавек на месца. І вось там жа вучыўся сын Лісіцыяна. Таму мы часта сустракаліся з Паўлам Герасімавічам і яго сынам.

— А потым вы трапілі ў Мінск?

— Аднойчы Валгаградскі тэатр быў на гастролях у Мінску. А я ж мінчанка! Тады ў Бабруйску працаваў яшчэ Магілёўскі тэатр музычнай камедыі, і дырэктар будучага мінскага тэатра прапанаваў мне папрацаваць у Бабруйску да адкрыцця тэатра ў сталіцы (што і адбылося ў 1971 г.). А я ў тым самым годзе атрымала дыплом у Гнесінскім інстытуце.

Пачалі працаваць у Мінску. Выступалі спачатку ў клубах, палатках... Потым пераехалі ў новы будынак на Мяснікова. Толькі, на жаль, зала ў ім для нас малаватая. Але я вельмі ганаруся сваім тэатрам і самааддана люблю яго!

— Вы доўгі час працавалі ў Расіі, а таксама шмат ездзілі на гастролі з беларускім музычным тэатрам. Дзе вас лепш прымалі? Ці, можа, увогуле, розніцы няма?

— Я б сказала, што вялікай розніцы няма. Мінскі тэатр раней многа гастралюваў. Ленінград, Калінінград, Архангельск, Мурманск... Аб'ездзілі ўсю Украіну, і, канешне, Беларусь. Нас усюды сустракалі "на ўра". Перабіраю свой архіў і знаходжу шмат цікавага. Напрыклад, вось вялікая паштоўка з Ленінграда, у якой такія цёплыя кампліменты! Столькі лістоў з добрымі словамі!

— Скажыце, а вам ніколі не хацелася ўсё ўзяць ды кінуць?

— Не! Наадварот! Мне хутэй надакучвае хатняя праца. Я прыходжу ў тэатр і там адлачываю. Ён мне ніколі не надакучыць! Нават калі якія непрыемнасці — я там "адыходжу". А калі, бывае, хварэю — выходжу на сцэну і нічога не адчуваю, акрамя радасці.

З лімаўскай кагорты

УЛАДЗІМІРУ ІДЭЛЬСОНУ — 75

З газетай "Літаратура і мастацтва" Уладзімір Барысавіч звязуе свой лёс у 1956 годзе, калі па сумяшчальніцтве пачаў працаваць бібліятэкарам "ЛіМа", а з 1960-га па 1962 год быў спачатку літаратурным работнікам аддзела культуры, а пасля загадчыкам аддзела інфармацыі. Нарадзіўся У. Ідэльсон 31 сакавіка 1926 года ў горадзе Ленінградзе. Да 1941 года жыў і вучыўся ў Мінску. Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, сям'я эвакуіравалася ў горад Томск. У 1945 годзе У. Ідэльсон скончыў 1-е Томскае артылерыйскае вучылішча, з'яўляецца ўдзельнікам Вялікай Айчыннай вайны. Пасля дэмабілізацыі скончыў гістарычны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута і выкладаў гісторыю ў школе і тэхнікуме, а затым і ўладкаваўся на працу ў "ЛіМ". З 1962 года з'яўляўся рэдактарам выдавецтва "Беларусь", старшым рэдактарам "Мастацкай літаратуры", а ў 1981—1988 гадах быў старшым рэдактарам выдавецтва "Юнацтва".

Літаратурную працу Уладзімір Барысавіч пачаў у 1959 годзе як крытык. З гэтага часу перыядычна выступаў з артыкуламі і рэцэнзіямі па пытаннях літаратуры і мастацтва. Значныя набыткі мае ў галіне перакладу. Дзякуючы У. Ідэльсону беларускія чытачы змоглі прачытаць на сваёй роднай мове кнігі "В'етнамскія апавяданні" (1968, разам з Я. Васіленкам), "Таджыкскія народныя казкі" (1970), "Кіргізскія народныя казкі" (1971, разам з З. Петрушэняй), "Добры дзень, Вавёрка! Як жыўш, Кракадзіл?" Д. Дзімітрыева (1983) і іншыя. На рускую мову У. Ідэльсон пераклаў дакументальна-мастацкую аповесць Н. Гілевіча "Перажыўшы вайну", кнігі М. Ваданосава, П. Ткачова, П. Рунца, Г. Шылоўіча, У. Паўлава, Л. Арабей, У. Федасеенкі і іншых. У літаратурным запісе яго выйшлі кнігі І. Хімічова "В борьбе и тревоге" (1977), І. Арцём'ева "Позывные Москвы" (1978), П. Хадзкі "По велению сердца" (1980). У сааўтарстве з М. Герчыкам напісаў сцэнарый мастацкага фільма паводле апавядання І. Пташнікава "Сцяпан Жыхар са Сцешыц", а таксама сцэнарый шэрагу дакументальных і навукова-папулярных фільмаў.

Віншuem Уладзіміра Барысавіча з 75-годдзем. Доўгіх год жыцця вам, новых творчых набыткаў!

У даследчыцкім пошуку

АЛЯКСЕЮ ПЯТКЕВІЧУ — 70

Нарадзіўся Аляксей Пяткевіч 30 сакавіка 1931 года ў вёсцы Новы Свержань Стаўбцоўскага раёна. У 1954 годзе скончыў аддзяленне беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, а праз тры гады — аспірантуру пры кафедры беларускай літаратуры гэтай вышэйшай навучальнай установы. З 1958 года звязуе свой лёс з Гродзенскім педагагічным інстытутам імя Янкі Купалы, цяперашнім універсітэтам. З рэцэнзіямі і артыкуламі выступае ў друку з 1958 года. Акрамя таго, з-пад яго пера з'яўляюцца гісторыка-літаратурныя і краязнаўчыя даследаванні, што публікаваліся ў альманахах, навуковых зборніках, энцыклапедычных выданнях, перыядычным друку. З цікавасцю была сустрэта кніга А. Пяткевіча "Сюжэт. Кампазіцыя. Характар. Аб прозе Кузьмы Чорнага", што засведчыла аб здатнасці аўтара глыбока спазнаць сутнасць творчасці аднаго з самых выдатных беларускіх пісьменнікаў. Сваёго роду даведнікам стала для многіх кніга А. Пяткевіча "Гродзеншчына літаратурная", якая па насычанасці фактычным матэрыялам, у тым ліку і такім, што ў шырокі ўжытак уведзены ўпершыню, мае энцыклапедычны характар. Нікому дагэтуль не ўдавалася так поўна і ўсебакова расказаць пра літаратурнае жыццё гэтага рэгіёна Беларусі, пра пісьменнікаў, якія нарадзіліся тут ці звязалі свой лёс з Гродзеншчынай альбо пісалі пра яе ў сваіх творах. Вядомы А. Пяткевіч і як аўтар артыкулаў для калектыўных даследаванняў па гісторыі беларускай літаратуры.

З 70-годдзем, шануючы Аляксея Міхайлавіча! Яшчэ доўгіх год жыцця вам і новых даследчыцкіх поспехаў!

"ЛІМ"-ФОТА

НА ЛЕСАПАВАЛЕ...
(Мікола Гроднеў,
Уладзімір Някляеў
і Леанід Дайнека на су-
ботніку ў Іслачы).

Фота Анатоля КАЛЯ-
ДЫ з архіва Ганада ЧАР-
КАЗЯНА

ЗГАДКІ

Вяртанне Сяргея Пясецкага

Праблема вывучэння, асэнсавання ўсяго багацця нацыянальнай культуры, актуальная для беларусаў заўсёды, у апошнія дзесяцігоддзе набыла новае гучанне. Аднаўленне беларускай дзяржаўнасці, нацыянальнае адраджэнне і ў выніку новае філасофска-светапогляднае абгрунтаванне нацыянальнай ідэі запатрабавала перагляду культурна-гістарычнай спадчыны і пэўнай міфалагізацыі яе здабыткаў. Распачалося вяртанне ў беларускі культурны і літаратурны кантэкст забароненых некалі альбо незапамятаваных забутых імёнаў. Да айчыннага літаратурнага пантэону далучаюцца як бяспрэчна беларускія пісьменнікі, гэтак і тыя, што яшчэ нядаўна належалі выключна суседнім літаратурам. Пры гэтым увага слухна акцэнтуюцца на беларускім элеменце творчасці нашых сучаснікаў, што пісалі на мовах суседзяў. Спецыфіка творчага светаўспрымання такіх літаратураў абумоўліваецца іх тэрытарыяльным паходжаннем, асаблівае значэнне надаецца этнакультурнаму ландшафту мясціны, адкуль паходзіць творца.

Асабліва цікавае ў гэтым сэнсе ўяўляе польская літаратура і тыя яе прадстаўнікі, якія паходзілі з Беларусі. Беларуская прысутнасць у польскай літаратуры відавочная, нават настолькі відавочная, што давала падставу польскаму мастаку канца XIX стагоддзя Я. Мальчэўскаму канстатаваць: "Гонар польскага гена нашых часоў уратаваў Высьпянскі. Усіх іншых нарадзіла Русь". Сапраўды, вельмі некалькі некаторых ўраджэнцаў гэтых жыхары Беларусі XVIII—XIX стагоддзяў, якія сталі славай і гонарам польскай літаратуры: Адам Нарушэвіч, Дыяніз Князьнін, Францішак Багамолец, Юльян Урсын Нямцэвіч, Адам Міцкевіч, Тамаш Зан, Ян Чачот, Аляксандр Ходзька, Уладзіслаў Сыракомля, Юзэф Ігнаці Крашэўскі... З іх творчасцю распачынаўся ў польскай літаратуры і класіцызм, і сентыменталізм, і романтизм.

Своеасаблівым донарам аказалася для польскай літаратуры беларуская зямля і ў XX стагоддзі. Эліза Ажэшка, Марыя Радзевіч, Юзэф Вайсенгоф, Леанард Падгорскі-Аколяў, Мар'ян і Казімір Здзяхоўскія, Ежы Путрамонт, Тэадор Буйніцкі, Язеп Маслінскі, Юзэф Чаховіч, Ян Гушча, Эўгеніюш Кабац, — гэтыя і дзесяткі іншых славетных, выдатных і проста вядомых польскіх пісьменнікаў не толькі нараджэннем, але і духоўным станаўленнем абавязаныя найперш Беларусі, яе прыродзе і людзям.

Вышэйазначанымі творцамі, асабліва XIX стагоддзя, усё больш прыцягваюць увагу беларускіх даследчыкаў і, з лёгкай рукі У. Мархеля, набылі ў айчынным літаратурна-наўстве акрэсленае "беларускіх польскамоўных пісьменнікаў". Польскую літаратуру XX стагоддзя з беларускага гледзішча даследуюць У. Казьбярук, А. Лойка, А. Мальдзіс, С. Мусянка і некаторыя іншыя нашы літаратуразнаўцы. Аднак ёсць у польскай літаратуры гэтага перыяду цэлы пласт, які наша крытыка покуль што не пецціла залішняй увагай. Гаворка ідзе пра польскую эміграцыйную прозу, пра тых яе прадстаўнікоў, якія, гаворачы словамі англійскай даследчыцы Ніны Тэйлар, былі "спадкаемцамі Вялікага Княства Літоўскага", г.зн. мелі беларускае паходжанне. Гэта, у прыватнасці, Юзаф Мацкевіч, Чэслаў Мілаш, Сяргей Пясецкі, Фларыян Чарнышэвіч. Сярод чатырох памянёных празаікаў асаблівае месца займае Сяргей Пясецкі, бяспрэчна, найбольш з іх "беларускі", пісьменнік, творы якога вельмі ўжо шэсцьдзесят гадоў захапляюць чытачоў па ўсім свеце, аднак дагэтуль амаль невядомыя чытачу беларускаму. Ушаноўваючы 100-

годдзе з дня нараджэння пісьменніка, паспрабуем прыадкрыць заслону з ягонага жыцця і творчасці.

Сяргей Пясецкі — неардынарны творца і разам з тым чалавек з надзвычай складаным жыццёвым лёсам, які і прадвызначыў ягоную неардынарнасць. Пісьменнік нарадзіўся 1 красавіка 1901 г. у Ляхавічах як пазашлюбнае дзіця праваслаўнага шляхціца і ягонай служанкі. Маці сваю ён так ніколі і не пабачыў, а бацька, паштовы служачы, залішняй любоўю сына не пецціў. Дзяцінства прайшло ў самотным сузіранні прыроды, чытанні кніжак. Пазней, калі з пачаткам першай сусветнай вайны бежанская доля заслала сям'ю Пясецкіх у расійскі Уладзімір, потым — Пакроў, да ўсяго гэтага далучыліся і бойкі з аднакласнікамі, якія не прымалі выхадца з Беларусі за свайго. Свабодалюбы і ўпарты характар хлопца ў сям'ю класе гімназіі спрычыніўся да трагедыі: за напад на гімназіяльнага інспектара ён патрапіў у турму. У хуткім часе, аднак, Пясецкаму ўдалося ўцячы з турмы, і ён акунуўся ў тагачасны вір рэвалюцыйных падзей у Маскве. Жудаснасць бальшавіцкага тэрору настолькі яго ўразіла, што ў Мінск у 1918 годзе ён прыязджае свядомым антыкамуністам. Пясецкі ваюе з бальшавікамі спачатку ў партызанскіх атрадах "Зялёнага Дуба", дзе быў паранены, потым уступае ў войска генерала Булак-Балаховіча, затым — у польскую армію. Багатыя жыццёвыя назіранні, а таксама цесная зносіны будучага пісьменніка з прадстаўнікамі тагачаснага злачыннага свету далі яму потым дасканалы матэрыял для напісання раманаў "зладзейскай трылогіі" — "Яблычак", "Гляну ў вакно", "Ніхто не дасць нам вызвалення". Як зазначае сам Пясецкі ў прадмове да рамана "Яблычак", падзеі, апісаныя ў трох раманах, "адбываюцца ў перыяд ад ранняй вясны 1918 года па жнівень 1919 года ў Мінску Літоўскім, у якім канцэнтравалася тады жыццё даўнейшай Расійскай імперыі і... Еўропы".

У 1921 годзе Пясецкі быў дэмабілізаваны. На пачатку 1922 года ён перабіраецца ў мястэчка Ракаў, якое пасля 1921 года, маючы выгаднае геаграфічнае становішча і набыўшы прыгранічны статус, пачынае імкліва развівацца і ператвараецца на некаторы час у гандлёвы, культурны і прамысловы цэнтр памежных тэрыторый цэнтральнай Беларусі. Гэта адбылося ў значнай ступені дзякуючы велізарнай плыні кантрабанднага тавару, які ішоў у абодвух накірунках праз Ракаў. Местачкоўцы ж і жыхары прыгранічных вёсак займалі выключную магчымасць для заробку, пастаўляючы праз мяжу, з аднаго боку, польскую і еўрапейскую мануфактуру і спірт для жыхароў Савецкай Беларусі, а з другога боку, праносячы золата, валюту, футра і дывяменты з Беларусі ў Польшчу. Кантрабанда праз мяжу тавараў хутка стала самым прыбытковым заняткам у мястэчку. Гэтая праца вымагала ад кантрабандыстаў ведання мясцовасці і ўмення добра арыентавацца на ёй, учэпістага розуму, вынослівасці, фізічнай загартаванасці і смеласці. Не дзіва, што кантрабандысты карысталіся славай людзей адважных і рашучых. Да іх далучыўся і Пясецкі.

Маладому чалавеку (нагадаю, што яму ў той час было крыху больш чым 20 гадоў) імпанавалі складанасці і небяспека, звязаныя з прафесіяй кантрабандыста. Аднак яму, відаць, хацелася яшчэ большага, надзвычайнага, гранічна рызыкаўнага.

У 1922 годзе былы вайсковец Пясецкі быў завербаваны ў польскую ваенную разведку, так званы ІІ Адзел, і пачаў выконваць сак-

рэтную даручэнні на тэрыторыі Савецкай Беларусі. Вельмі прыдалося выдатнае веданне рускай і беларускай моў (зазначым, што да 20 гадоў польскай мовы ён увогуле не ведаў) і тагачасных савецкіх рэалій (дарэчы, адлюстраванне гэтых рэалій у ягоных пазнейшых літаратурных творах было для польскага — і еўрапейскага ўвогуле — чытача важным мастацкім адкрыццём). Праз некаторы час падхарунжы займае заслужаную славу адказнага, адважнага і апэратыўнага агента.

Праз нейкі час польскай арміі і разведцы Пясецкі не спатрэбіўся. Трэба было за нешта жыць. Памежны кантроль умацніўся, кантрабанда прыпынілася. Цывільнай прафесіі не было, затое засталася добра развітыя ранейшыя звычкі. Яны, уласна, і перамаглі. У 1927 годзе польскі суд асуджае Пясецкага за рабаўніцтва на 15 гадоў турмы. І вось тут адбываецца тое, што гісторыкі турмы з радасцю маглі б унесці ў свае аналы як прыклад дабротворнага ўздзеяння турэмных умоў на лёс чалавека. Праўда, гэта былі спецыфічныя ўмовы даваеннай польскай турмы, дзе зняволеным давалі чытаць перыядычныя выданні, дзе яны маглі карыстацца пісьмовымі прыладамі. Менавіта ў турме Пясецкі стаў дасканалым вывучаць польскую мову. Разам з тым на дзесяты год зняволення ў яго прачынаецца літаратурны дар. У 1937 годзе, прачытаўшы ў адной з газет пра літаратурны конкурс, ён за некалькі месяцаў піша і дасылае на конкурс раман "Каханак Вялікай Мядзведзіцы", прывесчаны "кантрабандысцкаму" перыяду ягонага жыцця. Гэты першы твор Пясецкага не толькі быў адзначаны на тым ананімным конкурсе першай прэміяй, але і цалкам змяніў лёс ягонага аўтара. Раман ігнаменна атрымаў не толькі агульнапольскую, але і сусветную вядомасць. Толькі за два перадаваенныя гады ён быў перакладзены на 11 моў і неаднародна перавыдаваўся. Як жа мог такі славетны аўтар і надалей знаходзіцца ў турме? У выніку шматлікіх зваротаў вядомых дзеячаў польскай культуры і проста радавых чытачоў у судовыя органы Пясецкі быў датэрмінова вызвалены з турмы.

Падчас вайны Пясецкі ўдзельнічае ў фармаванні Арміі Краёвай на Віленшчыне, а ў 1946 годзе эмігруе на Захад, спачатку ў Італію, потым у Вялікабрытанію. Расстанне з сям'ёю, што засталася ў Польшчы, жыццёвыя цяжкасці эмігранта не зламалі пісьменніка, загартавалі ягоную волю і літаратурны талент. Пясецкі пісаў аж да самай сваёй смерці ў 1964 годзе. Ягонаму перу належаць больш за 10 раманаў і аповесцяў, якія дагэтуль перавыдаюцца ў многіх краінах свету, а таксама навелы, кінасцэнарыі. Па творах пісьменніка здымаліся мастацкі і шматсерыйны тэлевізійныя фільмы.

Скупыя радкі кароткай біяграфіі не перадаюць усіх перыпетый яго яскравага, багатага на падзеі і ўражанні жыцця. Яно найперш адлюстравана ў творчасці пісьменніка. Першае знаёмства беларускага чытача з ёю адбылося дзякуючы часопісу "Спадчына" і непасрэдна сп. В. Раціцкаму і В. Арэшку (гл. №1 за 1999 г., №1 за 2000 г.). Ёсць падставы спадзявацца, што дзякуючы рупнасці перакладчыкаў мы зможам у хуткім часе больш шырока азнаёміцца з творами нашага славянскага земляка. З другога боку, неадкладна задача літаратуразнаўцаў — увесці творчасць Сяргея Пясецкага ў беларускі і шыры — усходнеславянскі культурны кантэкст, з якога яна, уласна, і вырастала і якому таксама паўнапраўна належыць.

Пятро РАГОЙША

Надаўна прайшлі пасяджэнні рэдакцыйных калегій рэспубліканскіх літаратурных часопісаў і газеты "ЛіМ". На іх абмеркавана рашэнне калегій Дзяржаўнага камітэта Рэспублікі Беларусь па друку "Аб рабоце рэдакцый літаратурных перыядычных выданняў, заснавальнікам якіх з'яўляецца Саюз беларускіх пісьменнікаў ("ЛіМ", "Полымя", "Нёман", "Маладосць", "Бібліятэка часопіса "Маладосць", "Крыніца"), перспектывыя тэматычныя планы, надзённыя праблемы ў дзейнасці рэдакцыйных калектываў. Чытачы "ЛіМа" могуць мець пэўнае ўяўленне пра тое, як ішла гаворка, са стэнаграфіі пасяджэння рэдакцыйнага камітэта Рэспублікі Беларусь па друку Уладзімір Матусевіч.

Не губляючы аптымізму і надзеі

З ПАСЯДЖЭННЯ РЭДАКЦЫЙНАЙ КАЛЕГІІ "ПОЛЫМЯ"

Сяргей ЗАКОННИКАЎ: Шаноўныя калегі! На пашыранае пасяджэнне рэдакцыйнай калегіі часопіса "Полымя" запрошаны не толькі яе сябры, але і ўсе супрацоўнікі: і творчыя, і тэхнічныя. І гэта невыпадкова. Сёння працэс выпуску нашага выдання зусім не такі, як раней. У сувязі з тым, што рэдакцыя сама рыхтуе арыгінал-макет часопіса і перадае яго ў друкарню, значна ўзрасла роля кожнага з нас у своечасовым выкананні і якасці агульнай працы. Разумеючы гэта, усе супрацоўнікі стараюцца не падводзіць адзін аднаго. Увогуле, калі гаварыць пра калектыв рэдакцыі, то мяне радуе, што тут сабраліся сапраўдныя патрыёты "Полымя". Нягледзячы на мізэрную зарплату, на цяжкія ўмовы, у нас няма кадравай сумятні, захоўваюцца стабільнасць і лад. Дзякуй за гэта ўсім вам!

А цяпер пра тое, чаго мы дасягнулі, чым жывем, што нас хвалюе, клопаціць. Як адзначалася на калегіі Дзяржкамдруку, "часопіс "Полымя" вызначаецца высокім узроўнем большасці публікуемых матэрыялаў". Гэтую ацэнку падзяляюць таксама многія нашы падпісчыкі і чытачы. Яны цікавяцца не толькі новымі літаратурнымі творами, але і разнастайнымі матэрыяламі, якія змяшчаюцца ў раздзелах "Спадчына", "Старонкі нашай гісторыі", "Успаміны. Дзёнікі. Дакументы", "Постаці", "Пра час і пра сябе" і г. д. Адным з лепшых нашых дасягненняў стала пастаянная рубрыка "Культура мовы". Станоўчую ацэнку атрымала і ўведзеная з 1997 года рубрыка "Галасы свету", пад якой змяшчаюцца вялікія падборкі перакладаў на беларускую мову твораў сучасных пісьменнікаў блізкага і далёкага замежжа.

Часопіс рэгулярна друкуе аглядныя крытычныя і літаратурнаадукацыйныя матэрыялы, асобныя артыкулы, прысвечаныя творчасці як класікаў, так і сучасных літаратараў, якія адразу выкарыстоўваюцца на занятках у школах, гімназіях, ліцэях, каледжах, вучылішчах, ВНУ. Можна сказаць, што тут "Полымя" выступае як бы ў дзвюх іпастасях: і як хрэстаматыя, і як падручнік па літаратуры.

Але мы сабраліся не для таго, каб толькі пералічваць дасягнутае. Наш калектыв заўсёды ставіцца да сваёй працы самакрытычна. Хачу сказаць, што захоўваць высокі ўзровень часопіса сёння нялёгка. Знізілася не толькі актыўнасць аўтараў, але і якасць твораў, якія прапануюцца рэдакцыі. Гэта тычыцца амаль усіх літаратурных жанраў. Мы стараемся заахвоціць пісьменнікаў да супрацоўніцтва, рэгулярна вядзем перамоў, робім пэўныя спецыяльныя заказы, але, на вялікі жаль, сітуацыя застаецца складанай. Раней рэдакцыя ў сваім "партфелі" мела запас адабраных, падрыхтаваных якасных твораў і матэрыялаў на пяць-шэсць месяцаў наперад, што давала магчымасць прастору, выбару пры фармаванні чарговага нумара часопіса. Канешне ж, мы і цяпер запас маем, але ён не такі багаты. Часта, калі з'яўляюцца сапраўды выдатныя творы, а для іх у часопісе заўсёды "зялёная вуліца", даводзіцца рыхтаваць спешна, як кажуць, — з плеч ды ў печ. Гэта прыносіць шмат клопатаў усім: і галоўнай рэдактару, і творчым, і тэхнічным супрацоўнікам.

Думаецца, што на агульны стан сучаснага літаратурнага працэсу ўплывае атмасфера нейкай няпэўнасці, разгубленасці, якая пануе ў нашым грамадстве. Апатыя паралізуе творчы пачатак не толькі ў пісьменніцкім асяроддзі, але і ў іншых галінах жыцця. Інтэлектуальная частка грамадства, наогул, трапіла ў бядоту, займаецца не творчасцю, а элементарным фізічным выжываннем, перабіваецца нейкімі выпадковымі заробкамі. Усё гэта не на карысць паляпшэння сітуацыі.

Дайшло да таго, што рэдакцыя часта вымушана прымаць ад аўтараў творы, напісаныя ад рукі, бо ў іх няма грошай, каб заплаціць за камп'ютэрны набор або проста

машынапісны перадрук. Вось і корпаюцца нашы наборшчыкі з такімі рукапісамі, разгадваюць почыркавыя рэбусы, слепяць вочы, губляюць свой каштоўны час. Але гэтыя праблемы — не галоўныя, іх можна вырашыць.

Больш складанымі для рэдакцыі застаюцца праблемы эканамічна-фінансавыя. Сродкаў пастаянна не хапае, каб часопіс выходзіў без спазнення, у поўным аб'ёме, з прыстойнай вокладкай і мастацкім афармленнем, на добра паперы. І хай нас выбачаюць за гэты падпісчыкі і чытачы. Усё ж, як бы там ні было, а за мінулы год маем дванаццаць нумароў. Мы не пайшлі на тое, каб здвойваць нумары. І ў гэтым годзе будзем выходзіць кожны месяц.

Трэба аддаць належнае, часопіс мае значную дзяржаўную падтрымку, але яна з году ў год змяншаецца. А таму рэдакцыя сама пастаянна прымае захады, каб палепшыць эканамічнае становішча. Доля ўласных даходаў для выпуску часопіса за мінулы год складала 41 працэнт. Гэта адзін з лепшых паказчыкаў сярод аналагічных выданняў.

Цяпер наконт падпіскі. У канцы 80-х і на пачатку 90-х гадоў яна даходзіла да 10,5 тысячы экзemplяраў. З уводзненнем двухмоў'я, пагаршэннем адносін да роднай мовы з боку адфіцыйных уладаў і зніжэннем жыццёвага ўзроўню людзей падала і падпіска. Сёння чалавек трэба выбіраць: або кавалак хлеба, або часопіс ці кніга. Тым не менш, у апошні час часопіс мае стабільна 3000 экзemplяраў, лідзіруе сярод аналагічных выданняў і па гэтым паказчыку. Але, бясспрэчна, павышаць тыраж трэба. І рэдакцыя пастаянна працуе ў гэтым накірунку: праводзіць літаратурна-навуковыя вечары, сустрачы з чытачамі на прадпрыемствах, у бібліятэках і клубах, у школах і ВНУ.

Дарэчы, не маючы магчымасці вылісаць часопісы, газеты, людзі зараз актыўна ідуць у бібліятэкі. Я часта бываю ў бібліятэках і бачу на свае вочы, якія там зачытаныя нумары "Полымя". Часопіс патрэбен і школьнікам, і студэнтам для падрыхтоўкі да заняткаў, і выкладчыкам, і навукоўцам, і ўвогуле ўсім сталым чытачам. Але, на жаль, па прычыне недахопу фінансаў не ўсе бібліятэкі вылісаюць наш часопіс і іншыя літаратурныя выданні. Хацелася б, каб гэтая праблема была вырашана на дзяржаўным узроўні, і тады будзе падтрымка не толькі "Полымя", але і школьнікам, студэнтам, і ўсім нашым чытачам.

У рашэнні калегіі Дзяржкамдруку, пра якую я згадваў раней, ёсць крытычныя заўвагі ў адрас часопіса. Рэдакцыі рэкамендуецца "пры адборы матэрыялаў больш узважана і аб'ектыўна падыходзіць да ацэнкі падзеі мінулага і сённяшняга дня Беларусі, фактычна абгрунтаванасці аўтарскіх вывадаў". У сувязі з гэтым хачу зазначыць, што старонкі "Полымя" адкрытыя для ўсіх таленавітых аўтараў. І кожны з іх мае права на сваю думку, на сваю пазіцыю. Такое права трэба паважаць і ўлічваць у рэдакцыйнай працы. Што мы і робім. Гэта тычыцца твораў, матэрыялаў як пра сённяшні дзень, так і пра падзеі мінулага.

Мне думаецца, што якраз "Полымя" на працягу многіх гадоў фармуе з дапамогаю высокапрафесійных, дасведчаных аўтараў аб'ектыўнае асэнсаванне айчынай гісторыі, прынцыпова і праўдзіва асвятляе сённяшнія рэаліі. Наша пазіцыя была і застаецца нязменная — падтрымліваць усё таленавітае, што ствараецца пісьменнікамі і навукоўцамі, выконваць асветніцкую місію па пытаннях гістарычнага развіцця Беларусі, выходзіць у людзей нацыянальную самасвядомасць, патрыятызм, павагу да роднай мовы, культуры, разуменне неабходнасці пабудовы сваёй незалежнай дзяржавы, дзе ўсе яе насельнікі змогуць жыць багата і духоўна, так і матэрыяльна.

А цяпер я даю слова намесніку галоўнага рэдактара Генадзю Дзімітрыеву, які раскажа пра рэдакцыйныя планы, пра іншыя праблемы нашага жыцця.

Генадзь ДЗІМІТРЫЕЎ: У кожнага сябра рэдакцыйнай калегіі ёсць падрыхтаваны намі загадзя прыкладны тэматычны план часопіса "Полымя" на першае паўгоддзе 2001 года, таму, відавочна, няма патрэбы спыняцца на ім падрабязна. Заўважу толькі, што ў рэдакцыйным "партфелі", асабліва ў яго мастацкім раздзеле, прадстаўлены імёны найбольш вядомых нашых пісьменнікаў. Больш сціплае месца ў плане адведзена маладым аўтарам, што абумоўлена традыцыйна высокімі патрабаваннямі часопіса да мастацкага ўзроўню

твораў. Менавіта на гэтым і хацелася засяродзіць вашу ўвагу. Не сакрэт, што якраз мастацкі ўзровень твораў, якія прапануюцца рэдакцыі, апошнім часам няўхільна зніжаецца (у прынцыпе, гэта характэрна для ўсёй нашай мастацкай літаратуры). Не возьму на сябе смеласць адназначна акрэсліць усе прычыны такой з'явы. Іх шмат. Не апошняя з іх — агульнае стаўленне дзяржавы да нацыянальнай культуры ў цэлым і да беларускай мовы і літаратуры ў прыватнасці. Вынікі вядомага рэфэрэндуму не маглі не адбіцца негатыўна на самім жаданні беларускіх пісьменнікаў працаваць з высокім творчым імпульсам. Ці надта натхніца пісьменнік любога ўзроўню на самаадданую творчую працу, калі дзяржава аб'явае падтрымку толькі лічымым творцам — аўтарам літаратурных шэдэўраў? У шэрагу прычын — няўхільнае змяншэнне колькасці беларускіх школ, адпаведна — зніжэнне попыту на беларускую мастацкую кнігу. З асабістага настаўніцкага вопыту ведаю, што школа заўсёды задычалася ад недахопу сучасных твораў. Чамусьці чыноўнікі ад адукацыі мелі за лепшае ўводзіць у праграму на беларускай літаратуры для пазакласнага чытання ідэалагічна вывераныя творы адных і тых жа пісьменнікаў, прычым на доўгія гады, ігнаруючы сучасныя таленавітыя творы. Вылісаць для школьнай бібліятэкі "Полымя" альбо "Маладосць" заўсёды было вялікай праблемай, не кажучы ўжо пра час сённяшні. Прыкінце, колькі ў краіне школ (хаця б адных высковых, у якіх яшчэ дыхае беларушчына), і параўнайце гэтую лічбу з накладам названых часопісаў! А яшчэ дадайце сюды мізэрныя ганарары, якія ці здольныя закрыць у поўнай меры чыста тэхнічныя выдаткі на перадрук. Да прыкладу, наш малады празаіст у Намеччыне за апаўднёванне памерам у б старонак атрымлівае ганарар каля пяцісот дойчмарака, а народнага пісьменніка Беларусі за аповесць, надрукаваную ў часопісе "Полымя", мы "ашчаслівілі" ганарарам аж у сто тысяч беларускіх рублёў! Ці пагадзіўся б той чыноўнік, што вызначае ганарарную палітыку ў дзяржаве, за такія грошы хоць бы толькі перапісаць гатовую аповесць?

Названыя праблемы самым непасрэдным чынам уплываюць і на агульны ўзровень іншых матэрыялаў, якія друкуюцца ў "Полымі". Скажам, раздзел "Сярод кніг" збяднеў выключна з-за таго, што нашыя дзяржаўныя выдавецтвы надзвычай "ашчадна" ставяцца да выпуску беларускамоўнай мастацкай літаратуры, і таму нашыя крытыкі вельмі абмежаваныя ў выбары.

І апошняе. Калегія Дзяржкамдруку зрабіла папрок часопісу ў "незаўсёды ўзважанай" ацэнцы пазіцыі аўтараў артыкулаў на гістарычную тэму. Даруеце, але так і хочацца запытаць: у якім такім высокім кабінёце патаемна захоўваюцца тыя самыя вагі? Гістарычны падзеі патрабуюць аб'ектыўнага асвятлення, а пазіцыі і іх ацэнкі ў вольным грамадстве могуць быць самымі рознымі.

Ніл ГІЛЕВІЧ: Сёння я чуў пра тое, што і хацеў пачуць. Словы кіраўнікоў рэдакцыі вызначаюцца глыбокім разуменнем цяперашняй сітуацыі ў духоўным жыцці нашага грамадства, прасякнуты сапраўдным клопатам пра часопіс і ўвогуле пра ўсю беларускую літаратуру, культуру. Так і трэба гаварыць.

У такога часопіса, як "Полымя", свая ўнікальная доля, свая вельмі важная місія. З гадамі гэта адчуваецца ўсё яснаей. Часопіс на працягу амаль васьмідзесяці гадоў быў галоўным літаратурным выданнем, важным духоўным асяродкам у рэспубліцы і, спадзяюся, такім застанецца. Заўсёды кожны пісьменнік ганарыўся тым, што яго твор надрукаваны ў "Полымі". І тут не павінна быць крыўдна іншым часопісам. Успомніце, быў "Новый мир", і на яго раўняліся ўсе выданні. Там фармавалася літаратурная думка. Тое

ж магу сказаць і пра "Полымя". Я з 1950 года сталы чытач гэтага часопіса, а таму ўсё адбывалася на маіх вачах. Праўда, бывалі і такія перыяды, калі "Полымя" трапляла не ў твае рукі. Станавілася не такім, якім яго хацелася бачыць. На пісьменніцкіх сходах і з іншых трыбун гаварылі, што нельга апусціць узровень часопіса, але ж... Рэдактары тады мянялі ў ЦК КПБ.

Янка БРЫЛЬ: І бывала, што на горшага. Пасля таго, як пайшоў Максім Танк, высунулі на гэтую пасаду каля дваццаці кандыдатаў. Доўга ішла валтузня. "Думаць трэба", — сказаў загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. Марцалеў. А пасля з'ездзіў на сесію ААН і вярнуўся з галоўным рэдактарам — Паўлам Кавалевым.

Ніл ГІЛЕВІЧ: І такое было. Але я хачу сказаць пра сённяшняе "Полымя". Усіх, хто тут працуе, і ў першую чаргу ў тэхнічнай службе, я назваў бы святымі людзьмі. Працаваць у такіх умовах, і працаваць выдатна, — гэта сапраўды подзвіг. Мы скардзімся на недастатковую ўвагу да літаратуры з боку дзяржавы, і, відаць, справядліва скардзімся. Але паглядзіце на неадзінадушны, камерцыйны выданні і выдавецтвы: якія ў іх офісы, якія ўмовы працы! Такое "Полымя" і не снілася. Я гэта вяду да чаго? Здавалася, калі гэтыя выданні і выдавецтвы — дэмакратычныя, то чаму б, аперыўшыся, стаўшы цвёрда на ногі ў матэрыяльным плане, не аказаць, хай сабе і невялікую, але падтрымку сваёй беларускай літаратуры? Ды дзе яна — тая падтрымка?

А цяпер пра адносінны дзяржавы. Чыноўнікі кажуць, што ў літаратурных выданнях няма значных тыражоў. Адкуль жа яны будуць, калі ў людзей не хапае зарплат, пенсіі нават на ежу. Зараз многія, хоць і хачуць, ды не могуць вылісаць часопісы. А таму людзі ідуць у бібліятэкі. Вось тут і патрэбна дапамога. "Полымя", улічваючы яго значнасць, неабходнасць, павінна быць у кожнай бібліятэцы. Трэба прыняць рашэнне, выдзеліць бібліятэкам сродкі. І яшчэ, калі паважаем гэтае выданне, то спачатку бібліятэка вылісае "Полымя", а тады ўсе астатнія часопісы. Менавіта такія захады неабходна прыняць, калі дзяржава хоча рэальна дапамагчы нашай літаратуры, культуры. А інакш усе размовы, якія вядуцца, на карысць бедных.

Чаму ўвогуле літаратары сёння так мала пішуць і дазваляюць сабе такі нізкі ўзровень? Чаму нясуць творы, напісаныя без павагі да сабе і да рэдакцыі? А таму што ў грамадстве запанавала сацыяльная апатыя, яна ўсім падразала крылы. Пісьменнікі бачаць, які гіне мова, мізэрнее культура. І нехта з ім махае рукой: "Ат, і так сыдзе!" А дзяржаўныя мужы даказваюць, што мова не гіне, што ўсё ў нас нармальна. Як жа не гіне! Паглядзіце на нашы школы, ВНУ, прайдзіце па кнігарнях. Што вы там убачыце?

Часта мы чуем такое: "А хто каму забараняе карыстацца беларускай мовай?" Сапраўды не забараняюць, гавары на кухні з жонкай. А што адбываецца ў грамадскіх месцах? Паўсюдна абражаюць людзей за родную мову, калі яны гаворыць ёю ў транспарце, у краме і ці мала дзе яшчэ. Даходзіць нават да фізічнай расправы. Пра такія выпадкі шмат пісалася ў нашай прэсе.

Дык які жа быць? Скажу адразу — я катэгарычна супраць таго, каб пісьменнікі неслі ў рэдакцыі, як кажуць, левай нагой напісаныя, неапрацаваныя творы. Божа барані! Хоць такое заўважалася і раней. Але не пра гэта гаворка.

Сёння ўсім пісьменнікам, журналістам трэба ўзімаць, як мага вышэй, прафесійны, мастацкі, інтэлектуальны ўзровень сваёй творчасці. Якраз цяпер неабходна паказаць людзям, якімі выдатнымі магчымасцямі валодае родная мова. Вось, шаноўныя, як мы працуем, вось наша мова! Бо калі пісьменнік, журналіст збіваецца на "трасянку", то і народ будзе гаварыць ёю.

Хутка адбудзецца вечар, прысвечаны 80-годдзю Івана Паўлавіча Мележа. І я думаю — вось у каго было сапраўднае стаўленне да сваёй працы, да калег, вось у каго трэба вучыцца!

Што тычыцца плана на першае паўгоддзе, то ён дастаткова багаты і змястоўны. Ёсць адна заўвага — мала публіцыстыкі. І я здагадваюся, чаму. Публіцыстыка заўсёды закранае духоўна-палітычны нерв жыцця грамадства. У сённяшніх умовах многія пісьменнікі, каб не наклікаць бяды на сваю галаву, стараюцца абыйсці вострыя праблемы, не хочучь чапаць гэты нерв.

Некалькі слоў пра заснавальнікаў часопісаў. Чым матэрыяльна, фінансаво можа дапамагчы Саюз беларускіх пісьменнікаў рэдакцыям? Нічым. Ён сам — бюджэтная арганізацыя. Нейкія сродкі для падтрымкі літаратурных выданняў можна было б зарабіць, маючы сваю ўласнасць. Скажам, мець прыбытковое выдавецтва, здаваць у арэнду некаторую плошчу Дома літаратара, аднавіць Бюро прапаганды літаратуры, каб праводзіць платныя масавыя мерапрыемствы. Гэта робіцца ў суседніх дзяржавах. А для нас усё гэта — толькі мары.

(Працяг на стар. 14—15)

Францыск,
у якога
паверыў Бог

ЗГАДКІ

ДЗВЕ БЫЛІ

"Ой, рэчанька, рэчанька..."

Ёсць у Лоеўскім раёне прыгожая вёска Пярэдзелка. Раскінулася яна на высокім правым беразе Дняпра. Прысады са стогадовых ліп вядуць да будынка з белымі калонамі. Некалі тут жыла пані Бараноўская (бліжнія навакольныя лясы і зараз называюць "Бараноўскае"). У перабудаваным панскім будынку размяшчаецца сярэдняя школа. А амаль насупраць яе, на пагорку, пабудаваны сельскі Дом культуры. Вось у гэтым Доме культуры некалькі гадоў назад рашылі правесці рэгіянальнае свята песні. (Тады яшчэ ніхто не думаў, што некалі ў нас будуць грымець "Славянскі базар" у Віцебску і "Залаты шлягер" у Магілёве). У Пярэдзелку прыехалі ўдзельнікі хораў з Палесся — з Брагінскага, Хойніцкага, Ельскага, Рэчыцкага ды іншых раёнаў. Акрамя спевакоў-аматараў, у свята прымалі ўдзел і мастацкія чыталынікі, прамаўляльнікі жартаў.

З Мінска на свята ў Гомель прыехаў народны артыст СССР Генадзь Цітовіч. З ім мы дабіраліся разам у невялікім аўтобусе, зафрахтаваным абласным аддзелам культуры. Я тады працаваў у "Гомельскай праўдзе" і павінен быў асвятляць ход свята ў абласной газеце.

Ад абласнога цэнтра да Пярэдзелкі — шлях не блізкі, кіламетраў восемдзесят набярэцца. Даведаўшыся, што я дружыў з пісьменнікам Раманам Сабаленкам, Генадзь Іванавіч раскажаў, як ён начаваў у Раманавых бацькоў у вёсцы Сабалі на Брагіншчыне.

— Ён рашыў напісаць для "Польмя" мой творчы партрэт, — пахваліўся Цітовіч. — Усенькую ноч мы ў Сабалях прагаварылі. Я Раману драбніосенькія падрабязнасці раскажаў пра хор вёскі Вялікае Падлесце Ляхавіцкага раёна, пра тое, як абжываўся першыя гады ў Мінску...

За вокнамі "рафіка" адбягалі жніўныя палі. Мінулі даўжэзны мост цераз Дняпро пасля Баршчоўкі (цяпер тут узвялі новы). Генадзь Іванавіч быў у добрым настроі. Захапляўся малюнічымі краявідамі, успамінаў, як ён хрысціў дачку Рыгора Барадуліна. (Па яго словах, яны тады жылі па суседстве).

Ад павароткі на Рэчыцу мы пакіравалі на Лоеў.

— Зараз пачнецца мой раён, — папярэдзіў я Генадзя Іванавіча.

Ён уважліва ўглядаўся ў лясныя палосы ўздоўж шашы. У густым верці дрэў часта сустракаліся, як кучомкі, сабочныя гнезды.

— Не баяцца чалавека, — паківаў галавой Цітовіч. — Ведаюць, што ніхто машыны спыняць не будзе і не палезе разбураць іхняе жытло.

У Пярэдзелцы мясцовыя ўлады пастараліся на славу. Усё было ўрачыста і прыстойна. Спевакі ў святонных строях змянялі адзін аднаго на сцэне. Слывы ліліся прывольна, шырока. Здавалася, аны рэхам адгукаюцца

недзе на другім дняпроўскім беразе ў купчастых лязняковых зарасніках.

Пасля ўрачыстай часткі, калі журы прысудзіла прызавя "месцы лепшым самадзейным калектывам, нас запрасілі ў саўгасную сталуюку. Невялікі драўляны будыначок. Сталы заслалі прыгожымі абрусамі. На іх у гарлачах паставілі букеты вяргіняў і астраў. Ды і на сталах... Не паскупіліся на выпіўку і закуску. Помніцца, Цітовіча здзівіла, што на талерках была не рачная — дняпроўская — рыба, а карп; яго разводзілі ў рыбгасе "Белае" на Жыткаўшчыне.

— Няўжо ў Дняпры перавялася рыба? — недаўмяваў Цітовіч.

— Дзякуйце, што хоць карпы ёсць, — адказаў я.

— І то праўда. Няма чаго Бога гнявіць, калі ёсць шклянка, а да яе і шварка.

Паблізу нас сядзеў мужчына ў акуларах у пазалочанай аправе. Я ведаў, што гэта быў трэці сакратар Лоеўскага райкама партыі Галай. Уласна ён і наглядзеў за тым, як ладзілася і праходзіла свята. (Праўда, у час, калі выступалі спевакі, я яго чамусьці сярод прысутных на адрытай пляцоўцы не бачыў). Сакратар падзрона пабліскаваў з-пад шкельцаў акулараў на нас з Цітовічам: за надта гучна мы пачалі ўжо размаўляць.

— Давяйце, Генадзь Іванавіч, запяем нашу бессмяротную "Рэчаньку", — прапанаваў я. Спявалі мы з Цітовічам, помніцца, ці не ўдвух: хоць і адзначалася свята песні, але на пачостку запрасілі тых, хто наўрад ці ведаў словы песні.

**Ой, рэчанька, рэчанька,
Чаму ж ты няпоўная?** —

выводзілі мы з Генадзем Іванавічам.

Сакратар райкама спачатку зашпеў: яму, відаць, падалося, што заспявалі мы занадта гучна. Мусіць, яму падумалася: а калі песню пачуюць за сценамі гэтай сталуюкі? Гэта ж — непарадак, ліха ведае, што зробіць вышэйшае начальства, калі даведаецца пра слывы.

— Дык няўжо мы з народным артыстам краіны не можам уголас праспяваць славу нашу песню? — абурывся я.

— Ціха, ціха, — замахаў рукамі сакратар. — Абыдземся без песень. І так сёння іх шмат наслухаліся.

...Калі мы падымаліся з-за сталуюкі, Цітовіч дакорліва паківаў галавой:

— Вось такія кіруюць намі. Распараджаюцца, дзе можна павысіць голас, а дзе — ціха, "піяна", шаптаць губамі...

Таго сакратара па прапагандзе, вядома ж, павысілі: перавялі ў Гомель. Галай узначальваў камітэт па друку пры аблвыканкаме. Які з яго быў кіраўнік тым друкам — іншая размова.

Як задумвалася "Дрыгва"

У 1982 годзе шырока адзначалася 100-годдзе з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Якуба Коласа.

Я тады працаваў у абласной газеце "Гомельская праўда". Па пільных справах мне давялося быць у вёсцы Навасёлкі Петрыкаўскага раёна. Дарэчы, у раёне вёсак з такой назвай — дзве. У адной з іх знаходзіцца цэнтр саўгаса, які носіць такую ж назву. Але са знаёмым дырэктарам школы Іванам Усціновічам я трапіў у вёску, дзе жылі сыны славутага дзеда Талаша, апісанага Коласам у "Дрыгве".

— Разумеецца, у нашай школе працуе выкладчыкам гісторыі чалавек, які бачыў, як некалі прыязджаў сюды Якуб Колас і сустракаўся з Васілём Ісакавічам Талашом. Ён і на пахаванне дзеда Талаша прылятаў. Табе цікава было б паслухаць яго ўспаміны.

Помніцца, уразіла хараставо Навасёлка. Паўз самыя агароды віецца ціхалынная Прыпяць, якая "нясе свае воды сухадолому Дняпру". Над вадою нахілілі вецце ніцця вербы. На вуліцах раслі таўшчэзныя, бы тумбы, грушы-дзічкі. Мы з Усціновічам былі ў Навасёлках восенню, і дол, помніцца, густа быў усыпаны падаліцамі. Пад нагамі шапацела апалая лістота. А ў празрыстым паветры часам чуліся тужлівыя жураўліныя крыкі.

Пакулі настаўнік быў у адлчцы (ездзіў па справах у Мазыр), мы павылі ў Талашовых сыноў. У малодшага (у аповесці ён выведзены пад імем Панас) якрэз колькі дзён перад тым памерла жонка. Хата яго была яшчэ новая, крытая трохі пацямнелаю драйкай.

— Ведаецца, хлопчыкі, — з хваляваннем (відаць, не ў першы раз) успамінаў ён, — паплыла на чоўне на луг за Прыпяцю. Трохі травы прыплавіла. "Можна, кажа, прылягуць вась тут, за грубкаю? Нешта млосна мне, чалавеча". Прылегла вась на гэтым тапчане. Я трохі па двары пасоўгаўся. Думаю: нешта доўга маўчыць мая Куліна. Хапіўся за яе руку, а яна, хлопчыкі, халодная, як лёд...

Гора, відаць, яшчэ не астыла ў душы гэтага чалавека. (У яго хаце на відным месцы вісеў у зашклёнай рамы партрэт бацькі — дзеда Талаша). Ён у каторы раз перажываў жончыну смерць.

Пазней, калі мы бліжэй пазнаемліся, Панас (будзем і мы так яго называць) пачаў дапытвацца ў Івана Усціновіча аб удавах, з якімі мог бы звязаць сваё далейшае жыццё. Каму ж ахвота ў добры дом прыводзіць якую нягегу?

— Глядзі, чалавеча, — пажартаваў я з дырэктара школы, — яшчэ сватам станеш. Рыхтуй вышываны рунік...

Старэйшы Талашоў сын жыў у другім канцы вёскі. Аб змангані бацькі з белапалымі ён ведаў мала. Успамінаў толькі, як калісьці партызаны спалілі мост цераз Прыпяць.

Між тым вярнуўся ў школу выкладчык гісторыі і пачаў раскажаць, як прычальваў у Навасёлках параход, як сустракаўся Та-

Не губляючы аптымізму і надзеі

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13)
Магчымасці "Польмя" ў сувязі з нялёгімі матэрыяльным становішчам зменшыліся. Часопісу цяжка зараз надрукаваць вялікі твор: раман, аповесць, пазму. Сам сутыкнуўся з гэтым, бо нядаўна напісаў аб'ёмную драматычную пазму.

Тым не менш, шануючы супрацьдзейнасці рэдакцыі, за ўсё, што вы робіце ў складаных умовах, — вам вялікі дзякуй і паклон. Вы пастаянна трымаеце такі прафесійны, мастацкі ўзровень, які ні адзін часопіс. І мне хацелася б, каб "Польмя" мела належны статус і належную дапамогу. Тут фармаецца сучасная беларуская літаратура, і ад клопатаў дзяржавы залежыць тое, акой яна будзе прапанавана ўсім яму свету.

Кастусь ЦВІРКА: Мне хочацца выказаць меркаванне пра знешні выгляд часопіса. Чаму б "Польмя" не вярнуцца да ранейшага фармату, не выходзіць на якаснай паперы, з лепшай вокладкай?

Сяргей ЗАКОННИКАЎ: Я разумею вас. Сапраўды, сённяшні знешні выгляд "Польмя" беднаваты, сціплы. Не думайце, што гэта нас не хвалюе. Канешне ж, для такога часопіса лепей падыходзіць еўрапейскі фармат. Але перайсці на цяперашні кніжны фармат мы вымушаны, бо не было паставак патрэбнай паперы. І яшчэ ёсць шмат праблем. Карацей кажучы, усё гэта не ад добрага жыцця. Усё ўпярэцца ў фінансы. У мінулым годзе намі былі зроблены падлікі, у што абыдзецца якаснае паліграфічнае, мастацкае афармленне часопіса і неабходныя для гэтага матэрыялы. Дык вось, выдаткі на выпуск узрастуць на 60 працэнтаў. А дзе гэтыя сродкі ўзяць? Аднак пэўныя захады прымаць будзем, і, магчыма, неўзабаве "Польмя" выйдзе ў абноўленым выглядзе.

Віктар КАВАЛЕНКА: "Польмя" — гэта тое літаратурнае выданне, якое не толькі прыемна і цікава чытаць. З яго заўсёды

хочацца нешта ўзяць для сябе, выпісаць нейкую думку, цытату. Гэта адзін з самых прыстойных, высокапрафесійных часопісаў рэспублікі. Такі ўзровень рэдка можна сустраць нават сярод расійскіх выданняў, якія маюць непараўнана большыя магчымасці: і аўтарскія, і матэрыяльныя.

Хачу выказацца па праблемах асвятлення айчынай гісторыі. На першы погляд, сёння маецца больш шырокая база для плённай працы ў гэтай галіне духоўнага жыцця грамадства: адкрыта шмат не вядомых раней архіўных матэрыялаў, выраслі цэлыя пакаленні маладых даследчыкаў, якія стараюцца напісаць аб'ектыўную гісторыю Беларусі. Але на практыцы ўсё адбываецца інакш. Як і раней, знаходзяцца людзі пры пасадах, якія станаўцяцца заслонаю на шляху да ведання сапраўднай нашай гісторыі. Зноў гістарычныя факты падаюцца ва ўсечаным, прэпрапараваным варыянце, а многія з іх проста замоўчваюцца. Такія адносіны да гісторыі нашай айчыны, народа — бесперспектыўныя. Без сур'ёзнага і аб'ектыўнага асэнсавання пражытага, перажытага ніякага зруху наперад у нас не будзе. Наш народ так і застанецца ў палоне выдуманых, хлуслівых, ідэалагізаваных міфаў, якія скоўваюць розум, творчую ініцыятыву, самасвядомасць.

Яшчэ адна вельмі важная праблема, якая турбуе многіх людзей і асабліва нацыянальную інтэлігенцыю. Моцным ударам па роднай мове, па ўсёй беларускай культуры стала ўзаконенае двухмоўе. Увесь час ідзе аглядка на рускамоўны электарат. А вось на Украіне адзінай дзяржаўнай моваю стала украінская. Леанід Кучма на збыўся такога рашэння, хоць там рускамоўны электарат непараўнана большы.

Ніл ГІЛЕВІЧ: На Украіне жыве 13 мільёнаў рускіх.

Віктар КАВАЛЕНКА: Кучма не збаўяўся. І яго выбралі прэзідэнтам у другі раз.

Многія палітыкі, сродкі масавай інфармацыі Расіі часта абвінавачваюць суседнія дзяржавы, і ў першую чаргу Украіну, што там з жыццядзейнасці грамадства выцясненая руская мова. Нядаўна на гэтую тэму па тэлебачанні прайшло інтэрв'ю расійскага журналіста Аляксандра Любімава з віцэ-прэм'ерам украінскага ўрада Міколам Жулінскім, дарэчы, акадэмікам, вядомым літаратуразнаўцам і гісторыкам. Дык вось, наш калега пасадзіў журналіста з яго імперскім сіндромам і недасведчанасцю ў лужыну. На Украіне руская мова вывучаецца ва ўсіх школах, на ёй выходзіць ажно 105 (!) часопісаў, ужо не кажучы пра газеты. А якія судносіны ва ўжыванні дзвюх моў на Беларусі? Але і ў нас высокапастаўленыя чыноўнікі апантана вышукваюць нацыяналізм. Пабаяліся б Бога, шануюныя!

І яшчэ адно. На Украіне стаўка зроблена, як і ва ўсіх нармальных краінах, на нацыянальную інтэлігенцыю. У адміністрацыі Прэзідэнта, у Радзе, ва ўрадзе, ва ўсіх мясцовых органах працуюць аўтарытэтыныя пісьменнікі, навукоўцы, юрысты, журналісты і г. д. А наша нацыянальная інтэлігенцыя сёння не запатрабавана, застаецца на абчыне грамадскага жыцця. Які ж тады можна чакаць прагрэс?

Хачу сказаць і пра літаратурную крытыку. Часта чую — крытыкі не пішуць пра новыя творы, засяроджваюцца толькі на класіцы, абмінаюць сучаснасць. Па-першае, гэта не зусім справядліва, а па-другое, пісаць пра класіку можна з выхадам на сучаснасць. Наадварот, вельмі добра, што зараз з'яўляецца шмат таленавітых, грунтоўных артыкулаў, дзе класіка асэнсуюваецца з новых, сучасных пазіцый, дзе няма зашоранасці, дагматызму. Магчыма, крытыка і сапраўды ў нечым не дапрацоўвае, але спадзяюся, што сітуацыя зменіцца ў лепшы бок.

Валянціна КОУТУН: Вы заўважылі, што

Да 150-годдзя Янкі Лучыны

У шэрагу мерапрыемстваў, прысвечаных 150-годдзю з дня нараджэння выдатнага паэта Янкі Лучыны, мяржуча правесці 25 мая 2001 года навуковую канферэнцыю. Янка Лучына ў кантэксце самаідэнтыфікацыі беларускай літаратуры. Арганізатарамі канферэнцыі выступілі Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі, Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Францыска Скарыны; Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт; Польскі інстытут у Мінску. Шырокае кола пытанняў, прапанаваных для дыскусіі, ахоплівае жыццё, творчасць вядомага паэта на трох мовах, напрыклад: невядомыя старонкі жыццяпісу Яна Неслухоўскага (Янкі Лучыны); навучэнцы Мінскай класічнай гімназіі; Янка Лучына і яго сучаснікі? Янка Лучына — пасрэднік польска-рускага літаратурнага ўзаемадзеяння; версіфікатарскае майстэрства Янкі Лучыны і іншыя. Прадметам асобнай гаворкі стане творчасць Янкі Лучыны ў паралеллях з польскай і рускай пазіцыяй канца XIX ст. Таксама выносяцца для асобнага абмеркавання наступныя пытанні: творчасць Янкі Лучыны ў ВУ і школе (вывучэнне, перспектывы), мова твораў Янкі Лучыны; тэкстологія твораў Янкі Лучыны, крыніцазнаўства жыцця і творчасці паэта. На сённяшні дзень наступілі заяўкі на ўдзел у канферэнцыі ад навукоўцаў з Польшчы, Расіі, з розных рэгіёнаў Беларусі. Як бачна, тэматыка канферэнцыі мае цікавасць як для навукоўцаў, выкладчыкаў ВУ, аспірантаў, так і супрацоўнікаў музеяў. Спадзяёмся, што шырокая грамадскасць Беларусі далучыцца да мерапрыемстваў, прысвечаных памяці Янкі Лучыны.

лаш з Якубам Коласам. Тут паблізу жыў чалавек, які стаў правобразам Мартына Рыля. "Так вась і "Дрыгва" зарадзілася", — сказаў ён.

Карацей кажучы, калі я вярнуўся ў Гомель, дык напісаў артыкул "Так нараджалася "Дрыгва". Надрукавалі яго ў газеце "Літаратура і мастацтва" пад рубрыкай "Да 100-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа".

А праз нейкі час праездом на Брагіншчыну завітаў да нас у рэдакцыю Аляксей Слесарэнка. Ён паклікаў мяне з пакоя ў калідор і сказаў:

— Ведаеш, пры мне заходзіў у "ЛіМ" Даніла Міцкевіч. Хоча напісаць на цябе абвясненне. Ніколі, кажа, Якуб Колас у Нава-сёлках не быў. З дзедам Талашом сустракаўся толькі ў Мінску. Не прылятаў ён і ў Петрыкаў, калі там адкрывалі помнік дзеду Талашу. Усё гэта, кажа, аўтар, выдумаў.

— Але ж я сустракаўся, вась як з табой, з чалавекам, які усё гэта мне раскаваў.

Аляксей Аляксеевіч быў больш вопытным за мяне чалавекам. Ён пачаў мяне вучыць:

— Ведаеш што? Напішы Данілу Канстанцінавічу пісьмо. Апішы ўсё, як было. Яму, відаць, не спадабалася, што артыкул прайшоў міма музея, дзе ён дырэктарам.

Я зрабіў так, як паказаў мне А. Слесарэнка. Напісаў ліст Данілу Міцкевічу. Неўзабаве атрымаў пісьмо ў адказ. "Не ведаю, памойму, Якуб Колас за ўвесь час на самалёце ляцеў толькі адзін раз у Маскву — на сесію Вярхоўнага Савета". Далей Даніла Канстанцінавіч прапаноўваў супрацоўнічаць з іхнім музеем. "Але трэба, каб абавязкова вы ўспаміны зацвярджалі ў любым мясцовым сельскім Савеце..."

Лёсу суджана было, каб я й непасрэдна сустрэўся з Данілам Міцкевічам. Неяк быў я ў Мінску і зайшоў у Дом друку да свайго сябра Хведара Жычкі. Дом друку знаходзіцца непдалёк ад "Коласавага дома" — яго музея.

— Аж сорамна, — прызнаўся я Хведару Дзмітрыевічу, — у Коласаўскім музеі ні разу не быў.

— Дык у чым справа? — загарэўся той. — Пойдзем. У мяне якраз абедзенны перапынак.

Мы пераходзілі з залы ў залу без экскурсавода, самастойна. Мяне ўразілі, як зусім навіосенькія, пяць ордэнаў Леніна і доўгі кажу, які часам надзяваў народны пясняр, каб ямчы адчуць сябе ў гарадскіх сценах.

— А цяпер з вамі хоча пагутарыць Даніла Канстанцінавіч, — сказала маладзенькая супрацоўніца музея.

Я збянтэжыўся: "Ну і памяць, ліха на яго!" Даніла Міцкевіч запытаўся, ці быў я ў Мікалаеўшчыне.

— Не, не быў, — прызнаўся я. — Нават Нёмана ні разу не бачыў.

— Туды зрабілі добрую шашу. Нядаўна ездзілі гасці з Балгарыі — вельмі спадабалася. А адыходзіць аўтобус ад чыгуначнага вакзала, — пачаў тлумачыць Даніла Канстанцінавіч.

На жаль, не пабываў я ў слянінай вёсцы і не апаласнуў твар у празрыстых водах Нёмана.

Мікола ТАТУР

24 сакавіка пасля працяглай хваробы памёр сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў з 1953 года Мікола (Мікалай Ігнатавіч) Татур.

Мікола Татур нарадзіўся 3.03.1919 г. ва ўрочышчы Застар'е Клічаўскага раёна Магілёўскай вобласці ў сялянскай сям'і. Рана застаўся без бацькоў. Выхоўваўся ў Бабруйскім дзіцячым доме. Пасля заканчэння сямігодкі вучыўся ў Мінскім індустрыяльна-педагагічным тэхнікуме, а потым на польскім аддзяленні факультэта мовы і літаратуры Мінскага настаўніцкага інстытута, які скон-

чыў у 1937 г. Настаўнічаў, працаваў выкладчыкам беларускай мовы і літаратуры. Падчас Вялікай Айчыннай вайны удзельнічаў у партызанскім руху. Быў цяжка паранены і доўга лячыўся ў шпітальных. Пасля вайны працаваў у Дзяржаўным выдавецтве рэспублікі і ў выдавецтве "Польмя". З 1966 па 1979 г. — у апарце Саюза пісьменнікаў. Спачатку на пасадзе дырэктара Беларускага аддзялення Літаратурнага фонду СССР, а затым дырэктарам Бюро прапаганды мастацкай літаратуры.

Узнагароджваўся ордэнамі

Чырвонага Сцяга, Айчыннай вайны I ступені, Чырвонай зоркі, медалямі, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Літаратурную дзейнасць пачаў у 1948 г. у жанры мастацкага перакладу. Сістэматычна перакладаў на родную мову творы рускіх, польскіх, украінскіх і іншых аўтараў. На яго творчым рахунку пераклады раманаў, апавесцяў, аповядаў, п'ес і інсцэніровак. Адначасова выступаў і як літаратурны крытык, а ў апошнія гады як аўтар эпіграм і пародый.

Светлая памяць пра Мікалая Ігнатавіча Татура, чалавека ня-

лёгкага лёсу, майстра мастацкага перакладу, шчырага рупліўца на ніве выдання і прапаганды беларускай кнігі назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах.

Саюз беларускіх пісьменнікаў

ПАМЯЦЬ

Апантананы жыццём і жывапісам

Антон Стафанавіч Бархаткоў. Яму — нашы апошнія кветкі, сардэчныя словы, пачуцці і наша ўдзячнасць за ўрок шчырасці, дабрны, працавітасці, рыцарскага служэння высокім ідэалам праўды і прыгажосці.

Яго нельга было не любіць за чыстае сэрца, якім ён саграваў нашу жыццё сваім вялікім мастацкім талентам, за мужнасць, з якой да апошняга дня працаваў у беларускім нацыянальным жывапісе. Да апошняга дня — гэта не словы. Мы развіталіся з ім у Палацы мастацтваў у той дзень, калі ў тым самым палацы, дзе стаяла яго труна, былі выстаўленыя работы беларускіх жывапісцаў — трэцяму тысячагоддзю, і там жывым вясенскім пажарам гарэл фарбы на яго новай, адной з апошніх, карціне, здзіўляючы маладоў слязою вока, рукі і сэрца. Пісаць гэтак на сваёй восемдзят сям'і вясне — гэта не проста талент, а рэдкі лёс, шчаслівы ў любові да жыцця і мастацтва.

У пачатак XXI стагоддзя ён прыйшоў амаль з пачатку стагоддзя мінулага, XX, прыйшоў сялянскім пастухом ад лясоў ды ніў на ціхай Бясядзі, з жывых беларускіх краявідаў, з імі ў душы, беспрыйшчыкам, рана страціўшы бацьку і пакінуўшы ў вёсцы маці з яе новым мужам, другой сям'ёю. Дзіўна, як з гэтакіх ранаў на сэрцы ён, вясковы хлапчух, знайшоў цягнік у далёкую Маскву, як выжыў у будзённа па сталіцы, начуючы на самым нізкім яе паверсе, паміж ног людскіх на вакзалах, як прай-

шоў праз прыёмнікі для беспрытульных, стаў сынам палка, скончыў рабфак, знайшоў мастацкае вучылішча, стаў вучнем выдатных жывапісцаў Пятровічава і Крымава, потым — вучнем Сяргея Герасімава ў Сурыкаўскім мастацкім інстытуце. Па жыцці вяло сэрца, жывапісам апантанае з маленства, дзе вугалем ды крэйдаю абмалёўваў вясковыя хлявы ды хаты. А там — вайна. Куды — сыну палка? Пайшоў у партызаны, камандаваў групай разведкі. Адтуль — на фронт. З вайны ў родную Шчыглюку вярнуўся з ордэнамі ды медалямі — дом у вёсцы збудоваў. Жыць у новым доме пакінуў сваю, а сам — у горад да палітры, фарбаў. І новае дзіва — як знайшоў дарогу да Бяляніцкага-Бірулі, да яго палітры і сэрца. Два дамы Бірулі, у сталіцы і дача "Чайка", прыгрэлі маладога беларуса, апантанага жывапісам, у іх ён жыў, працаваў, вучыўся ў вялікага жывапісца пісаць, там ажаніўся на Соф'і Кузьмінчыне, камернай слявачцы, а ў 1947 годзе разам з Бірулем прыязджае ў Мінск, з ім разам кожны дзень — за мальбертам на Курасоўшчыне, на Белай Дачы. Стаяў цёплы пасляваенны май, па ваколіцах Мінска цілі сады, яблыні шалёна цілі і пад вокнамі Белай Дачы. Пазней Антон Стафанавіч будзе з прыемнасцю ўспамінаць, як разам з Бірулем ездзіў па Міншчыне, быў у гасцях у Якуба Коласа, як яны, два мастакі, стары і малады, тую вясну пісалі: "Пасля работы ставілі ў садзе перада сабою напісаныя эцюды і разбіралі, што на іх зроблена ўдала, што — сыра, недакладна, чаму не так як трэба. Я часцей маўчаў, каб болей гаварыў ён, а ён сказа-

— як у сук улепіць. Для мяне гэта былі самыя дарагія ўрокі жывапісу". З таго часу ўсё жыццё ў яго пакоі на сцяне вісеў пейзаж з тымі, што цілі на Дачы, яблынямі. Любіў казаць: "Тут рука Вітольда Каятанавіча пахадзіла. Пярэдні план у мяне доўга не атрымоўваўся. Ён заўважыў, падышоў, узяў маю палітру, пэндзлем махануў — усё на месца стала. І ценё ад яблыні — яго рукою".

Зусім нядаўна, нібыта ўчора, як снег ляжаў, у Палацы мастацтваў была яго вялікая выстаўка і на ёй, каля ўвахода, на самым светлым месцы — гэтыя яблыні ў квецені з Белай Дачы і два партрэты Бяляніцкага-Бірулі, напісаныя з натурны рукою Антона Стафанавіча. Тут была і "Першая песенька", якая даўно стала нашым нацыянальным шэдэўрам. Работы старыя, але дарагія сэрцу мастака. А далей — пазнейшыя і шмат новых. Усе напісаныя з натурны ва ўсе поры года, у які шмат раскавалі нам пра мастака. Як шмат працуе, ездзіць па Беларусі, як любіць пісаць родныя краявіды па Дняпры, Сожы, Бясядзі, Друці, як часта бывае на Нёмане, у мясцінах Коласа, як любіць Міншчыну. Шмат хто заўважыў і здзіўліўся яго працавітасці, вострыні вока, адчуванню колераў, адценняў, каларыту, тонкаму лірызму ў самым апошнім гады. Яму гэта казалі, а ён у сваёй прыроднай сіцілласці знякавае і адказаў: "Вітольд Каятанавіч пісаў у апошнія гады адным вокам, паралізаваны, а як молада!" Адным пісаў і ён. Адным вокам і двума сэрцамі. Адно было сваё, другое — японскі стыммулятар. А як молада! Яго вока

заблішчэла, твар пасвятлеў — быў рады, што заўважылі.

У апошнія гады ён быў пастаянным удзельнікам усіх, пачынаючы з самага першага, мастацкіх пленэраў у Бяляніцкім раёне на Друці — радзіме Бяляніцкага-Бірулі. Быў душою пленэраў. Гэты край палібоў, як любіў яго Біруля, і шмат тут пісаў. Прывёз і падарыў землякам настаўніка паўтара дзсятка сваіх лепшых работ — яны тут у музеі, у зале побач з залам карцін Бірулі. Побач — глядзяцца добра.

Антон Стафанавіч прыйшоў у высокае мастацтва ад працы селяніна на зямлі, яе добра ведаў, і ў жывапісе працаваў з сялянскай упартасцю, як той, на ніве, араты, сеібіт, жнец. Дзень без працы працыць не мог. Пры любым здароўі і настроі. Ён нёс у сабе традыцыі сялянскай маралі і з імі стаў чалавекам высокай інтэлігентнай культуры. У такога мастака можна вучыцца і жывапісу, і таму, як трэба ў мастацтве жыць.

Віктар КАРАМАЗАЎ

ў сённяшняй гаворцы ўсе супрацоўнікі рэдакцыі крытычна ставяцца да сябе, да сваёй працы, не хаваюць цяжкасцей, вострых праблем. Такая атмасфера ў нас пануе заўсёды. Прынцыповыя адносіны ў рэдакцыі і да таго, што прапануецца аўтарамі, што друкуецца. Перад пісьменнікам, перад выданнем заўсёды ставіцца выбар: або праводзіць чалавечыя гуманістычныя ідэі, або скаціцца да эрацлітаратуры. Мы свядома выбралі першы шлях. Галоўнае ў нашым часопісе — гэта гуманістычны пачатак. Рэдакцыя выбірае самае лепшае, тое, што працуе на духоўнае здароўе людзей.

Вазьміце нават толькі першы нумар часопіса за гэты год і пагартайце яго. Вось яна, сапраўдная літаратура! Я чытаю апавяданне Анатоля Кудраўца "Зязюля пракуе заўтра" і бачу, што яно самага найвышэйшага духоўнага і мастацкага ўзроўню, твор — сапраўды на мяккі пісьменніцкага подзвігу.

Але гляньце і на тое, як настырна, нахабна вылазіць на наша поле маскультура, сатанінская літаратура, якія разбураюць чалавека. І наш абавязак супрацьстаяць ім. Мы пановаму ацэньваем сёння класіку. Хрысціянская мараль, закладзеная ў ёй, узвышае гэтую літаратуру, яе годна выглядае яна на фоне бруднага сатаніства. І добра, што да гуманістычнага, хрысціянскага пачатку паварочваецца ўсё больш твораў і простых людзей, што ён прыйшоў у нашы школы, ВНУ. Назлашваць патэнцыял духоўнасці і выкарыстоўваць яго ў грамадстве — гэтаму шляху нельга здраджваць, бо за ім — будучыня.

Уладзімір МАТУСЕВІЧ: Мне прыемна прысутнічаць сёння на рэдакцыйнай калегіі часопіса "Польмя", бо ідзе сапраўды прафесійная, разумная, зацікаўленая гаворка і пра дзейнасць выдання, і пра беларускую літаратуру і культуру, і пра ўсё набалелае ў духоўным жыцці.

Праца нашых літаратурных выданняў разгледжана на калегіі Дзяржаўнага камітэта Рэспублікі Беларусь пад друку. Там было выказана нямала добрых слоў у адрас часопіса "Польмя". Адзначаўся ягоны высокі мастацкі ўзровень, плённая праца рэдакцыі

па супрацоўніцтве з таленавітымі аўтарамі. У часопісе шмат змястоўных раздзелаў і рубрык, якія прыцягваюць увагу чытачоў. Радуе моўная культура выдання.

На пасяджэнні калегіі былі і крытычныя заўвагі, але іх не трэба ўспрымаць, як спробу ў нечым абмежаваць, уціскаць у нейкія рамкі дзейнасць рэдакцыі. Гэта наш погляд, наша меркаванне.

Я ўсё ж застаюся пры думцы, што сённяшняй літаратурнай працэс застаецца ў многім па-за ўвагай нашай крытыкі. Гэта тычыцца ўсіх літаратурных выданняў. І добра, што "Польмя" на агульным фоне глядзіцца нашатам лепей. Тут друкуецца і аглядныя артыкулы, і крытычныя, літаратурнаўчыя матэрыялы, якія можна выкарыстоўваць школьнікам, студэнтам, выкладчыкам. У кожным нумары часопіса ёсць дзве-тры рэцэнзіі на новыя кнігі. Галоўны ж рэзерв, на мой погляд, — больш актыўная праца менавіта па сучасных аўтарах, накірунках, актуальных пытаннях сённяшняга літаратурнага працэсу.

Трэба адзначаць і добрыя вынікі ў фінансава-эканамічнай дзейнасці рэдакцыі часопіса. Мы разумеем, што эканамічны ўмовы зараз нялёгка. Але Дзяржкамдрук аказваў і будзе аказваць дапамогу ў фінансаванні, ва ўмацаванні матэрыяльнай базы многім літаратурным выданням, у тым ліку і "Польмя". Скажу толькі адно: усе мы сёння павінны зыходзіць з рэальнай сітуацыі, разумець яе. І кожны павінен сумленна, адказна працаваць на сваім месцы.

Сяргей ЗАКОННІКАЎ: Хачу выказаць вялікую ўдзячнасць усім, хто прыняў удзел у пасяджэнні рэдакцыі. Сапраўды, атрымалася зацікаўленая гаворка, выказана шмат карысных заўваг, прапаноў, якія дапамогуць нам у штодзённай працы. Мы разумеем свой абавязак і ролю часопіса ў духоўным жыцці Беларусі і будзем старацца, каб "Польмя", як заўсёды, было патрэбным людзям, мела важкія творчыя набыткі. Ва ўсякім разе, хочацца глядзець наперад з надзеяй і аптымізмам.

А. У.

СУСЕДКІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

шэрую дарогу непдалёк — бягуць і бягуць машыны. Заірнуў на суседнюю лоджыю. І там пуста і ціха. У іх заразняма нікога дома — паехалі ўчора ў вёску, сам бачыў, з сумкамі выходзілі з кватэры, напаканаванымі, суседка і сын яе, Дзімка гэты, шчанюк. Багата жывуць. Па адзенні відаць. Раскашнуюць.

І раптам Сяргею нешта шокнула ў галаву, і ён пачаў жвава прымеркавацца, як бы гэта перабрацца туды, на суседнюю лоджыю. А вельмі проста! Вярнуўся ў кватэру, знайшоў у кладоўцы стамеску, паклаў у левую кішэнь штаноў і, чуючы цяжар яе, выйшаў у тамбур. Пазваніў да суседкі: калі дома, папытаю, ці не знае яна, дзе мая машына... Ціха. Ні гуку. Знаець, паехалі.

Праз момант ён быў у лоджыі. Азіраўся па баках — ні чалавека нідзе, ні голасу. Ён закінуў нагу за бетонную пліту, учапіўся моцнымі пальцамі ў шэрую перагародку між лоджыямі і — перавесіўся на суседнюю. Пастаяў на чужой драўлянай падлозе, прыслушаўся, непрывычна ўсё, аж здаецца, паветра іншае. Стамеска адцягвала кішэнь. Ён выняў яе і пачаў калупацца ля дзвярновага шкла. Хутка і акуратна — выняў шкло з дзвярэй, асіярожна паставіў да сцяны і — сігануў у цеплыню чужых пакояў. Ніколі не заходзіў да гэтых суседзяў — але ж і праўда, тут добра жыць, аж боязна ў абытку ісці, хоць ты разуйся... Дзе ў іх тут "сценка"? Дзе бар? Ага... Ёсць, ёсць! Ён узяў у рукі

дзве пляшкі і, душачыся радасцю, пайшоў да дзвярэй, адчыніў іх, выйшаў, замок за ім шчоўкнуў. Зайшоў у сваю кватэру — і радасць распірала душу: дзе той Жэнька, хай хутчэй едзе! Будзе сёння пір!

Тася з торцікам у руцэ і напаканаванай сумкай спынілася ля сваіх дзвярэй, паставіла на падлогу сумку і, усміхаючыся, пазваніла. Дзын-дзын, — весела дзвыкнуў званок, і во зараз адчыніць Сярожа... "З днём нараджэння, сыноч!" — зараз скажа яна, і ён, шчаслівы, возьме у яе з рук торцік... Але не адчыніў сын дзверы. Штось затрывожылася ў ёй, яна яшчэ раз дзвыкнула, пастаяла, чакаючы, што адчыняцца, адчыняцца ж яны, гэтыя дзверы... Не адчыніліся. Ціха за дзвярыма. Яна нахілілася, знайшла ў сумцы ключ. У кватэры было ціха-ціха. Яна як разгубілася. Пастаяла хвілінку. Потым разулася, распранулася, зайшла на кухню. На стала ляжала надкушаная луста хлеба. Пад сталом стаяла пустая бутэлька. Яна нахілілася, узяла ў руку: з-пад каньку. Хто гэта прынес? Села на табурэцік. Склала рукі на каленях. Так спыталася! А тут ціха і пуста. І адчула, якая яна стомленая. І ўпершыню падумала, што і яна ўжо не маладая, і сын у яе не маленькі. І было чамусь горка-горка. Каб прыхінуцца цяпер да каго душой... Успомніўся чамусь Міша. Як не п'яны, дык добры...

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае глыбокае спакуванне МАЦВЕ-ЕНКУ Уладзіміру Іванавічу з прычыны вялікага гора — смерці маці.

ЖЫВУЦЬ ЛЮДЗІ

ВЯСЁЛЫЯ ЗАМАЛЁЎКІ З НАШАГА НЕВЯСЁЛАГА ЖЫЦЦЯ

Чырвоная ікра

— Дужа ж смачная чырвоная ікра! — цмокнуў Піліп.
— Ясі — душа спявае.
— А ты ласавуся ёй? — наструніў Саўка шыю.
— Адкуль?
— Што ж вярзеш?
— Унук казаў. Ён, калі ездзіў па пуцёўцы у Германію, бачыў, як яе немцы елі.

Пярэчанне

Пацвельваецца Міхась Галуза над Пятром.
— Злодзей ты адпеты. Крадзеш больш, чым сам важыш.
— Але менш, чым хачу,
— пярэчыць Пятро.

Памяркоўны бацька

Не па бацьку круты ўдаўся Ваван. Заўжды нарываецца на непрыемнасці. То ён каму здароўе ўкладзе, то яму, знойдуча хваты, рэзры пералічаць.
Апошнім разам, хоць і самому "ліхтароў" навешалі, Ваван адмяцеліў двух хлапцоў, аднаго нават у бальніцу адвезлі. Ну і загрэблі бугая, траяк ушлілілі за кулакі.
— Перажываеш, Восіп Раманавіч? — спытаў Хведар Шпак у бацькі.
— Чаго? — нахмурыўся стары. — Колькі ж можна балбесу чачэніцца? — Кашлянуў і памяркоўна дадаў: — Няхай пасядзіць. У турме цалейшы будзе.

Занятак

— Чым ты зімой займаўся? — напрудвесні зазірнуў

да Хведара Шпака гарадскі сваяк.
— Гарэлку піў.
— А калі не піў?
— Думаў, дзе знайсці выпіць.

Скруха

Занямоглу Пёклу навядала Уліта.
— Кепска мне. Не ачуняю ўжо я, — закратала небарака.
— Перахрысціся! — скаланула сяброўку.
— Праўда. Памру во — выходзь за майго замуж.
Памаўчаўшы, госьця скрушліва ўздыхнула:
— Ці збудзецца ета калі.

Пагаварылі

Спаткаліся Лявон Кірык і Рыгор Маўчутка. Абодва — тугадумы, абодва — цяляпні.
— Адкуль?
— Адтуль. А ты куды?
— Туды.
От і пагаварылі...

Суроки

— Ой, суседка мая! Горачка ў мяне! Бяда з маёй Танькай! Сурочылі яе!
— Хто?
— Стась, нягоднік! Забрухацела мая ластавачка! Таўсцее і таўсцее.

Паляўнічы

Як зліняў Шымановіч са сваёй духстволкай дасвеццем, дык толькі вечарам намалываўся.
— Баба, сустракай чалавека з палявання! — з двара

крыкнуў ён і грукнуў пяцёрнай пааканіцы. — Цяжка мне!
— Заваліў каго?! — не забавілася, выткнулася з сянец жонка.
— Н-не-э. П-падстрэленага зайца п-прапіў!

Прыстрашыла

Не дагадзіў Клаўдзі муж.
— За каго я выйшла? Аслепнуць бы мне! — бэсціць яго. — Як памру, яй-богу скажу, каб не клалі мяне побач з табой!

Змагары

Прыпыліў ранічкою старшыня Равяка на брыгадны двор.
— Як вы тут? — зачыняючы дзверцы "Нівы", заклапочана спытаў у калгаснікаў.
— З апошніх сіл змагаемся, — за ўсіх адказаў Міхась Галуза.
— З чым? — азадачыла кіраўніка.
— Да паўдзённа — з голадам, а пасля абеду — са сном.

Сакрэт

яйканоскасці
— Курэй — плойма, а толку — ні-ні, — скардзіцца Ахрэм. — Як завязала злыдням.
— А мае засыпаюць яйкамі, — хавае Міхась Галуза ў вусах усмешку.
— Цяпер? Сярод зімы?
— Круглы год.
— Якім чынам?
— Як ускіну над каторай сяроўка — па два штукі за раз нясе.

Клопат

Ляжала, ляжала расхварэлая, сцішаная Пёкла ды і схамянулася, загадала мужу:
— Перавесь, Пятруська, ніжэй паліцу.
— Дзеля чаго? — узняў гаспадар брыво.
— Як сканаю, дык каб твая ўхажорка Уліта да гладышоў дацягвалася.

Абзеленыя

Пасля замежнага зратычнага фільма.
— Няўжо і сапраўды ё дзе на свеце шалёнае каханне? — уздыхнуў Саўка.
— Відно ж, — панура адказаў Пятро.
— Эх, абдзяліла нас жыццё! За ўвесь век не падвярнулася мне, апроч маёй лахудры, ніводнай талковай бабы!
— махнуў рукою Саўка.

Здарожыўся

Брыў Шымановіч з магазіна. Ківаўся ўправа, улева. Заўважыў Хведара Шпака, які плазма нерухоміў узбоч сцяжыны.
— Го, бы міністр той расцягнуўся! Пасунься, падла! — штурхануў нагой. — Можж, і я здарожыўся, і я хачу паляжаць.

Гарадская нявестка

— Мамаша, ці не пачаставалі б вы мяне смятанкай? Вочань люблю дзеравенскую.
— Дык няма, дочка. Кароўка мая запусцілася.
— То дайце хоць малачка.

Першы і апошні

Прыняў Хведар Шпак чарку і расчуліўся — узяўся распякаць жонку:
— Хопіць! Надакучыла мучыцца. Засілюся ці атручуся! Даканалі твае згрызоты. Не памятаю, калі ты смяялася апошні раз.
— На першы дзень пасля нашага вяселля.

Дазвол

Падкінула Саўку дачка ўнука.
— Дзед, ці можна тэлевізар паглядзець? — просіць хлапчук.
— Глядзі, толькі не ўключай, бо сапсуеш.

Непаразумење

Сядзіць Андрэй пад слівінай і лазовымі пруткамі падплятае прарашэчаны кош.
— Ведаеш, даражэнькі, — з-за вулга вынырвае і таемна шэпча яму жонка, — а ў нас хутка нехтачка паявіцца!
— Зацяжарыла?! — падгупвае муж. — Радзіць намысліла ў свае пяцьдзесят шэсць?! Ці не з глузду, баба, з'ехала?
— Цю, дурань стары! Во ўдумаў! Ты ж не спец ужо, — стрымана смяецца жанчына. — Я хацела сказаць, што не сёння-заўтра дачка ці сын прыкоцяць.
— Чаго б гэта?
— Пенсіі нашы паштарка прынесла.

ЛІТАРАТУРА
І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Павел ВЕРАБ'ЁЎ,
Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ —
намеснік галоўнага
рэдактара,
Алесь ГАЎРОН —
адказны сакратар,
Мікола ГІЛЬ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Яўген РАГІН,
Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,
Віктар ШНІП —
першы намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС
РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
284-8461

намеснікі галоўнага
рэдактара — 284-8525,
284-7985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-8204
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-7985
літаратурнага
жыцця — 284-8462
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-7985
паэзіі і прозы — 284-8204
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно
і тэлебачання — 284-8153
выяўленчага мастацтва,
аховы помнікаў — 284-8462
навін — 284-8462
мастацкага
афармлення — 284-8204
фота-
карэспандэнт — 284-8462
бухгалтэрыя — 284-8462

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856
Наклад 2865
Нумар падпісаны ў друку
29.3.2001 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715

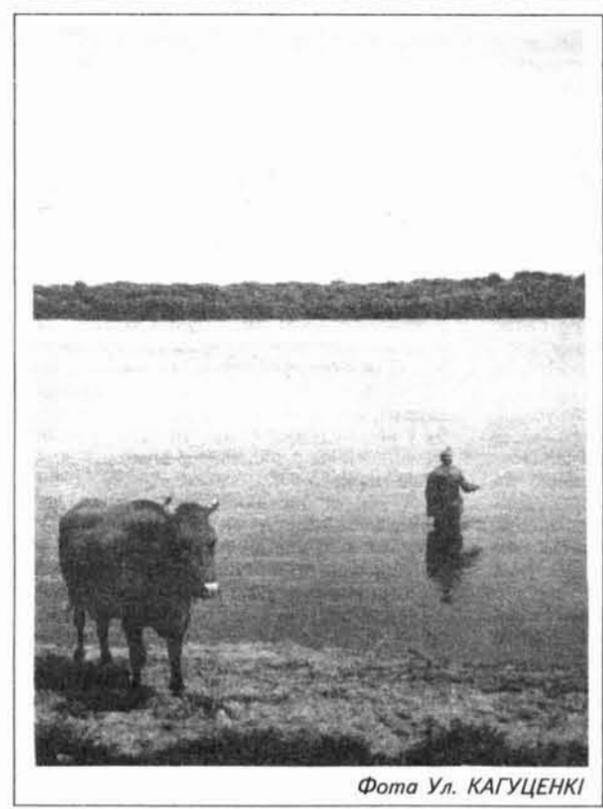
Заказ 1800

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛіМа"

ВЫСТАВЫ
Да 30 сакавіка — у Музеі сучаснага мастацтва яшчэ можна наведаць фотавыставы "Аўтапартрэт на фоне Вільні" Дзяніса Раманюка і збор фотаздымкаў Міколы Бацвінніка.
Да 31 сакавіка — у Музеі скульптуры імя Бембеля працуе выстава работ жанчын-сябраў Саюза мастакоў.
З 20 сакавіка па 8 красавіка — у Нацыянальнай бібліятэцы выстава твораў Ірыны Кузняцовай "Калыханка для сонца".
З 23 сакавіка па 20 траўня — у Музеі сучаснай беларускай літаратуры выстава керамічнай пластыкі Міколы Пушкарка.
КАНЦЭРТЫ
1 і 7 красавіка — спачатку ў кобрынскім Летнім тэатры і ў ДК "Сукно" будуць граць леташнія рок-каралі — НРМ. У Мінску на канцэрце будзе наладжана выстава-продаж атрыбутыкі гурта і асабістых рэчаў музыкаў.
1 красавіка — у Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі пераможца Рок-каранаты-2000 у намінацыі "Адкрыццё года" гурт "Без білета" прэзентуе альбом "На неба".
10 красавіка — у к/з "Мінск" песні з "Народнага альбома".
У ДОМЕ ЛІТАРАТАРА
10 красавіка, 18.00, Вялікая зала, "Экалогія душы і прыроды". Вечарына кампазітара-выканаўцы песень і балад Ігара Добрага.
11 красавіка, 15.00, Бібліятэка СБП. Літаратурная сустрэча з маладымі паэтамі са Слуцчыны.
11 красавіка. Пасяджэнне ваенна-шэфскай камісіі: а) святкаванне Дня Перамогі ў Доме літаратара; б) абмеркаванне мерапрыемстваў, прысвечаных 60-годдзю пачатку Вялікай Айчыннай вайны.
12 красавіка, бібліятэка СБП. Літаратурная сустрэча да 60-годдзя Валерыя Маскаленкі.
20 красавіка, 18.00, канферэнц-зала. Вечар зратычнай паэзіі. Бюро секцыі паэзіі сумесна з Польскім гуманітарным клубам "Дах".
27 красавіка, 15.00, канферэнц-зала. Пасяджэнне Бюро секцыі паэзіі.
27 красавіка, 15.00. Пасяджэнне Бюро секцыі нарысы і публіцыстыкі.
27 красавіка. Да 65-годдзя Анатоля Кудраўца. Літаратурная юбілейная сустрэча на радзіме пісьменніка.

Фота Ул. КАГУЦЕНКІ

Анатоль ЗЭКАЎ

Ау, дзясцічаты?

Дзе ты сягоння, каханая,
Многу адкрытая,
Іншым забраная?
Мікола МАЛІЯЎКА
Як пляшкі на вяселлі свят
(Хоць і ў гадах, ды не стаміўся),
Я адкрываў штоночы дзясцічат,
Пакуль на жонцы не спыніўся.
А тых дзясцічат, што я адкрыў,
Забралі іншыя, і зараз
Гукаю я, нібы ў бары:
Дзе вы, Наташы і Тамары?
Гукаю ўсіх, каго кахаць
Я мусіў у гады юнацтва,
Ды толькі краю не відаць,
Як і да ўсіх не дагукацца.

Ва ўсім ты...

Ва ўсім ты: ў песнях салаўя,
у водары, у красках мая...
Васіль ЖУКОВІЧ
Куды не кіну вокам толькі —
не абмінуць цябе пагледам.
Ты ў тонкіх яблыневых гольках
і ў гнуткім голлі вінаградным.
Ва ўсім ты: у вадзе і лебе,
у цёмным лесе, росным лузе.
То зорачкай зіхціш на небе,
то бруднай плямай на абрусе.
Свет на табе сышоўся клінам.
Ты ў кожным паху, кожным гуку.
То джаліш хабатком пчаліным,
а то шыпіш, нібы гадзюка.
Крадком мне ад цябе, назола,
не выпіць нават самагонкі.
Ты наступіла мне на горла
і ўжо сядзіш даўно ў пячонках.

Павел САКОВІЧ

Ураўнаважана разважыў

Усё ураўнаважана выдатна:
Чагось няма — чагосьці
вельмі шмат...
Няма каханья —
ёсць савакупленне.
Няма паэзіі —
ёсць хэнць балбатунна...
Уладзімір ПАПКОВІЧ
Ва ўсім баланс і раўнавага.
Здаўна усталяваўся гэткі лад:
Няма павагі — ёсць знявага,
Няма паэзіі — паэтаў шмат.
Няма каханья —
ёсць савакупленне —
Не даражыць любоўю грэшны люд.
О дай мне, Бог, крыху натхнення:
Я вершам чыстым, як маленне,
Звяду пад старасць ненавісны блуд!

Уладзімір ЕРМАЛАЕЎ

Легкадзінасьць

З хмызнякоў лясных
на сцэжку
Цягне Вожык Сыраежку.
Пень бурчыць:
— Не будзе толку:
Здуру села на іголку.
Няма таго...
Маліўся зранку дзед,
ледзь не разбіў чало.
— Дай, Божа, на абед
"...таго,
што раньш было".